

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА
ІННІ «КАРАЗІНСЬКИЙ ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА
ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ»
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ТА ЛОГІСТИКИ
ХАРКІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ОСЕРЕДОК ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОЇ
ОРГАНІЗАЦІЇ «УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ЕКОНОМІСТІВ-
МІЖНАРОДНИКІВ»
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ, АСПРАНТІВ, ДОКТОРАНТІВ ТА
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені В. Н. КАРАЗІНА

I ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН

Матеріали I всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених
8 листопада 2025 року, м. Харків, Україна

Електронний ресурс

Харків 2025

УДК 339.94:330

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням
Науково-методичної ради Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол №3 від 18 грудня 2025 року)*

Редакційна колегія:

Бабічев А.В., канд. з держ. упр., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи
Пантелеймонов А. В., канд. хім. наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи
Писаревський М.І., канд. екон. наук, доцент, директор інституту
Зайцева А. С., доктор. екон. наук, доцент, зав. кафедри
Мірошниченко Т.М., канд. екон. наук, доцент, заступник директора з адміністративних питань та цифрового розвитку
Майборода О. Є., канд. екон. наук, доцент, заступник директора інституту з наукової роботи
Гончаренко В. В., докт. екон. наук, професор
Довгаль О. А., докт. екон. наук, професор
Макарчук К.О., канд. екон. наук, доцент
Матюшенко І. Ю., докт. екон. наук, професор
Ханова О. В., канд. геогр. наук, доцент

Адреса редакційної колегії:

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу», кафедра міжнародних економічних відносин та логістики, ауд. 4-63, майдан Свободи, 4, Харків, 61022

А 437 Міжнародні економічні відносини в умовах глобальних змін. Матеріали І всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (8 листопада 2025 року, м. Харків, Україна) [Електронний ресурс]. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. – Систем. вимоги: Процесор Pentium-класу; ОС Windows 7/10; Acrobat Reader 10. – PDF (199 с.)

URI <https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/24330>

Матеріали І всеукраїнської науково-практичної конференції присвячені міжнародним економічним відносинам в умовах глобальних змін. До збірника увійшли публікації, які присвячені питанням цифровізації глобалізованого світу, світових інтеграційних процесів за умов нового регіоналізму, міжнародної торгівлі у реаліях неопротекціонізму, сучасної глобальної фінансової архітектури та фінансовим технологіям, міжнародного бізнесу в умовах глобальної турбулентності, геоекономічної стратегії України в контексті глобальних ризиків.

УДК 339.94:330

URI <https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/24330>

© Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна, 2025
© Колектив авторів, 2025

ЗМІСТ

❖ Секція 1. Цифровізація глобалізованого світу	7
Варвашенко В. А. <i>Трансформація економічних систем у контексті цифровізації та сталого розвитку</i>	7
Донковцев Д. О. <i>Цифрова економіка і глобальні інвестиційні потоки: нові можливості для України</i>	9
Белінський А. А. <i>Штучний інтелект як каталізатор цифровізації та міжнародного трансферу технологій у Європейському Союзі</i>	15
Жайворонок М.О. <i>Роль Італії у формуванні цифрової політики Європейського Союзу</i>	20
Панченко О.О. <i>Вплив технологій індустрії 4.0 на структуру світової економіки</i>	24
Ranova I., Sidorov M. <i>Artificial Intelligence As A Driver Of Geo-Economic Rivalry: Challenges For Global Governance</i>	26
Кірієнко С. О. <i>Роль ТНК у цифровій трансформації глобальної економіки</i>	29
Мірчева К.А. <i>Цифрові платіжні системи та їх вплив на міжнародну економіку</i>	33
Рудич А. А. <i>Застосування концепції «творчого руйнування» Шумпетера в умовах глобальної цифровізації</i>	37
Халін В.Є. <i>Цифровізація як чинник підвищення експортного потенціалу міжнародних корпорацій</i>	42
Шевцова А. В. <i>Електронне урядування як чинник цифрової трансформації глобальної економіки</i>	46
Шинкаренко О.С. <i>Інтегральний підхід до визначення цифрової конкурентоспроможності розвинутих країн світу</i>	50
Шолом А.С. <i>Цифрові технології як драйвер формування циркулярних бізнес-моделей в країнах ЄС</i>	53
❖ Секція 2. Світові інтеграційні процеси за умов нового регіоналізму	58

Вдовиченко І. О. <i>Діяльність транснаціональних програм економічного розвитку ЄС: досвід Болгарії</i>	58
Ізмайлов О. І. <i>Розвиток українсько-польського партнерства у контексті нового регіоналізму ЄС</i>	62
Кублик В.І. <i>Зовнішньополітична стратегія КНР у Центрально–Східній Європі: можливості та загрози для України</i>	66
Козулін В.В. <i>Асиметричність інвестиційної привабливості глобального економічного простору</i>	70
Сумар Я. С. <i>Проблеми, ризики та перспективи розвитку Північноамериканської зони вільної торгівлі</i>	75
Шкурко А. А. <i>Роль технологічної промисловості Тайваню у підтримці глобальної взаємозалежності та економічної безпеки Азійсько-тихоокеанського регіону</i>	78
❖ Секція 3. Міжнародна торгівля у реаліях неопротекціонізму	83
Бруд Д.О. <i>Зовнішня торгівля США в умовах економічної конкуренції</i>	83
Жемелко Д. Р. <i>Неопротекціонізм та його вплив на трансформацію світової торговельної архітектури</i>	88
Ковальов М. Ю. <i>Тенденції розвитку ринку ІТ-послуг Федеративної Республіки Німеччина</i>	92
Коваленко Р. С., Станіславський В.О. <i>Інституційне регулювання світового фармацевтичного ринку</i>	95
Кортаєв Б. О. <i>Зовнішньоторговельні відносини Єгипту у реаліях неопротекціонізму</i>	98
Краснокутський Б.В. <i>Вплив неопротекціонізму на глобальні ланцюги постачання</i>	100
Майборода О.Є., Шарий Б. С. <i>Особливості зовнішньоекономічного співробітництва України та Польщі</i>	105

Пасечник Я. О., Шуба М. В. <i>Сучасний стан участі Японії у міжнародній торгівлі</i>	108
Пшеничний А.Є., Макарчук К.О. <i>Сучасний стан зовнішньої торгівлі Румунії</i>	111
Філіпов О. М. <i>Вплив глобальних економічних криз на зовнішню торгівлю Балтійських країн</i>	115
Чешко А. О. <i>Автомобільний ринок в умовах глобальної турбулентності</i>	120
❖ Секція 4. Сучасна глобальна фінансова архітектура та фінансові технології	125
Волков В.О. <i>Місце України на світовому ринку цифрових валют</i>	125
Зуєва К. О. <i>Роль цифрових валют у міжнародних економічних відносинах</i>	130
Майстренко Я.С. <i>Правове та регуляторне поле ринку криптовалют на глобальному рівні</i>	135
❖ Секція 5. Міжнародний бізнес в умовах глобальної турбулентності	138
Бессарабов Д.І <i>Глобальні тенденції розвитку автомобільної індустрії в умовах структурної трансформації світової економіки</i>	138
Гайворонська М.Ю., Григорова-Беренда Л. І. <i>Адаптація бренд-стратегій українських експортерів до умов глобальної турбулентності</i>	143
Нончагов О. О. <i>Tendencies Of The World Electric Market Development In The Context Or Global Competition</i>	147
Ігнат'єв М. М. <i>Блокування митних органів та наслідки для суб'єктів ЗЕД: основні проблеми та напрями вирішення</i>	152
Легенчук В.Р. <i>Роль країн ASEAN+3 на світовому ринку високотехнологічної електроніки</i>	159
Ловчиновський І.В. <i>Сутність і драйвери цифровізації міжнародного бізнесу</i>	163
Літющенко К.О. <i>Управлінські стратегії та організаційні механізми зниження транзакційних витрат</i>	166
Петров Г. А. <i>Транснаціоналізація іспанських кооперативів</i>	170

❖ Секція 6. Геоекономічна стратегія України в контексті глобальних ризиків	175
<i>Bulhakova, O.O.</i> <i>Ukrainian-Swiss R&D Cooperation On Agricultural Drones As An Additional Advantage Of The Former's Entering The EU Market</i>	175
<i>Музуров Д.А.</i> <i>Пріоритетні напрями економічного співробітництва України з країнами ЄС в сфері забезпечення глобальної енергетичної безпеки</i>	180
<i>Мельник Д.В.</i> <i>Геоекономічні ризики для України та пріоритети «зеленої» трансформації в контексті міжнародної співпраці</i>	185
<i>Пазій Г.С.</i> <i>Актуальність моделі циркулярної економіки для сучасної України</i>	191
<i>Чепурний В. О.</i> <i>Тенденції економічного зближення України з країнами Європейського Союзу</i>	195

❖ Секція 1. Цифровізація глобалізованого світу

УДК: 330.341/.342:004

Варвашенко В. А.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ У КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник д.е.н., професор Матюшенко Ігор Юрійович

Сталий розвиток вимагає гармонійної узгодженості між економічними факторами, використанням ресурсів та соціальною справедливістю, що обґрунтовує його три основні компоненти: економічну, соціальну та екологічну стійкість. Багато змінних стимулюють економічну стійкість, і цифрова економіка є однією з найважливіших. Розширення цифрової економіки, зокрема в таких сферах, як штучний інтелект та блокчейн, стало новим рушієм національного економічного зростання, що є тенденцією в міжнародному контексті [1, с. 316-323]. Організації можуть посилити свої зусилля щодо забезпечення сталого розвитку, оцифровуючи процеси та впроваджуючи рішення на основі даних, а також враховуючи соціальні та екологічні аспекти.

Інновації, дослідження та розробка нових технологій фундаментально пов'язані з цифровою економікою, яка може підвищити ефективність використання ресурсів. Електронна комерція, електронний банкінг, електронне урядування, електронна охорона здоров'я та онлайн-освіта надають можливості, що підтримують економічний розвиток та покращують якість життя.

Чітке законодавство, яке визначає відповідні регуляторні принципи, має на меті стимулювати життєздатність цифрової економіки та сприяти її здоровому та сталому зростанню, що означає ефективне управління [2, с. 204-217].

Розвиток цифрової економіки сприяє раціоналізації та оптимізації промислової структури. Світова економіка переходить до цифрової економіки, що

сприяє сталому розвитку, і цифрова економіка відіграє значну роль у підвищенні сталого економічного розвитку.

Цифрова економіка вимагає постійної адаптації до нових технологій та методів роботи, що підкреслює необхідність добре поінформованого та освіченого суспільства. Щоб займати лідируючі позиції в конкурентному цифровому середовищі, люди повинні володіти цифровими навичками, що вказує на те, що освіта на кожному рівні повинна зосереджуватися на розвитку цих здібностей у різних спеціалізованих галузях, таких як економіка, медицина, інженерія та промисловість. Різні фактори, такі як національна економічна структура, політика, інституції та управління, формують економічний вплив цифровізації. Хоча європейські країни спостерігають значне зростання цифрової економіки, рівень цифровізації відрізняється в різних країнах Європи, що підкреслює відмінності в інфраструктурі, політичних рамках, інвестиціях у технології та загальній готовності до цифрових рішень. Деякі країни процвітають у підключенні до Інтернету, електронному урядуванні та цифрових послугах, тоді як інші відстають. Ця нерівність підкреслює необхідність цілеспрямованих стратегій для покращення регіональних цифрових можливостей [3, с. 561-581].

На рівні Європейського Союзу в межах Європейського зеленого курсу впроваджено низку цифрових стратегій, спрямованих на розвиток цифрової інфраструктури, розширення доступу до відкритих даних і стимулювання інноваційної діяльності. Цифрова трансформація розглядається як один із ключових напрямів реалізації політики сталого розвитку, визначеної Програмою ООН «Порядок денний до 2030 року» [4].

У сучасному міжнародному дискурсі цифровізація дедалі частіше трактується як невід’ємна складова глобальних стратегій сталого розвитку. Провідні світові ініціативи підтверджують тісний взаємозв’язок між упровадженням цифрових технологій та досягненням екологічних і соціальних цілей.

На макрорівні цифрова трансформація виступає інструментом скорочення вуглецевого сліду, підвищення ефективності управління ресурсами, а також забезпечення прозорості та інклюзивності у процесі прийняття управлінських

рішень. Однією з найважливіших стратегічних рамок у цьому контексті є Європейський зелений курс (European Green Deal), який визначає план досягнення кліматичної нейтральності Європейського Союзу до 2050 року.

Внесок цифрової економіки у сприяння сталому економічному розвитку є складним та багатовимірним. Впровадження цифрових рішень в управлінні енергією дозволить краще контролювати споживання, може сприяти використанню відновлюваних джерел енергії та зменшить залежність від викопного палива. Цифрова економіка може надати цінну інформацію для формулювання більш ефективної державної політики, яка може базуватися на застарілих аналізах та оцінках впливу, сприяючи сталому розвитку.

Література: 1. Chen S., Ding D., Shi G., Chen G. Digital economy, industrial structure, and carbon emissions: An empirical study based on a provincial panel data set from China // *Chinese Journal of Population, Resources and Environment*. 2024. Vol. 20, No. 4. P. 316-323 2. Hosan S., Karmaker S. C., Rahman M. M., Chapman A. J., Saha B. B. Dynamic links among the demographic dividend, digitalization, energy intensity and sustainable economic growth: Empirical evidence from emerging economies // *Journal of Cleaner Production*. 2025. Vol. 3. P. 204-217 3. Pang S. L., Liu R., Hua G. H. How does digital finance drive the green economic growth? New discoveries of spatial threshold effect and attenuation possibility boundary // *International Review of Economics & Finance*. 2024. Vol. 89. P. 561-581. 4. European Commission. (2019). *The European Green Deal*. Brussels: EU Publications. Retrieved from URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019DC0640>

УДК 330.322.021(477)

Донковцев Д. О.

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА І ГЛОБАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЙНІ ПОТОКИ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

*Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна*

Науковий керівник: д.е.н професор Матюшенко Ігор Юрійович

У сучасних умовах глобальної економічної нестабільності, військових конфліктів, таких як агресія Росії проти України, та швидкої цифровізації, цифрова

економіка стає важливим інструментом забезпечення економічного зростання, технологічного прогресу та національної безпеки. Стратегія розвитку цифрової економіки України, узгоджена з європейськими стандартами та глобальними тенденціями інвестиційних потоків, пропонує комплексний підхід до залучення інвестицій у цифрові технології попри складні обставини. Ці тези розглядають ключові аспекти цифрової економіки, її вплив на глобальні інвестиційні потоки, виклики та перспективи для України, з акцентом на інтеграцію до Єдиного цифрового ринку ЄС та залучення іноземних інвестицій.

Цифрова економіка визначається як система соціальних, економічних та технологічних відносин, що функціонує в глобальному інформаційному просторі за допомогою мережевих технологій [4, с. 66]. Вона трансформує традиційні процеси, сприяючи створенню нових секторів і поліпшенню бізнес-клімату [4, с. 67]. Глобально, цифрова економіка може додати понад \$30 трлн до світової економіки до 2025 року, як зазначає Всесвітній економічний форум [5, с. 43].

Для України, яка переживає кризові виклики, включаючи війну, цифрова трансформація стає ключовим інструментом для економічного відновлення та залучення інвестицій [2, с. 10]. Глобальні тенденції інвестування в цифрову економіку демонструють значне зростання. З 2015 року спостерігається скорочення загальних інвестиційних потоків, але зелені інвестиції в цифрову сферу зросли майже втричі з 2020 року до \$360 млрд, становлячи третину всіх зелених FDI-проектів [6, с. 1]. Це пов'язано з трансформацією ланцюгів створення вартості, появою нових хабів і цифровізацією промисловості, включаючи Industry 4.0 та Fintech [2, с. 8–9].

В ЄС цифровізація економіки впливає на іноземне інвестування через розвиток інфраструктури, цифрової грамотності та електронного урядування, з поділом країн на кластери за рівнем розвитку (від високого в Данії до низького в Болгарії) [3, с. 282–283]. Регресійний аналіз показує, що в ЄС існує комплексний зворотний зв'язок між цифровізацією, FDI та економічними індикаторами, тоді як в Україні – позитивна кореляція з ВВП і припливом інвестицій, що підтверджує потенціал цифровізації як каталізатора відновлення [3, с. 285]. Сучасний стан

цифрової економіки в Україні характеризується динамічним розвитком, але й значними викликами. ІТ-сектор генерує близько 5,5% ВВП (\$6,45 млрд у 2024 році), з експортом \$6,8 млрд прогнозовано на 2025 рік, і є єдиною галуззю, що зросла під час війни [2, с. 10; 4, с. 68].

Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України передбачає прискорення зростання, залучення інвестицій і технологічну модернізацію [5, с. 43]. Україна посідає 58-ме місце в IMD World Digital Competitiveness Ranking 2018, з покращенням у знаннях (з 45-го на 39-те місце), але слабкостями в технологіях і готовності до майбутнього (61-ше місце) [5, с. 43]. Фактори розвитку включають інформатизацію регіонів, наявність ІКТ і державне законодавство, з акцентом на цифрову інфраструктуру, грамотність і підтримку startup [3, с. 280; 4, с. 68–70]. Інтеграція України до ЄС відкриває нові інвестиційні можливості. Експерти прогнозують, що 1% зростання цифровізації додасть 0,42% до ВВП, з кумулятивним ефектом 2,4–12% при приєднанні до ЄС Digital Single Market, що еквівалентно \$3,1–15,8 млрд [1, с. 5]. ЄС включив Україну до плану розвитку цифрової економіки з потенційними інвестиціями 5–6 млрд євро [2, с. 10]. Програми як EU4Digital, Diia.City (зниження податків до 5–9%) і портал Дія сприяють залученню FDI, роблячи Україну конкурентною порівняно з Індією чи Польщею [6, с. 205]. ІТ-сектор з 346 тис. спеціалістів і 2,150 компаніями фокусується на fintech, martech і SaaS, з регіональними хабами в Києві, Львові та Харкові [6, с. 203–204].

Стратегія WINWIN та інші ініціативи визначають ключові напрями розвитку цифрових інвестицій, враховуючи обмежені ресурси, військові ризики та глобальну нестабільність: доступ до ринків через спрощення експорту та гармонізацію з ЄС; інноваційна інфраструктура, включаючи дата-центри та 5G (покриття 95% населення 100 Mbps до 2024 року, ринок 5G оцінено в \$277 млрд до 2025 року); спрощення регуляцій через електронні сервіси Diia; доступ до фінансів via гранти та венчурні фонди; людський капітал з підготовкою 100 тис. ІТ-спеціалістів до 2025 року; захист інтелектуальної власності; знаннево-інтенсивні інновації як AI, біотехнології; ефективне державне управління через GovTech; центри досконалості

в DefenseTech, AI, MedTech; міжнародна співпраця з ЄС, США, Світовим банком [1, с. 10-12; 6; 7]. Ці напрями створюють комплексний підхід до залучення інвестицій, хоча реалізація залежить від стабільності та реформ [3, с. 286].

Пріоритетні сектори для України в контексті глобальних потоків: Fintech (понад 250 компаній, зростання завдяки open banking); IT та програмне забезпечення (експорт \$6,45 млрд у 2024, прогноз \$7,5 млрд до 2026); Cybersecurity та Cloud (підтримка від EBRD та ЄС); SaaS та GovTech (Diia обслуговує 22 млн користувачів); AI (потенціал регіонального центру, інвестиції від Google, Microsoft); EdTech та Agritech (для освіти та продовольчої безпеки); GreenTech (енергонезалежність); Semiconductors (зменшення імпортозалежності); Space technologies та Cybersecurity (захист від кібератак) [6; 7; 5, с. 43]. Ці сектори обрано через швидкий економічний ефект, посилення безпеки та привабливість для інвестицій, хоча потребують значних ресурсів [1, с. 11]. Україна демонструє стійкість у розвитку цифрової економіки попри військові виклики. IT-індустрія генерує \$1 млрд венчурних інвестицій у 2022 році, з потенціалом зростання у 2025 [7]. Платформа Diia досягла 22 млн користувачів, надаючи 140+ послуг онлайн [6].

Прогнози: частка IT у ВВП зросте до 6,5% до 2026, з річним зростанням сектору 7-8% [1, с. 11]. Досягнення підкреслюють потенціал цифрових інвестицій для відновлення [5, с. 43].

Уряд України активно підтримує цифровізацію через законодавчі ініціативи. Режим Diia.City (оновлений у 2025) пропонує податкові пільги (5% ПДФО, 9% податок на виведений капітал), з понад 2 тис. резидентів, що сплатили 16 млрд грн податків у першому півріччі 2025 [7]. Open banking, запроваджене НБУ у 2025, сприяє fintech-інноваціям [7]. Програми як Ukraine TechBridge та Digital Transformation Activity підтримують стартапи та SME [6]. Ці заходи створюють умови для інвестицій, хоча ускладнені обмеженими ресурсами [2, с. 286].

Міжнародна співпраця – ключовий елемент для залучення інвестицій. Програма Digital Europe ЄС підтримує Україну в цифрових технологіях, з фінансуванням інфраструктури та стартапів [6]. Партнерства з USAID, Світовим банком, EBRD, компаніями Microsoft, Google. Інтеграція до ЄС Digital Single Market включає

інструменти цифрової ідентичності, зниження роумінгу на 87% до 2026 [6]. Конференція URC-2025 забезпечила €2,3 млрд угод для €10 млрд інвестицій [7]. Ці кроки підвищують привабливість України для інвесторів [1, с. 12]. Реалізація стратегій стикається з викликами: обмежені ресурси (бюджет на оборону зменшує фінансування інновацій); військові ризики (інфраструктурні руйнування, відтік кадрів); потреба в реформах (боротьба з корупцією, судова система); кадровий дефіцит (еміграція, мобілізація, робоча сила скоротилася до 12,3 млн) [7; 5, с. 43]. Для подолання: оптимізація інфраструктури, фокус на пріоритетах як AI, посилення партнерств [2, с. 286]. IT-сектор привернув \$1 млрд венчурних інвестицій у 2022, підтримуючи економіку [7]. Українські стартапи, особливо в mil-tech, показують потенціал. Платформа Brave1 координує 750 проектів, залучаючи державне, приватне та міжнародне фінансування [7]. Венчурний капітал ключовий для DefenseTech, AI, MedTech, з інвестиціями з США, ЄС, Великобританії [6].

Цей сектор ілюструє, як цифрові інвестиції підтримують економіку під час війни [1, с. 11]. У контексті війни кібербезпека критична для захисту цифрової економіки. Україна стикнулася з численними кібератаками, підкреслюючи інвестиції в шифрування, моніторинг [7]. Національна програма інформатизації акцентує на посиленні кіберзахисту via співпраця з Cisco, Palo Alto [7]. Кібербезпека стане ключовим фактором для інвестицій [5, с. 43]. Цифрові інвестиції впливають на економіку України. Зростання частки IT у ВВП до 10% до 2026 реальне via реформи [1, с. 11]. Інтеграція до ЄС, розвиток 5G, дата-центрів підвищує продуктивність [6]. Інвестиції мають соціальний вплив: Diia покращує послуги, EdTech – освіту [4, с. 71]. Довгостроково, вони стануть основою відновлення [2, с. 286]. Україна розвиває інноваційну екосистему: хаби як UNIT.City, регіональні кластери, акселератори як Ukrainian Startup Fund [7]. Ініціативи Diia.City пропонують спеціальний режим для IT, залучаючи інвестиції [7]. Людський капітал ключовий: стратегія передбачає підготовку 100 тис. IT-спеціалістів до 2025 via Diia.Osvita, співпраця з Coursera, Udemy [6]. Це посилить конкурентоспроможність [5, с. 43]. Розвиток інфраструктури, включаючи 5G, критичний. 95% населення матиме доступ до 100 Mbps до 2024, ринок 5G – \$277

млрд до 2025 [6]. 5G підтримує AI, IoT, але ризики ускладнюють впровадження [5]. Цифрові інвестиції мають соціальний вплив: Dіia надає 70% послуг онлайн, EdTech сприяє ретрейнінгу, GovTech підвищує прозорість [4, с. 71]. Довгостроково, вони створять інклюзивну економіку [1, с. 12].

Цифрова економіка та глобальні інвестиційні потоки надають солідну основу для розвитку України, попри нестабільність та ризики. Фокус на секторах як Fintech, AI, з урядовими ініціативами та міжнародною підтримкою, може сприяти відновленню та прогресу. Однак успіх залежить від подолання викликів через реформи, оптимізацію та партнерства. Україна демонструє потенціал для залучення інвестицій, ключового для майбутнього.

Література: 1. Shashyna M., Pavliuk T., Polusmiak Y., Piddubnyy Y., Matvieieva N. *European Integration and Globalisation of Ukraine's Digital Economy: Strategic Directions and Prospects*. 2024. URL: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/10004276.pdf> 2. Федулова Л. І., Смельяненко Л. М. Інвестування в цифрову економіку: глобальні тенденції та практика України. *Економіка та держава*. 2020. № 4. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2020/3.pdf 3.

Дзюбановська Н., Маслій В. *Цифрова економіка та процеси іноземного інвестування країн ЄС: аналітичний аспект. Економічний аналіз*. 2023. Том 33, № 1. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/5631/6565657218> 4. Коваленко А. О. *Теоретичні підходи до визначення сутності цифрової економіки. Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. 2024. Випуск 1 (31). URL: <https://visnyksura.com.ua/storage/media/OjBgCVBSjz9fUSAJbnNJoDYdWAd9ruisQyvjvVnoc.pdf> 5.

Саух І. В., Шиманська В. В., Момонт Т. В. *Цифрова економіка України: сучасний стан, тенденції, проблеми розвитку*. 2019. URL: <https://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/01/43-11.pdf> 6. UNCTAD. *World Investment Report 2025: International investment in the digital economy*. 2025. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025> 7. OECD. *OECD Economic Surveys: Ukraine 2025: Raising investment and exports*. 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-ukraine-2025_940cee85-en/full-report/raising-investment-and-exports_8614bf29.html

Белінський А. А.

**ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК КАТАЛІЗАТОР ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА
МІЖНАРОДНОГО ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ
СОЮЗІ**

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль Олена Андріївна

У сучасній глобальній економіці цифровізація стала ключовим чинником підвищення продуктивності, конкурентоспроможності та стійкості національних господарських систем. Вона охоплює всі сфери соціально-економічного життя, змінюючи способи виробництва, обміну й управління інформацією. Центральним елементом цієї трансформації виступає штучний інтелект (ШІ), який дедалі частіше розглядається не лише як технологічний інструмент, а як стратегічний ресурс розвитку цифрової економіки [1, с. 28].

Особливої актуальності набуває дослідження ролі ШІ у формуванні нової моделі міжнародного трансферу технологій. Якщо традиційно цей процес передбачав фізичну передачу технічних рішень, ноу-хау або ліцензій, то нині він дедалі більше спирається на цифрові платформи, хмарні сервіси, аналітику великих даних і алгоритми машинного навчання. У цьому контексті штучний інтелект стає каталізатором прискорення інноваційного обміну між країнами, формуючи нову архітектуру глобальної технологічної взаємодії [2, с. 74].

Наукова новизна обраної теми полягає у тому, що штучний інтелект розглядається як метаінструмент цифровізації, який здатен радикально змінювати механізми створення, поширення й комерціалізації технологічних знань. У науковій літературі ще недостатньо досліджено, як саме інтеграція ШІ у процеси трансферу технологій впливає на трансформацію економічних відносин між країнами ЄС та їхніми партнерами, зокрема Україною. Вивчення цього питання є надзвичайно важливим для формування ефективних моделей участі України у європейському інноваційному просторі [3, с. 65].

Штучний інтелект (ШІ) виступає однією з базових технологій Четвертої промислової революції, що забезпечує радикальне оновлення економічних моделей, управлінських підходів і соціальних практик. Його головна цінність полягає у здатності аналізувати великі обсяги даних, виявляти закономірності та приймати рішення на основі алгоритмічної логіки, що значно перевищує можливості традиційних інформаційних систем [4, с. 42]. У цьому сенсі ШІ стає не просто інструментом автоматизації, а ключовим компонентом нової цифрової парадигми, яка поєднує аналітичні, когнітивні та прогностичні функції.

У процесі цифровізації економіки штучний інтелект забезпечує створення “розумних” виробничих систем, що самостійно оптимізують технологічні процеси, знижують витрати й підвищують якість продукції. Такі системи лежать в основі концепції «індустрії 4.0», де технологічні інновації інтегруються через цифрові платформи та інтернет речей (IoT) [5, с. 59]. Розвиток ШІ створює передумови для глибшої інтеграції між різними секторами економіки, сприяє формуванню нових ланцюгів доданої вартості й посилює роль знань як основного фактора виробництва.

Особливо важливою є роль ШІ у сфері міжнародного трансферу технологій. Якщо раніше обмін технологіями базувався переважно на ліцензійних угодах або спільних проєктах, то сьогодні значна частина трансферу відбувається через цифрові екосистеми — відкриті інноваційні платформи, стартап-мережі, хмарні лабораторії. У цих середовищах ШІ виконує функції аналітика, модератора та координатора, забезпечуючи автоматизований підбір партнерів, оцінку ринкових можливостей, управління інтелектуальною власністю й прогнозування комерційної успішності технологій [6, с. 87].

Європейський Союз є одним із провідних центрів розробки та регулювання технологій штучного інтелекту, який прагне поєднати інноваційний розвиток із високими стандартами етики, безпеки та соціальної відповідальності. Ключовим стратегічним документом у цій сфері є Artificial Intelligence Act, який у 2024 році став першим у світі комплексним регламентом щодо правового використання ШІ. Він визначає рівні ризику застосування технологій (від мінімального до

неприпустимого), встановлює правила сертифікації, прозорості та відповідальності розробників. Цей документ закріплює прагнення ЄС створити єдиний регуляторний простір, що сприятиме розвитку етичного та безпечного ринку інтелектуальних технологій [7, с. 15].

Важливу роль у розвитку цифрової інфраструктури відіграють програми Horizon Europe та Digital Europe Programme, які передбачають інвестиції в дослідження, інновації та створення центрів досконалості з питань штучного інтелекту. Зокрема, у межах Horizon Europe фінансуються понад 300 проєктів, спрямованих на інтеграцію ШІ в промисловість, енергетику, охорону здоров'я, освіти та державне управління [8, с. 23].

Додатковим інструментом є ініціатива AI4EU, що функціонує як пан'європейська платформа співпраці між університетами, бізнесом і державними структурами. Вона сприяє спільному доступу до баз даних, алгоритмів, навчальних моделей і прикладних рішень, формуючи основу для міждержавного трансферу технологій. Платформа реалізує концепцію відкритих інновацій, забезпечуючи можливість участі малих і середніх підприємств у розробці та впровадженні рішень на базі ШІ [9, с. 68].

Європейська стратегія розвитку штучного інтелекту поєднує три складові — наукову, регуляторну та інтеграційну. Це створює фундамент для ефективного поєднання цифровізації, інноваційного розвитку та міжнародного трансферу технологій у межах ЄС.

Для України розвиток штучного інтелекту та його інтеграція у процеси цифровізації й трансферу технологій мають подвійний характер — вони є як стратегічною можливістю, так і складним викликом. З одного боку, українська наукова та інженерна спільнота володіє потужним інтелектуальним потенціалом, значною кількістю ІТ-компаній і стартапів, що створюють конкурентоспроможні рішення на світовому ринку. З іншого — існує низка системних бар'єрів, які обмежують масштабне впровадження інновацій у реальний сектор економіки [10, с. 214].

Однією з головних проблем залишається фрагментарність інституційного середовища. В Україні відсутня цілісна національна стратегія розвитку штучного інтелекту, яка б визначала пріоритети, механізми фінансування та партнерства з міжнародними структурами. Незважаючи на певні кроки — як-от затвердження Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні (2020–2030) — практична реалізація документу залишається обмеженою через нестачу ресурсів і чітких індикаторів ефективності [11, с. 41].

Особливо важливим для України є розвиток людського капіталу — підготовка фахівців у сфері штучного інтелекту, аналітики даних і цифрової етики. Європейський досвід доводить, що саме інвестиції у знання, компетенції та міждисциплінарну освіту створюють основу для стійкого інноваційного розвитку. У цьому контексті роль університетів та дослідницьких інститутів має бути посилена через розбудову спільних магістерських програм і цифрових лабораторій [12, с. 92].

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що штучний інтелект виступає не лише технологічним інструментом, а системним чинником перетворення глобальної економіки та міжнародного технологічного простору. У межах Європейського Союзу його розвиток інтегрований у ширший контекст цифрової політики, де ШІ визначається каталізатором інноваційного зростання, підвищення конкурентоспроможності та формування сталих моделей розвитку.

Реалізація стратегічних ініціатив ЄС — AI Act, Horizon Europe, Digital Europe Programme, AI4EU — демонструє, що європейська модель ШІ ґрунтується на принципах етичності, безпеки та відкритості. Саме завдяки цьому ЄС формує інституційну архітектуру, що поєднує науку, бізнес і державу у спільних механізмах створення та трансферу технологічних знань.

Штучний інтелект істотно змінює традиційні механізми міжнародного трансферу технологій. Він забезпечує ефективну аналітику інновацій, автоматизацію процесів ліцензування, управління інтелектуальною власністю та розвиток цифрових платформ співпраці. У результаті формується нова модель

глобальної взаємодії — мережева система відкритих інновацій, де знання й дані стають головними економічними активами.

Україна має потенціал стати активним учасником європейського технологічного простору за умови комплексного розвитку цифрової інфраструктури, формування сприятливого інноваційного середовища та узгодження національної політики з європейськими пріоритетами у сфері штучного інтелекту.

Отже, штучний інтелект стає каталізатором цифровізації та міжнародного трансферу технологій, визначаючи траєкторію майбутнього розвитку Європейського Союзу й окреслюючи стратегічний напрям інтеграції України у глобальний інноваційний простір.

Література: 1. Schwab K. *The Fourth Industrial Revolution*. – New York: Crown Business, 2017. 2. OECD. *AI and the Future of Skills, Volume 1: Capabilities and Assessments*. – Paris: OECD Publishing, 2021. 3. Федулова Л. І. *Цифрова економіка: тренди, ризики, перспективи*. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2021. 4. Brynjolfsson E., McAfee A. *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. – New York: W. W. Norton & Company, 2016. 5. Schwab K. *The Fourth Industrial Revolution*. – Geneva: World Economic Forum, 2016. 6. OECD. *AI in Science: Artificial Intelligence, the Future of Science and Research*. – Paris: OECD Publishing, 2023. 7. European Parliament. *Regulation (EU) 2024/1689 on Artificial Intelligence (AI Act)*. – Strasbourg, 2024. 8. European Commission. *Horizon Europe Work Programme 2023–2024: Digital, Industry and Space*. – Brussels, 2023. 9. AI4EU. *Artificial Intelligence for the European Union: Platform Overview*. – Luxembourg: Publications Office of the EU, 2022. 10. Бутнік-Сіверський О. Б. *Трансфер технологій в інноваційній економіці*. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2020. – 268 с. 11. Міністерство цифрової трансформації України. *Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні (2020–2030)*. – Київ, 2020. 12. OECD. *Skills for the Digital Transition: Policies for AI Workforce Development*. – Paris: OECD Publishing, 2023.

Жайворонок М.О.

РОЛЬ ІТАЛІЇ У ФОРМУВАННІ ЦИФРОВОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: д. наук з держ. управління, професор Солових В.П.

Цифрова дипломатія стає одним з важливих інструментів реалізації міжнародної діяльності, і держави активно використовують можливості інтернету для досягнення своїх цілей. Можемо спостерігати, що все більш сфер людської діяльності стають частиною цифрового середовища, а сучасна дипломатія трансформується: з'являються нові форми і методи проведення діяльності на міжнародній арені. Цифровізація стала одним із головних рушіїв інноваційного зростання, а для Європейського Союзу – ключовим елементом сталого розвитку.

Метою цього дослідження є визначення внеску Італії у формування цифрової політики ЄС через аналіз європейських стратегічних ініціатив, національних програм цифрової трансформації, а також участі Італії у міжнародних та регіональних цифрових проєктах.

У глобальній конкуренції з такими технологічними гігантами як Китай та США, Європа прагне зайняти власну нішу, базуючись на цінностях конфіденційності, етики та дотриманні прав людини. Розвинені країни ЄС, зокрема Італія, усвідомили, що успішна цифрова трансформація можлива лише за умови узгодження національних стратегій із загальноєвропейськими цілями – створення єдиного цифрового ринку, формування цифрового суверенітету та розвитку людського капіталу.[0]

Європейський Союз визначив цифровізацію як один із трьох пріоритетів свого стратегічного розвитку. Основна увага цифрової політики ЄС зосереджена на реалізації бачення «Європейського цифрового десятиліття 2030», що ґрунтується на чотирьох пріоритетах: розвитку цифрових навичок, створенні безпечної інфраструктури, цифровізації бізнесу та державних послуг. [0] Ці пріоритети

закріплюють конкурентні позиції на глобальному ринку та допоможуть здобути технологічну незалежність Європи.

Європейський парламент ухвалив низку стратегічних актів, з-поміж яких можемо виділити такі:

- Акт про штучний інтелект (AI Act), що встановлює перші у світі правові норми для систем AI.

- Chips Act, своєю чергою, покликаний подвоїти виробництво мікросхем у ЄС до 20% світового обсягу до 2030 року. Програма передбачає інвестиції понад 43 млрд євро для розбудови виробничих потужностей та науково-дослідних проєктів, з метою зменшення залежності від азійських постачальників.

- Акт про цифрові послуги (DSA) та Акт про цифрові ринки (DMA) гарантують безпечне користування інтернетом і стимулюють справедливу конкуренцію між платформами. Вони накладають додаткові зобов'язання на великі технологічні компанії, включаючи боротьбу з дезінформацією.

- Програма «Цифрова Європа» з фінансуванням понад 7,5 млрд євро, що підтримує розвиток хмарних технологій, AI, суперкомп'ютерів і кібербезпеки.

Важливим елементом є Індекс цифрової економіки та суспільства (DESI), який оцінює рівень цифровізації країн ЄС за п'ятьма компонентами: зв'язок, людський капітал, інтеграція цифрових технологій, використання інтернету та цифрові державні послуги. Цей інструмент моніторингу допомагає країнам-членам порівнювати свої досягнення та виявляти прогалини, що потребують уваги. За даними DESI 2023 року, Італія досягла прогресу в електронному врядуванні, однак її загальний рівень залишається нижчим за середній у ЄС через недостатні цифрові навички населення. [0] За особистими спостереженнями, особливо помітним є розрив між північними регіонами країни, де рівень цифровізації наближається до європейських лідерів, та південними областями, де цифрова інфраструктура та навички населення залишаються недостатніми.

Італійська Республіка, маючи одну з найбільших економік Європи та потужну індустріальну базу, перебуває на етапі модернізації своєї технологічної інфраструктури для усунення відставання у сфері цифровізації. Італія є активним

учасником цифрової трансформації Європи, реалізуючи програму «Italia Digitale 2026». Її мета – створення ефективної цифрової інфраструктури, цифровізація державного сектору, формування цифрових компетенцій громадян. Програма розрахована на період до 2026 року та фінансується значною мірою з коштів Європейського фонду відновлення Next Generation EU. Основні напрями:

- Єдина цифрова ідентичність SPID, що дозволяє громадянам взаємодіяти з державними установами онлайн.
- Платформа PagoPA для електронних розрахунків, тобто ця платформа об'єднує платежі до всіх державних установ.
- Національна хмарна інфраструктура Polo Strategico Nazionale, яка забезпечує державну безпеку і захист даних від зовнішнього втручання.
- Програма Transizione 4.0. стимулює бізнес до впровадження інновацій через податкові пільги.
- Repubblica Digitale та Scuola 4.0. є державними ініціативами, що розвивають цифрові навички та охоплюють як шкільну освіту, так і перекваліфікацію дорослого населення, особливу увагу приділяючи вразливим групам – літнім людям, безробітним тощо. [0]

Аналіз OECD демонструє, що успішність цифрової трансформації залежить від симбіозу інвестицій у технології та цифровий капітал. [0] Адже без належного рівня цифрової грамотності населення навіть найсучасніша інфраструктура не досягне очікуваних результатів. Італія у 2023 році інвестувала понад 9,7 млрд євро у розвиток цифрової інфраструктури, зокрема у 5G, штучний інтелект та кіберзахист. Крім цього, в країні функціонує Agenzia per L'Italia Digitale (AgID) – технічний орган при Президії Ради міністрів Італії, що координує державну цифрову політику, стандартизує цифрові сервіси та впроваджує принцип відкритих даних. [0] Завдяки таким зусиллям Італія поступово долає цифровий розрив: станом на 2024 рік 50% італійців мають базові цифрові навички проти 46% у 2022 році. Хоча прогрес є відчутним, Італія все ще відстає від таких європейських лідерів, як Нідерланди, Фінляндія та Естонія, де цей показник перевищує 70%.

Італія є однією з провідних держав у реалізації програм Digital Europe, Horizon Europe та Gaia-X, що спрямовані на створення цифрової інфраструктури нового покоління. У межах програми Digital Europe Італія отримала фінансування на створення національних центрів цифрових інновацій (EDIH) у Мілані, Неаполі, Римі та Болоньї. Ці центри допомагають малому на середньому бізнесу впроваджувати штучний інтелект, блокчейн та хмарні рішення. Horizon Europe – наукова програма, яка дозволяє італійським університетам та дослідницьким центрам бути партнерами у проєктах, що розробляють передові технології на основі AI. Також Італія є учасником проєкту Gaia-X, який передбачає формування європейського хмарного простору, заснованого на принципах безпеки даних і технологічній незалежності. [0] Участь Італії у цій ініціативі демонструє її прагнення до посилення технологічного суверенітету ЄС і зменшення залежності від американських та азійських провайдерів.

Можемо спостерігати активну підтримку з боку Італії щодо етичного регулювання штучного інтелекту. Адже саме Італія виступила ініціатором «принципово орієнтованого підходу» до AI Governance, який враховує моральні, правові та соціальні наслідки впровадження технологій. [0]

На нашу думку, італійська модель показує, що навіть країни з історичним відставанням у цифровізації можуть стати активними учасниками формування європейської цифрової політики за умови чіткої стратегії, масштабних інвестицій та політичної волі.

Можемо зробити висновок, що роль Італії у формуванні цифрової політики Європейського Союзу є стратегічною та багатовимірною. Країна активно підтримує ініціативи ЄС, спрямовані на цифрову інтеграцію, безпечну інфраструктуру та розвиток штучного інтелекту. Італійський досвід поєднання амбітних цілей із поетапним підходом до реформ може стати корисним для інших країн-членів ЄС, що стикаються з подібними викликами. Надалі успіх цієї політики залежатиме від синергії між європейськими структурами та національними урядами, а також від спроможності суспільства адаптуватися до швидких технологічних змін.

Література: 1. Самойленко, А. Особливості цифровізації країн Європейського Союзу в умовах глобалізації [Текст] / Алла Самойленко // Вісник економіки. – 2021. – Вип. 1. – С. 46-54. URL: <https://dspace.wnu.edu.ua/handle/316497/42051> (Дата звернення 30.10.2025); 2. ANAND R. R. Digital Diplomacy as a Tool to Study International Relations: An Appraisal. *International Journal of Cyber Diplomacy*. 2025. Vol. 6. P. 97–111.; 3. *Plasmare la trasformazione digitale: spiegazione della strategia dell'UE* | Tematiche | Parlamento europeo. Tematiche | Parlamento europeo. URL: <https://www.europarl.europa.eu/topics/it/article/20210414STO02010/plasmare-la-trasformazione-digitale-spiegazione-della-strategia-dell-ue> (Date of access 30.10.2025); 4. Bilotta N. *Technological Sovereignty: Italy, the UE, and the US* // *Instituto Affari Internazionali (IAI) Papers*, 2024, Vol. 24 (11) pp. 1-19 URL: <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/c03/technological-sovereignty-italy-eu-and-us> (Date of access 31.10.2025); 5. Toniato, D. *La Rappresentanza Permanente italiana presso l'Unione Europea*. Dipartimento di Scienze Politiche, Giuridiche e Studi Internazionali – SPGI, Scienze Politiche Laurea di Primo Livello (D. M. 270/2004). 2022. URL: <https://thesis.unipd.it/handle/20.500.12608/57401?mode=simple> (Date of access 31.10.2025); 6. Corea, F., Fossa, F., Loreggia, A., Quintarelli, S., & Sapienza, S. (2022). *A principle-based approach to AI: The case for European Union and Italy*. *AI & SOCIETY*, 38, 521-535. URL: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s00146-022-01453-8.pdf> (Date of access 01.11.2025)

УДК: 330.341.1:004

Панченко О.О.

ВПЛИВ ТЕХНОЛОГІЙ ІНДУСТРІЇ 4.0 НА СТРУКТУРУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: д.екон.н., професор Матюшенко І.Ю.

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується глибокими трансформаціями, зумовленими поширенням технологій Індустрії 4.0, які поєднують цифрові, фізичні та біологічні системи. До основних технологічних рушіїв цього процесу належать штучний інтелект, Інтернет речей, великі дані, робототехніка, 3D-друк, блокчейн і хмарні обчислення. Їх застосування змінює

традиційні економічні моделі, структуру зайнятості та глобальні ланцюги створення вартості.

Під впливом цих технологій відбувається цифрова трансформація виробництва, логістики, фінансів та ринку праці. Традиційні галузі промисловості поступово переходять до «розумних» фабрик, де ключовим ресурсом стають не матеріальні активи, а дані та алгоритми[1]. У результаті змінюється структура створення доданої вартості: зростає роль секторів, пов'язаних з розробкою програмного забезпечення, цифрових платформ, аналітики даних і кібербезпеки

Індустрія 4.0 трансформує глобальні ланцюги постачань, сприяючи їх децентралізації та регіоналізації. Завдяки 3D-друку та автоматизації виробництва зменшується потреба в перенесенні виробничих потужностей у країни з дешевою робочою силою. Це веде до реструктуризації міжнародного поділу праці, зростання ролі високотехнологічних економік і скорочення конкурентних переваг країн, що розвиваються. Цифрові технології відкривають для них можливості для технологічного «стрибка» за рахунок швидкого впровадження інновацій без довгих етапів індустріального розвитку.[2]

Важливим аспектом є зміна ринку праці. Автоматизація виробничих і управлінських процесів сприяє зникненню низки професій, але водночас створює попит на нові спеціальності у сферах аналітики даних, штучного інтелекту, кіберзахисту, управління цифровими платформами.[3] У цьому контексті ключового значення набуває інвестиція в людський капітал — освіту, цифрові компетенції та інноваційне мислення.

Технології Індустрії 4.0 також істотно впливають на фінансову систему. Розвиток фінтеху, блокчейну та цифрових валют центральних банків сприяє підвищенню прозорості транзакцій, зменшенню витрат і появі нових бізнес-моделей.[4] Водночас посилюється потреба у міжнародному регулюванні цифрових фінансів, захисті персональних даних та забезпеченні кіберстійкості фінансових інституцій.

Технології Індустрії 4.0 визначають нову модель розвитку світової економіки, засновану на інтелектуалізації виробництва, цифрових платформах, інноваціях та

знаннях. Вони сприяють зростанню ефективності та гнучкості економічних систем, але водночас ставлять перед людством виклики соціальної адаптації, кібербезпеки, етичного використання штучного інтелекту та міжнародного регулювання цифрового простору.

Отже, технології Індустрії 4.0 суттєво трансформують структуру світової економіки, сприяючи переходу від індустріальної до цифрової моделі розвитку. Вони забезпечують зростання продуктивності, ефективності виробництва та глобальної взаємодії, формуючи нові економічні центри і ринки. Водночас цифровізація поглиблює нерівність між країнами з різним рівнем технологічного потенціалу, висуваючи на перший план потребу у збалансованій міжнародній політиці, спрямованій на розвиток людського капіталу, цифрової інфраструктури та інновацій. У перспективі Індустрія 4.0 визначатиме конкурентоспроможність держав, стійкість глобальних економічних систем і здатність світового співтовариства до адаптації в умовах швидких технологічних змін.

Література: 1. Шваб К. Четверта промислова революція / пер. з англ. В. Циба. – Київ : Форс Україна, 2019. – 240 с.; 2. Григор'єв О. М. Індустрія 4.0 як фактор розвитку світової економіки // Економіка і держава. – 2022. – № 6. – С. 11–16; 3. Kagermann H., Wahlster W., Helbig J. Recommendations for Implementing the Strategic Initiative INDUSTRIE 4.0: Final Report of the Industrie 4.0 Working Group. – Frankfurt : Acatech, 2013. – 84 p.; 4. World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2024. – Geneva : WEF, 2024. – 420 p.

УДК 330

Panova I., Sidorov M.

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A DRIVER OF GEO-ECONOMIC RIVALRY: CHALLENGES FOR GLOBAL GOVERNANCE

V. N. Karazin Kharkiv National University

In the contemporary digital era, artificial intelligence (AI) has emerged as one of the pivotal drivers of structural transformation in the global economy and the international system. Its influence extends beyond the technological sphere, reshaping political, ethical,

and legal dimensions of global governance. According to forecasts by major international organizations such as the OECD, WIPO, and UNCTAD, the integration of AI technologies may contribute over 15 trillion USD to the global GDP by 2030, underscoring its role as a cornerstone of digital globalization and a determinant of economic competitiveness.

AI technologies increasingly serve as catalysts for innovation, automation, and productivity growth across key sectors – ranging from finance and transportation to education and international security. At the heart of this digital transformation lies the dynamic interaction between states, transnational corporations, and international institutions that collectively define the emerging norms of the global technological order. The United States and China remain the dominant poles in this process, investing hundreds of billions of dollars into AI research and development while simultaneously transforming technological rivalry into a new form of geo-economic competition [2]. The European Union, by contrast, pursues an ethically oriented regulatory model aimed at reconciling technological innovation with the protection of human rights, data transparency, and the principles of digital trust [1].

It is essential to note that, in the international legal dimension, the absence of a unified regulatory framework creates systemic risks of digital fragmentation. Despite the efforts of the United Nations, UNESCO, and the Council of Europe, existing global instruments on AI ethics and governance remain largely recommendatory in nature. This gap amplifies the trend toward techno-nationalism, where individual states seek to employ emerging technologies as instruments of political influence and strategic dominance. In contrast, the European Union's initiatives – most notably the Artificial Intelligence Act and the White Paper on AI – represent a consistent attempt to establish global standards for the responsible, transparent, and accountable use of AI systems, contributing to the gradual institutionalization of international digital norms [5].

From an economic perspective, digitalization driven by AI is profoundly transforming the nature of international competition. Global technological platforms are increasingly assuming functions comparable to those of nation-states, wielding economic and informational resources that rival public power in scope and influence. This evolution

necessitates a fundamental reconsideration of traditional approaches to regulating global markets, cross-border data flows, and intellectual property regimes [3]. As evidenced by contemporary legal scholarship, the issues of AI's legal status, authorship, and patentability have become central themes in the economic and legal debates of the digital era.

The development of national AI strategies has gained particular significance in recent years. By 2024, more than sixty countries had adopted official programs for digital transformation and artificial intelligence governance. Among the most comprehensive and coherent frameworks are those of the United States, China, the United Kingdom, Japan, Canada, France, and South Korea, which combine public investment, private-sector innovation, and ethical oversight. Ukraine has also taken initial steps in this direction through the approval of the Concept for the Development of Artificial Intelligence in Ukraine [4]. However, the country's full integration into the global digital economy requires deeper institutional reforms, increased financial support, and the modernization of educational and research infrastructure to cultivate domestic technological capacity.

Scholarly analyses consistently emphasize that AI serves as both a powerful engine of economic growth and a catalyst for new forms of digital inequality among states [3]. Countries possessing extensive data ecosystems, robust innovation infrastructure, and high levels of digital literacy secure systemic advantages in productivity and competitiveness. Conversely, developing economies face the mounting risk of technological dependency, where limited access to AI technologies and data resources may erode their economic sovereignty and exacerbate global asymmetries.

In sum, artificial intelligence has become an integral component of digital globalization, interlinking the economic, legal, and political dimensions of international relations. Its widespread implementation calls for a careful balance between innovation and ethics, efficiency and security, globalization and national interests. The advancement of multilateral coordination mechanisms, ethical governance frameworks, and harmonized international standards will be decisive in ensuring that the ongoing digital transformation contributes to sustainable, inclusive, and equitable global development.

References: 1. Андрощук Г.О. Політика і стратегії розвитку штучного інтелекту в країнах світу: *QUO VADIS? (Частина 1)*. НАУКА, ТЕХНОЛОГІЇ, ІННОВАЦІЇ. 2023. № 1. С. 15-29. <http://doi.org/10.35668/2520-6524-2023-1-03> 2. Вінникова Н.А. Штучний інтелект як чинник геополітичного впливу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Питання політології»*. 2021. № 40. С. 21-28. DOI: [10.26565/2220-8089-2021-40-03](https://doi.org/10.26565/2220-8089-2021-40-03) 3. Вінникова Н.А. Штучний інтелект у контексті глобального управління. *Науковий журнал «Політикус»*. 2022. № 3. С. 65-70. DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-3.10> 4. Пархомчук О.С., Коппель О.А., Пархомчук А.Д. Штучний інтелект як мегатренд: нові горизонти в глобальній політиці та міжнародних відносинах. *НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ПОЛІТИКУС»*. 2024. № 4. С. 186-191. DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-4.27> 5. Попова Н.О. Міжнародно-правове регулювання штучного інтелекту: сучасний стан та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №4. С.443-447. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/105>

УДК: 330.341.1:004

Кірієнко С.О.

РОЛЬ ТНК У ЦИФРОВІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: д.екон. наук, проф. Матюшенко І.Ю.

У сучасній глобалізованій економіці транснаціональні корпорації (ТНК) відіграють ключову роль як суб'єкти міжнародної інвестиційної діяльності. Їхній вплив на формування потоків прямих іноземних інвестицій, інноваційну діяльність, розвиток глобальних ланцюгів доданої вартості та трансформацію регіональних економік є предметом постійної наукової уваги. Особливо актуальним стає такий аналіз в умовах глибоких трансформацій економіки, зумовленими поширенням цифрових технологій Індустрії 4.0, які поєднують штучний інтелект, Інтернет речей, великі дані, робототехніку, 3D-друк, блокчейн і хмарні обчислення [1; 2; 5–8].

Сучасна наукова думка все більше переосмислює функцію ТНК в умовах глобальних трансформацій, виходячи з необхідності поєднання економічних цілей із соціально-екологічною відповідальністю та цифровими викликами. Публікації на тему інвестиційної діяльності ТНК демонструють динаміку від класичних економічних моделей до мультидисциплінарних підходів. Класичні теорії (порівняльних переваг, монополістичної конкуренції, інтерналізації) пояснювали інвестиційну активність ТНК через економію на масштабах, доступ до ресурсів та контроль за міжнародними транзакціями. Водночас неокласичні та інституційні підходи підкреслюють роль інституційного середовища, прав власності, контрактних відносин і транзакційних витрат, що дозволяє точніше описувати поведінку корпорацій у складних глобальних умовах [3; 9; 10]. Інтеграція поведінкових, еволюційних, екологічних і цифрових парадигм у сучасних дослідженнях демонструє перехід до адаптивної та прогностичної аналітики, що відкриває нові можливості для формування ефективної політики регулювання ТНК і залучення іноземних інвестицій на засадах сталого розвитку [11].

Цифровізація нині є потужним детермінантом трансформації глобального інвестиційного середовища, радикально змінюючи моделі прийняття рішень, оцінки ризиків і взаємодії між суб'єктами інвестиційної діяльності. Вона підвищує ефективність, прозорість та динамічність капіталовкладень, забезпечуючи доступ до інструментів DeFi, токенизації активів, краудфандингу та цифрових платформ управління інвестиціями. Водночас цифрова трансформація породжує нові виклики: зростання кіберризиків, правові колізії, нерівномірність доступу до цифрової інфраструктури та посилення цифрової нерівності між країнами й секторами економіки [4; 12; 13].

Теоретичні основи, інституційні перетворення та практичні ефекти цифровізації демонструють, що подальший розвиток інвестиційної діяльності залежатиме від здатності країн інтегрувати цифрові технології в інституційну та аналітичну інфраструктуру інвестування. Формування стійкої, справедливої та інклюзивної моделі глобального інвестування в умовах цифровізації потребує:

- оновлення принципів міжнародного регулювання цифрових фінансових потоків;
- уніфікації стандартів і практик цифрового інвестування;
- розширення інституційної підтримки цифрових фінансових інструментів на національному та наднаціональному рівнях;
- активізації міжнародного співробітництва між державами, ТНК та цифровими екосистемами [4; 14–16].

Геоелекономічні доміанти інвестиційної діяльності провідних ТНК зазнають суттєвих трансформацій під впливом цифровізації, технологічної конкуренції та геополітичної турбулентності. Ключові тренди сучасного міжнародного інвестування включають:

- зростаючу концентрацію інвестицій у секторі послуг та високотехнологічних галузях, зокрема ІКТ, фармацевтиці, біотехнологіях та електромобільності;
- зміщення центрів тяжіння світового капіталу на користь регіонів з високим рівнем інституційної привабливості та технологічного розвитку (США, ЄС, Китай);
- домінування провідних ТНК у глобальних інвестиційних процесах через стратегічне розміщення ресурсів у перспективних технологічних напрямках [4; 17–19].

Аналіз глобальних тенденцій показав ключові закономірності та регіональні особливості інвестиційних потоків ТНК у цифрову економіку. Вибрані показники включають ринкову капіталізацію, обсяги капітальних інвестицій, вільний грошовий потік, витрати на R&D, патентну активність, ESG-рейтинг та частку зелених інвестицій. Інтегрований підхід дозволяє оцінювати фінансові та інноваційно-екологічні аспекти діяльності ТНК [3; 4; 20].

Висновки демонструють, що Північна Америка утримує лідерські позиції за більшістю фінансових та інноваційних показників; Європа нарощує зелені інвестиції, але переорієнтується на внутрішньорегіональні ринки; Азійські ТНК

збільшують міжнародну експансію; Близький Схід демонструє динамічне зростання в усіх ключових показниках [20–22].

Багатовимірною оцінкою з використанням кластерного та факторного аналізу дозволяє ідентифікувати типологічні відмінності, стратегічні пріоритети і латентні архетипи цифрової інвестиційної активності ТНК. Встановлено п'ять латентних факторів, що пояснюють понад 82% дисперсії: інвестиційно-фінансова потужність, інноваційно-дослідницький потенціал, цифрова інтеграція, інституційна відкритість та глобальна операційна інфраструктура, а також ESG-орієнтація [4; 23–25].

Таким чином, регіональна специфіка (Північна Америка, Східна Азія, Європа, Близький Схід, Південна Азія) суттєво впливає на факторні доміанти стратегій ТНК, що відкриває нові перспективи для розробки регіонально орієнтованих політик цифрової інвестиційної взаємодії.

Література: 1. Григор'єв О. М. Індустрія 4.0 як фактор розвитку світової економіки // *Економіка і держава*. – 2022. – № 6. – С. 11–16; 2. Шваб К. Четверта промислова революція / пер. з англ. В. Циба. – Київ: Форс Україна, 2019. – 240 с.; 3. Писаревський М. І., Кірієнко С. О. Проблеми формування і реалізації інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій в умовах цифровізації світової економіки. *Економіка та суспільство*. 2024. № 64. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-64-32; 4. Кірієнко С. О. Цифрова трансформація як чинник підвищення інвестиційної привабливості України в контексті досвіду країн ЄС. *Бізнес Інформ*. 2025. № 4. DOI: 10.32983/2222-4459-2025-4-160-168; 5. OECD. *Digitalisation and the Environment*. OECD Green Growth Papers. Paris: OECD Publishing, 2020; 6. UNCTAD. *World Investment Report 2023: Investing in a Digital World*. Geneva: United Nations, 2023; 7. World Bank. *World Development Report 2022: Data for Better Lives*. Washington, DC: World Bank, 2022; 8. IMF. *Global Financial Stability Report 2023*. Washington, DC: International Monetary Fund, 2023; 9. WEF. *The Global Competitiveness Report 2022*. Geneva: World Economic Forum, 2022; 10. McKinsey Global Institute. *Digital Globalization: The New Era of Global Flows*. McKinsey & Company, 2021; 11. Schwab K. *The Fourth Industrial Revolution*. Geneva: World Economic Forum, 2017; 12. UN DESA. *World Economic and Social Survey 2022*. New York: United Nations, 2022; 13. OECD. *OECD Digital Economy Outlook 2022*. Paris: OECD Publishing, 2022; 14. UNCTAD. *Digital Economy Report 2023*. Geneva: United Nations, 2023; 15. World Bank. *Global Economic Prospects 2023*. Washington, DC: World Bank, 2023; 16. IMF. *World Economic Outlook 2023*. Washington, DC: International Monetary Fund, 2023.

Мірчева К. А.

ЦИФРОВІ ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНУ ЕКОНОМІКУ

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник: к.е.н. доцент Кушнарєнко Н.П.

Наразі поступово відбуваються зміни у світовій економіці, які пов'язані з процесами цифровізації фінансових систем. Згідно з аналізом провідного дослідницького та консалтингового партнера у сфері фінансових послуг *Datos Insights*, глобальний обсяг цифрових платежів у 2024 році склав 50 трильйонів доларів США, що відображає зростання на 20% (за винятком китайського ринку). Очікується, збільшення показника до 70 трильйонів доларів до 2029 року, що підтверджує значні оновлення в структурі міжнародних фінансів. [5]

Аналіз динаміки у використанні платіжних інструментів вказує про переважання електронних гаманців, а також про збільшення рішень A2A і BNPL. Далі представлені дані стосовно витрат у 2024 році та прогнози щодо темпів зростання до 2029 року.

Таблиця 1

Тренд глобальних витрат споживачів

Вид цифрових платежів	Витрати у 2024 (дол.)	Прогноз зростання до 2029	Основні регіони/інструменти
Цифрові гаманці	41 трл.дол.	+36% (без Китаю +126%)	QR-коди: APAC, NFC: NA, EMEA; Apple Pay, Google Wallet, PayPal
BNPL	1,3 трл.дол.	майже в 3 рази	Швеція 17%, Австралія 15%; онлайн 77%
A2A	834 млрд.дол	майже в 2 рази	PayID (Австралія), IMPS (Індія), iDEAL (Нідерланди), Pix (Бразилія)
Карткова е-комерція	6 трл.дол.	+45%	Америка 68%, EMEA 52%, APAC 7%

Джерело : складено автором на основі [1] [5]

Відповідно до отриманих показників, мобільні розрахункові сервіси продовжують бути найбільш популярним способом здійснення оплат у світі, особливо в таких регіонах як Азійсько-Тихоокеанський регіон, Північній Америці та Європі, Близькому Сході й Африці (EMEA).

У розвинених країнах, які швидко переходять на діджиталізацію, активно розвиваються перекази з рахунку на рахунок (A2A), особливо в Індії та Бразилії. Також формат BNPL («купуй зараз - плати потім») набирає популярності в державах, де електронна комерція знаходиться на високому рівні. Це відображає швидке поширення цифрових технологій та трансформацію фінансових потоків у світовій економіці.

Дослідження Birigozzi, De Silva та Luitel, виявило позитивну залежність між розвитком цифрових платежів і зростанням ВВП. З 2011 по 2022 рік світовий обсяг безготівкових транзакцій збільшився на 271%, що вказує на глибоку модернізацію економік як розвинених країн, так і тих, що розвиваються. [4]

Економічний вплив діджиталізації проявляється через кілька основних механізмів:

1. Зниження транзакційних витрат стимулює торгівлю та підвищує споживчий попит.
2. Більша прозорість фінансових потоків допомагає скоротити тіньову економіку.
3. Фінансова інклюзія для людей, які раніше не користувалися банківськими послугами, розширює споживчу базу та підтримує економічне зростання.

SWIFT- це міжнародна міжбанківська система, яка є ключовим елементом монетарної інфраструктури. Вона забезпечує обмін фінансовими повідомленнями між банками понад 200 країн. [7] Усі великі корпорації використовують саме цей спосіб, адже обмежень за сумою не передбачено, а комісія фіксована і залежить лише від умов банку та курсу валют.

Сучасні технології, зокрема інтеграція блокчейну у міжбанківські операції, здатні пришвидшити час обробки транзакцій до кількох годин. Це сприяє підвищенню ефективності міжнародної торгівлі. [2]

В умовах воєнного стану, в Україні, спостерігається зростання безготівкових операцій. Розширене викладення динаміки за 2019-2024 роки наведено у табл. 2.

Динаміка частки безготівкових операцій за сумою, %

Показник	2019	2020	2021	Травень-Грудень 2022	2023	2024
Отримання готівки	49,7	44,2	39,1	31,9	35,2	35,5
Безготівкові операції	50,3	55,8	60,9	68,1	64,8	64,5

Джерело: складено автором на основі [1]

Враховуючи статистику за окреслений період, можна зробити висновок, що зросла кількість платежів у торговельних мережах та користування банківськими послугами з 50,3% до 64,5%. Це створює передумови для приросту споживчого попиту та підвищує економічну ефективність на національному рівні.

Також зростання питомої ваги онлайн-операцій в Україні відображається в змінах транскордонних переказів. На графіках наведено розподіл за країнами та платіжними системами, що демонструє напрями грошових потоків та структуру сервісів, які використовують українці для отримання коштів із-за кордону.

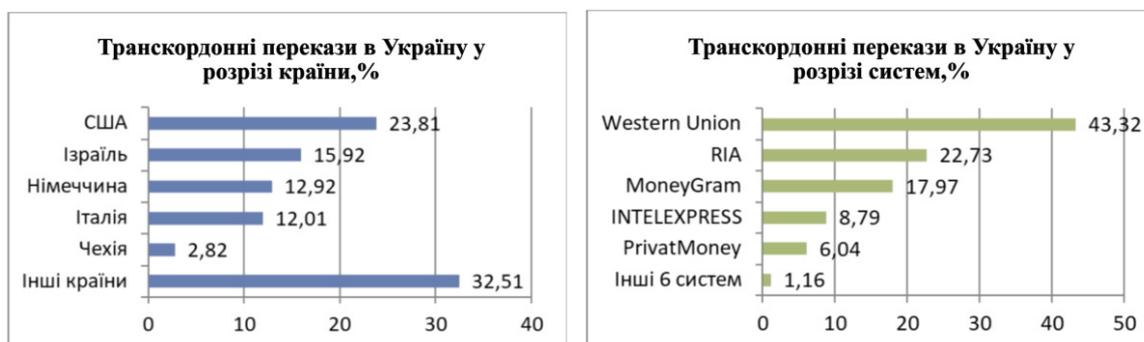

Рис.1. Діяльність в Україні платіжних систем переказу коштів, 1 кв. 2025 року

Джерело: складено автором на основі [3]

Обсяги міжнародних переказів, таких як Western Union, RIA та MoneyGram, відображає збільшення кількості транзакцій та активну участь України у світовому сегменті платежів.

Сучасне прискорення економіки супроводжує зростання показників безготівкових платежів у всіх регіонах. Це не просто змінює структуру фінансових потоків, але також трансформує їх динаміку. (згідно з табл. 1, табл. 2). При цьому особливо виділяється зростання ролі віртуальних гаманців, а також активний розвиток нових механізмів: BNPL та A2A.

Український малий бізнес також швидко підлаштовується: у сфері електронної комерції близько 93% продавців уже приймають онлайн-оплату. [6]

Надалі розвиток фінансової екосистеми світу залежатиме від упровадження цифрових валют центральних банків (CBDC), розширення концепції Open Banking та застосування штучного інтелекту для персоналізації фінансових сервісів. [2]

Проте швидка цифровізація не без ризиків. Потрібно узгоджувати правила між країнами, забезпечувати кібербезпеку та не допустити, щоб технологічний розрив між різними регіонами став ще більшим. Від того, як світ упорається з цими викликами, залежить майбутня стабільність і справедливість глобальної економіки.

Література: 1. Асоціація українських банків. 94,6 % операцій з картками у 2024 році були безготівковими - Національний банк України.04.03.2025.// АУБ. URL: <https://aub.org.ua/104/bankivski-novyny/15090-94-6protsent-operatsii-z-kartkamy-u-2024-rotsi-buly-bezhotivkovymy-nbu>; 2. Болдуєва, О., Горбунова, А., & Кусакова, Ю. (2024). Цифрова трансформація платіжних систем і роль банків у глобалізації фінансової інфраструктури. *Економіка та суспільство*, (69). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-59>; 3. Національний банк України. (2025). Безготівкові розрахунки у 2024 році суттєво переважали серед операцій з платіжними картками. URL: <https://bank.gov.ua/>; 4. Birigozzi, A., De Silva, C., & Luitel, P. (2025). Digital payments and GDP growth: A behavioural quantitative analysis. *Journal of Economic Behavior & Organization* URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0275531925000248>; 5. *Datos Insights. Digital Payments Surge Worldwide, Set to Reach US\$70 Trillion by 2029.*30.04.2025 // *Datos Insights*. URL: <https://datos-insights.com/press-release/digital-payments-surge-worldwide-set-to-reach-us70-trillion-by-2029/>; 6. Visa. (2025). 75% of Ukrainian SMEs report revenue growth after adopting digital payments – new Visa research. URL: <https://www.visa.co>; 7. Zhenghui Li, Hanzi Chen, Siting Lu, Pierre Failler. (2024). How does digital payment affect international trade? Research based on the social network analysis method. *Electronic Research Archive*, 32(3). URL: <https://aimspress.com/article/doi/10.3934/era.2024065>

Рудич А. А.

**ЗАСТОСУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ «ТВОРЧОГО РУЙНУВАННЯ»
ШУМПЕТЕРА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ**

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: к. геогр. н., доц. Ханова О.В.

Сучасний розвиток світової спільноти характеризується інтенсивними темпами науково-технологічного прогресу та прискореною цифровізацією господарських систем. У контексті поширення інформаційно-комунікаційних технологій актуалізується роль специфічного чинника виробництва – творчого інтелекту та інноваційного потенціалу індивідуума. Причини та механізм циклічних коливань у розвитку економічних систем є предметом дослідження як національних, так і міжнародних академічних праць. Підвищується значущість дослідження економічного розвитку господарських систем в умовах цифрових трансформацій та аналіз його взаємозв'язку з виникненням радикальних інновацій – базисом «творчого руйнування». Останнім часом розуміння цифровізації виходить за межі суто технологічного процесу. Її доречно розглядати як системну інновацію, якій властивий кумулятивний характер попередніх надбань науки і техніки і яка формує нову парадигму економічного розвитку.

Концепція «творчого руйнування» (англ. «creative destruction») була вперше обґрунтована австрійським економістом Йозефом Шумпетером у роботі «Капіталізм, соціалізм і демократія» (1942 р.). В основу інноваційної моделі економічного розвитку покладено визначальну роль двох економічних категорій – радикальних інновацій та підприємницьких здібностей. Під радикальними інноваціями маються на увазі такі, що базуються на принципово нових технологічних парадигмах.

Шумпетер наголошував на тому, що «фундаментальний імпульс, який запускає та підтримує рух капіталістичного двигуна, походить від нових споживчих товарів, нових методів виробництва чи транспортування, нових ринків,

нових форм промислової організації, які створює капіталістичне підприємництво» [1, с. 83].

Механізм «творчого руйнування» репрезентує динамічний процес заміни технологічних парадигм. Він виявляється у руйнуванні неефективних економічних структур і галузей господарства та у реконфігурації ресурсів з метою формування нових траєкторій розвитку. Доцільно підкреслити, що технологічний розвиток у наукових доробках Шумпетера має ендогенний характер, тоді як економічна ринкова динаміка є спонтанною та здатною до структурної реорганізації. Винайдення інновації безпосередньо корелюється із наявністю підприємців-новаторів, функція яких полягає у пошукові нових комбінацій знань та ініціюванні процесу «творчого руйнування».

Комерціалізація радикальних інновацій призводить до порушення ринкової рівноваги та встановлення нового балансу, що неминуче відбивається на економічному розвитку. Економічні цикли за концепцією «творчого руйнування» Шумпетера та великі цикли економічної кон'юнктури Кондратьєва мають спільний чинник впливу, як представлено на рис. 1. У точках підвищення та зниження К-хвиль відбуваються важливі технологічні, економічні та політичні зміни. Натомість у хвилях Шумпетера інституційні трансформації є наслідком революційних технологічних змін.

Як видно з рис. 1 нижче, перехід до кожного наступного технологічного укладу характеризується зменшенням часового періоду і все більшою складністю природи інновацій. До початку 1990-х років технологічні новації мали матеріально-промисловий характер, тоді як цикли ІТ та алгоритмів на базі штучного інтелекту варто трактувати як парадигмальні. Їхня революційність підтверджується докорінною зміною самої логіки функціонування економічних систем, а не тільки суттєвим зростанням продуктивності у галузі застосування інновації.

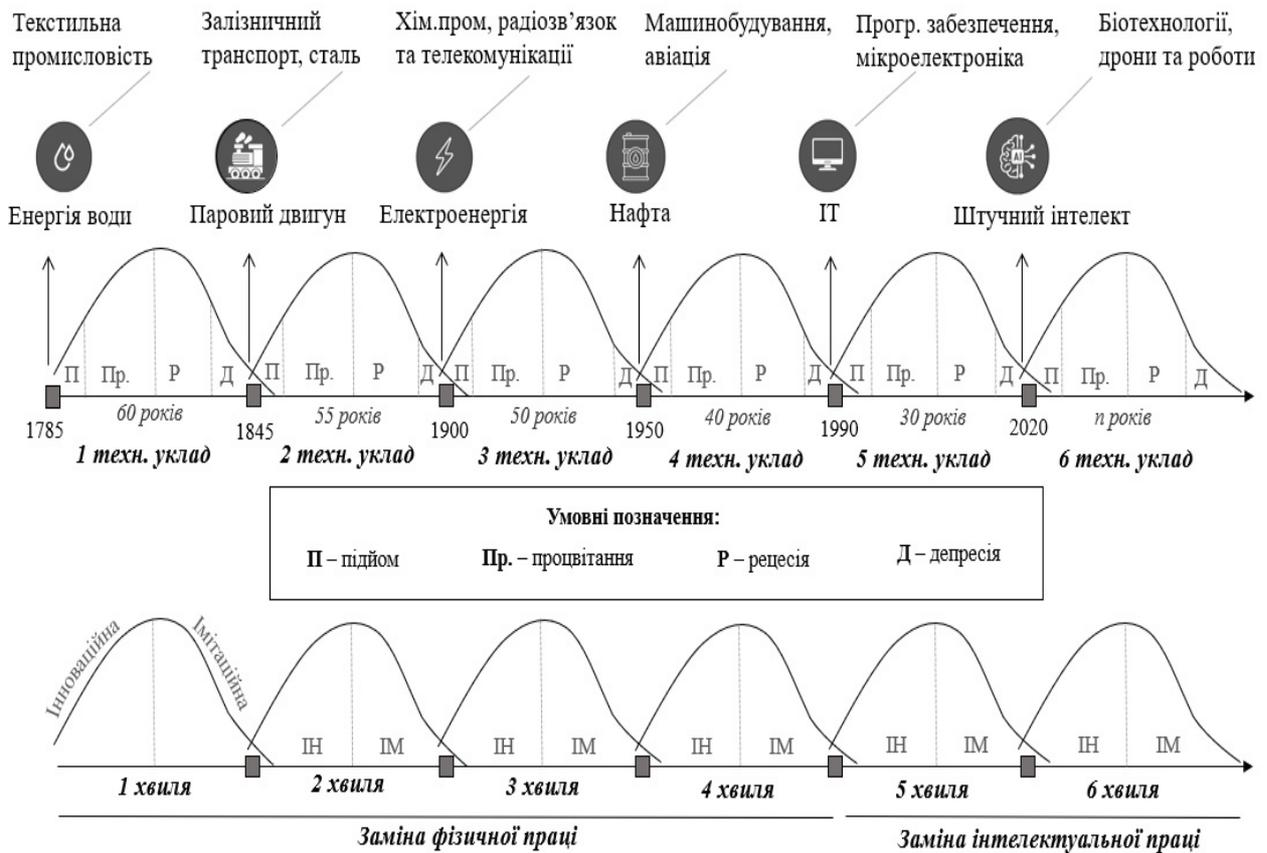

Рис. 1. Цикли зміни технологічних укладів
Побудовано автором на основі [2]

Якщо у період перших технологічних укладів на застосування і дифузії нової технології відводилися десятиліття, то глобалізований світ дозволяє імплементувати розробки у найкоротші терміни. Більше часу потребує їхнє якісне впровадження, виражене у інституційних перетвореннях панівної моделі, програмах перекваліфікації спеціалістів, адаптації нормативно-правової бази тощо. До того ж, шостий технологічний уклад вирізняється безперервним вдосконаленням штучного інтелекту та появою усе більшої кількості нових технологічних продуктів (у основі яких лежать алгоритми ШІ), що робить усі галузі господарства цільовими об'єктами впровадження радикальної інновації.

Слід наголосити, що чим вищий рівень інноваційності нової технології та більш фундаментальні зміни, які супроводжують її впровадження, тим більший масштаб та глибина інституційних трансформацій. Радикальні інновації

призводять до заміщення компаній-лідерів на ринку більш інноваційними опонентами, що відображає динаміку конкурентної боротьби та сприяє економічному розвитку. Як підкреслює Шумпетер, не відсутність креативних ідей визначає межі економічного розвитку, а сильні соціальні та економічні інтереси, які підтримують технологічний статус-кво [3].

Подальшого розвитку теорія «творчого руйнування» отримала у працях Ф. Агіона та П. Ховітта, які запропонували першу макроекономічну модель «творчого руйнування» із загальною рівновагою, підкріпивши її емпіричним обґрунтуванням. Авторська модель описує конкретні механізми, стимули та умови, за яких «творче руйнування» провокує економічне зростання. Автори довели, що приватна та суспільна вигоди перебувають у взаємозв'язку. За моделлю Агіона та Ховітта кожна наступна інновація базується на рівнях якості, досягнутих попередніми підприємцями-новаторами, що свідчить про позитивні переливи знань [4]. Доповнена шумпетерівська модель інноваційного розвитку пояснює, як урядова політика, система патентного захисту та рівень фінансового посередництва впливають на стимули і динаміку інновацій проміжними монополістами.

Водночас Дж. Мокір здійснив вагомий внесок у поглиблення моделі «творчого руйнування» через історико-епістемологічний підхід. У своїх працях науковець продемонстрував, що для запуску саморегульованого механізму заміщення одних інновацій іншими, недостатньо лише наявності технології і того, що вона працює (нормативне знання), але варто мати наукове обґрунтування, чому це працює (пропозиційне знання) [5, с.4] [6] і суспільну готовність до змін.

Мокір показав, що ігнорування останньої компоненти призводить до того, що нові технології часто зустрічають опір з боку тих цільових груп, чиї привілеї потрапляють під загрозу [5, с.4].

У глобальних трансформаційних умовах розвитку цифрових ринків теорія інноваційного розвитку Шумпетера видозмінюється. Цифрові платформи, технологічні гіганти та штучний інтелект стають новими агентами «творчого руйнування», радикально трансформуючи структуру ринків, категорії «конкуренція» і «зайнятість». Синтез ідей Ф. Агіона, П. Ховітта та Дж. Мокіра на

основі теоретичних розробок Шумпетера формує нову інтерпретацію моделі інноваційного розвитку. У адаптованому вигляді під інноваційним розвитком розуміється культурно обумовлений, інституційно структурований та прискорений цифровими технологіями процес ендogenous зростання.

Підсумовуючи вище зазначене, ми наголошуємо на тому, що цифровізацію варто розглядати як ендogenous процес, який впливає із бажання суб'єктів економічної діяльності підвищити продуктивність роботи шляхом застосування цифрових технологій. Екзогенні чинники впливу – представлені зовнішніми шоками, глобальними технологічними трендами, впливом міжнародних технологічних гігантів – прискорюють цифрову трансформацію, але не є її рушійною силою. Однак, побудова стійкої, інноваційної системи та такої, яка здатна генерувати більше знань, можлива виключно за умови докорінної перебудови панівної економічної моделі під виклики сьогодення.

Список використаних джерел: 1. Schumpeter J. *Capitalism, Socialism and Democracy*. Second edition. Harper & Brothers Publishers. New York, London. 389 p. [Електронний ресурс]. URL : <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.190072/mode/2up>. 2. Neufeld D. *Long Waves: The History of Innovation Cycles*. Visual Capitalist. [Електронний ресурс]. URL : <https://www.visualcapitalist.com/the-history-of-innovation-cycles>. 3. Frey C., Osborne M. *The future of employment: How susceptible are jobs to computerization?* // *Technological Forecasting and Social Change*. Volume 114. 2017. 254 280 pp. 4. Klenow P. *Sustained growth through creative destruction: Nobel laureates Philippe Aghion and Peter Howitt* // *The Centre for Economic Policy Research*. [Електронний ресурс]. URL : <https://cepr.org/voxeu/columns/sustained-growth-through-creative-destruction-nobel-laureates-philippe-aghion-and>. 5. *Popular science background*. NobelPrize.org. Nobel Prize Outreach 2025. Sat. 25 Oct 2025. [Електронний ресурс]. URL : <https://www.nobelprize.org/uploads/2025/10/popular-economicsciences2025-3.pdf>. 6. Mokyr J. *The gifts of Athena: historical origins of the knowledge economy*. Princeton University Press. Princeton and Oxford. 2002. 384 p.

Халін В. Є.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІЖНАРОДНИХ КОРПОРАЦІЙ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор, Довгаль О. А.

В умовах стрімкого розвитку глобальної економіки, що підпорядковується геополітичними, соціальними та технологічними викликами, цифровізація постає провідним інструментом підвищення стійкості та конкурентоспроможності міжнародних компаній та корпорацій. З однієї сторони, корпорації опиняються під тиском до сучасних вимог швидкої адаптивності вирішення задач та будування перспективних стратегій, оперативної реакції на кризи та можливості забезпечувати безперервність бізнес-процесів; з іншої сторони — цифрові рішення надають можливість будувати унікальну систему управління, підвищувати ефективність внутрішніх ланцюгів створення вартості та безпосередньо впливати на власний рівень конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Поняття цифрової економіки, як нової перспективної гілки економічного розвитку, сформувалося наприкінці 20 – на початку 21 століття та пов'язане з застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та Інтернету. Цей процес спричинив різку зміну раніше звичних бізнес-моделей, структури організації підприємств і механізмів ринку, впроваджуючи інновації, інтегруючи країни у світове господарство та виготовляючи нові види товарів і послуг, що формуються на цифрових технологіях [2, с. 8].

Міжнародні корпорації стрімко застосовують цифрові рішення у виробничі, торговельні та інвестиційні процеси, що надає їм можливість розвивати адаптивність, гнучкість і можливості вирішити різноманітні зовнішні та внутрішні виклики, такі як: геополітичні зміни на міжнародних ринках, економічні, екологічні та соціальні світові кризи.

Цифровізація як інструмент надає компаніям перспективу динамічно трансформувати бізнес – середовище за допомогою автоматизації, аналізу даних, застосування штучного інтелекту та хмарних технологій. Це значно зменшує експлуатаційні та транзакційні витрати, покращує швидкість прийняття стратегічних рішень у режимі реального часу, та крім того, збільшує прозорість бізнесу, як для партнерів компанії, так і для споживачів.

Крім того, масштабування цифровізації у міжнародних корпораціях має певні виклики, які потребують професіонального управління. Дійсно, домінування технологічних монополій надає умови для монополізації ринку та ускладнення умов для входу нових компаній - конкурентів. Цифрова залежність і збільшення загроз в контексті кібербезпеки формують потенційні перешкоди, які можуть уразити стабільність і репутацію корпорації [3, с. 26].

Цифровізація суттєво підвищує стійкість міжнародних корпорацій на світовому ринку через кілька ключових механізмів.

По-перше, цифрові технології надають перспективу стрімко адаптуватися до постійних змін ринку через гнучкість управління бізнес-процесами. Використання хмарних обчислень, застосування Big Data, штучного інтелекту (AI) дозволяє великим корпораціям збільшувати ефективність прийняття надважливих рішень за максимально короткі терміни та у режимі реального часу. Оптимізація ланцюгів постачання, прогнозування ризиків та оперативне реагування на зовнішні виклики надає здатність корпораціям забезпечувати безперервність діяльності в умовах непередбачуваних обставин [6, с. 69].

По-друге, цифровізація підвищує прозорість та покращує взаємодію між партнерами на міжнародному ринку, що знижує брак інформації та сприяє довірі серед партнерів. Це особливо важливо для міжнародних корпорацій, які працюють у багатьох юрисдикціях і мають багаточисельні договори та контракти з місцевими постачальниками та споживачами. Впровадження цифрових платформ і блокчейн-технологій надає безпеку та надійність таких транзакцій, що підвищує стійкість фінансову стійкість компаній [1, с. 182].

Далі, інновації у цифровізації дають унікальні можливості для розробки нових бізнес-моделей, які швидко адаптуються до нових викликів і потреб на споживчому ринку. Наприклад, перехід на цифрові екосистеми дає змогу формувати індивідуалізовані пропозиції, збільшувати залученість клієнтів та підвищувати конкурентоспроможність на світовому ринку. Інтеграція технологій аналітики в контексті Big Data допомагає виявляти сучасні тренди та прогнозувати їх застосування, що розширює можливості корпорації та надає змогу виявляти потенційних конкурентів та залишатись на крок попереду [4, .., 206].

Більш того, цифровізація підтримує екологічну стійкість компаній та це все більше стає частиною їхньої конкурентної стратегії. Цифрові технології дають можливості до оптимізації енергоспоживання, зменшення кількості відходів та підвищення ефективності ресурсів, що відповідає світовим трендам сучасного розвитку і сприяє позитивному іміджу компанії на світовій арені.

Нижче наведемо приклади міжнародних корпорацій, що успішно цифровізувалися:

Visa - світовий лідер у сфері платіжних систем, який активно впроваджує цифрові платформи для міжнародних платежів. Їхня платформа Visa Direct забезпечує швидкий та безпечний обмін фінансами між картками, рахунками та гаманцями у понад 160 валютах, із застосуванням сучасних технологій та штучного інтелекту для запобігання кіберзлочинності.

Microsoft - корпорація, яка трансформувалася у хмарну компанію із широким впровадженням штучного інтелекту, аналізу даних та хмарних сервісів Azure, що дозволяє оптимізувати внутрішні процеси та впроваджувати спектр цифрових нових рішень для бізнесу по всьому світу.

Amazon - приклад цифрової трансформації, що базується на автоматизації, масштабній аналітиці великих даних із застосування штучного інтелекту з метою просування та надання якісного інноваційного сервісу для споживачів.

Google - компанія, що використовує цифрові технології на максимум: аналітику, AI, хмарні платформи, що допомагає їй залишатися лідером у різних

сферах технологій та швидко адаптуватися до сучасних світових реалій та регулярно впроваджувати інновації на світовому рівні [5].

Ці корпорації доводять, що комплексне застосування цифрових технологій забезпечує підвищення, надійність, безпеку та інноваційність будь – якої компанії, що є формуючими факторами стійкості на міжнародному ринку.

Отже, цифровізація виступає потужним інструментом підвищення стійкості міжнародних корпорацій, надаючи їм оперативність, прозорість і відповідальність у умовах міжнародної конкуренції. Застосування цифрових технологій дозволяє змінювати бізнес-моделі, посилювати партнерські мережі та впроваджувати інновації, що робить корпорації більш стабільними та конкурентоспроможними на світовому ринку.

Література: 1. Bondar O., Fokina-Mezentseva K., Mezentseva N. O. Вплив цифрових інновацій на трансформацію міжнародних бізнес-структур / O. Bondar, K. Fokina-Mezentseva, N. Mezentseva // *Actual problems of economics (Economics and business-related texts)*. — 2025. — № 2(25). — С. 178-187. — Режим доступу: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2025/02/2.25._topic_Oleksandr-Bondar-Kateryna-Fokina-Mezentseva-178-187.pdf; 2. Майбород Г. І. Економічний аналіз діяльності підприємства морського флоту / Майбород Г. І. – Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова. – Миколаїв, 2023. – 45 с. – Режим доступу: <https://rep.nuos.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a11cf096-d072-4375-beb1-41d61c13364a/content>; 3. Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD). Посилення стійкості шляхом стимулювання цифрової трансформації бізнесу в Україні. Звіт OECD. Париж: OECD Publishing, 2024. 54 с. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/uk/publications/reports/2024/05/enhancing-resilience-by-boosting-digital-business-transformation-in-ukraine_c2e06e50/5d9e86a7-uk.pdf (дата звернення: 31 жовтня 2025 р.); 4. Панасюк В., Монастирський Г. Цифровізація економічних процесів як чинник розвитку регіонального бізнесу / В. Панасюк, Г. Монастирський // *Український журнал прикладної економіки та техніки*. – 2025. – Т. 10, № 2. – С. 205-208. – Режим доступу: <https://ujae.org.ua/wp-content/uploads/2025/06/10-2-2-205-208.pdf>; 5. Пономарьов І. “Visa для компанії: безпека й довіра до її цифрових послуг — це основа основ” / І. Пономарьов // *Forbes Україна*. – 21 травня 2025. – Режим доступу: <https://forbes.ua/innovations/ivan-ponomarov-visa-dlya-kompanii-bezpeka-y-dovira-do-ii-tsifrovikh-poslug-tse-osnova-osnov-21052025-29794>; 6. Черничко Т. В., Проскура В. Ф., Алмаші В. В. Цифрова трансформація бізнес-процесів як фактор

УДК 35.077.2:004:338.1:339.9

Шевцова А. В.

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ ЯК ЧИННИК ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О. А.

Сучасний етап еволюції світогосподарських зв'язків характеризується тотальною цифровізацією всіх сфер суспільно-економічного життя. Цифрова трансформація набула статусу не опціонального, а імперативного чинника забезпечення економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності національних економік у глобальному просторі. У цьому контексті електронне урядування виступає інструментом модернізації системи державного управління та драйвером структурних економічних перетворень. Електронне урядування становить систему імплементації інформаційно комунікаційних технологій у процеси державного управління з метою підвищення їх ефективності, транспарентності та доступності для стейкхолдерів – громадян, бізнес-структур та інших суб'єктів економічної діяльності [1]. Сутнісна характеристика електронного урядування полягає не в простій автоматизації наявних управлінських процесів, а у фундаментальній трансформації парадигми взаємодії держави, суспільства та економіки. Архітектоніка електронного урядування включає наступні структурні компоненти: цифрові публічні сервіси, системи електронного документообігу, платформи електронної партисипації (участі громадян у прийнятті рішень), інструменти відкритих даних (open data), а також інтегровані інформаційні системи міжвідомчої взаємодії. Ці елементи формують цифрову екосистему, яка генерує нові можливості для економічного розвитку та структурної модернізації економіки.

Вплив електронного урядування на цифрову трансформацію глобальної економіки має комплексний характер і реалізується через низку взаємопов'язаних напрямів. На рисунку 1 представлено основні з них: економічний, інституційний, технологічний та соціально-освітній.

Рис.1. Основні напрями впливу електронного урядування на цифрову трансформацію глобальної економіки. Систематизовано автором

З економічного погляду, імплементація електронного урядування призводить до зниження транзакційних витрат ведення підприємницької діяльності. Цифровізація адміністративних процедур, впровадження концепції «єдиного вікна» (single window), автоматизація реєстраційних процесів та дерегуляція адміністративних бар'єрів суттєво спрощують умови для бізнес активності. Це підвищує інвестиційну привабливість національної економіки та стимулює підприємницьку ініціативу [2]. В інституційному вимірі електронне урядування забезпечує прозорість і передбачуваність регуляторного середовища. Відкритість даних, електронні системи публічних закупівель (e-procurement), цифрові платформи моніторингу реалізації державних програм мінімізують корупційні ризики та підвищують довіру до державних інституцій, що становить критично важливу передумову для довгострокового економічного зростання [3]. Електронне урядування виступає каталізатором розвитку цифрової інфраструктури та інформаційно-технологічного сектору економіки, що являє собою технологічний напрям впливу. Державні інвестиції в цифрові технології, створення

платформ електронної ідентифікації (e-ID), розбудова систем кібербезпеки генерують попит на інноваційні рішення та стимулюють розвиток національного IT-ринку, сприяючи формуванню цифрової економіки [2]. Соціально-освітній аспект проявляється у формуванні цифрових компетентностей населення та бізнес-спільноти. Необхідність використання електронних сервісів створює стимули для громадян та підприємців до оволодіння цифровими навичками, що становить фундамент для комплексної цифровізації економіки. Електронне урядування також сприяє інтеграції національних економік у глобальні ланцюги вартості. Цифрова взаємодія між державними органами різних країн, гармонізація електронних стандартів, імплементація систем електронної ідентифікації з міжнародним визнанням створюють сприятливі умови для транскордонної торгівлі та міжнародної економічної кооперації. Отже, електронне урядування формує багатовимірний вплив на процеси цифрової трансформації, поєднуючи економічну ефективність, інституційну довіру, технологічне оновлення та розвиток людського капіталу. Синергія цих складових створює передумови для становлення відкритих, інноваційно орієнтованих та конкурентоспроможних глобальних економічних систем, здатних ефективно функціонувати в умовах цифрової епохи. Для оцінювання рівня розвитку електронного урядування в країнах світу використовується Індекс розвитку електронного урядування (EGDI), що розраховується Департаментом з економічних і соціальних питань ООН. Він є композитним показником і інтегрує три критичні виміри: надання онлайн послуг, розвиток телекомунікаційної інфраструктури та людський капітал, відображаючи спроможність країни використовувати інформаційні технології для забезпечення доступу та інклюзії населення. Середнє світове значення EGDI демонструє суттєве покращення у 2024 році порівняно з попередніми роками. Так, частка населення, що відстає у розвитку цифрового урядування, скоротилася з 45,0 % у 2022 році до 22,4 % у 2024 році. Це свідчить про прискорення процесів цифровізації державного управління на глобальному рівні [4]. У глобальному вимірі електронне урядування є одним із критеріїв оцінки рівня цифрової зрілості країн. Згідно з даними EGDI [4], держави з високими показниками розвитку електронного урядування

демонструють також вищі рівні конкурентоспроможності, продуктивності праці та залучення інвестицій. Це свідчить про наявність тісного взаємозв'язку між ефективністю державного управління у цифровій формі та загальною динамікою економічного розвитку. Розбудова інфраструктури електронного урядування стимулює формування цифрових ринків, розвиток електронної комерції, фінтеху, а також прискорює інтеграцію до глобальних ланцюгів створення доданої вартості. Попри значний потенціал, розвиток електронного урядування стикається з низкою викликів. Серед них варто виокремити: цифрову нерівність як між країнами, так і всередині національних економік; проблеми кібербезпеки та захисту персональних даних; необхідність масштабних інвестицій у цифрову інфраструктуру; інституційний опір змінам з боку бюрократичного апарату; недостатній рівень цифрової грамотності населення. Водночас перспективи розвитку електронного урядування пов'язані з впровадженням технологій штучного інтелекту, блокчейну, великих даних у системі державного управління. Ці технології здатні вивести взаємодію держави та економіки на якісно новий рівень, забезпечуючи персоналізацію сервісів, автоматизацію прийняття рішень та підвищення точності прогнозування економічних процесів. Отже, електронне урядування є важливим чинником цифрової трансформації глобальної економіки. Воно створює сприятливі інституційні умови для економічної діяльності, підвищує ефективність функціонування системи державного управління, стимулює інноваційний розвиток та детермінує формування цифрової культури суспільства. В умовах інтенсифікації глобальної конкуренції розвиток електронного урядування набуває статусу стратегічного пріоритету для країн, що прагнуть забезпечити сталий економічний розвиток та підвищити добробут громадян.

Література: 1. Ковбас І. В., Редько О. М. Електронне урядування в країнах Європейського Союзу та в Україні. *Академічні візії*. 2025. №41. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15276074>; 2. *Digital public infrastructure for digital governments. OECD Public Governance Policy Papers, №. 68, OECD Publishing, Paris, 2024. URL: https://doi.org/10.1787/ff525dc8-en.*; 3. Hochstetter J., Vásquez F., Diéguez M., Bustamante A., Arango-López J. *Transparency and E-Government in Electronic Public Procurement as Sustainable Development. Sustainability. 2023; № 15(5),4672. DOI:*

<https://doi.org/10.3390/su15054672>; 4. *E-Government Survey 2024. Accelerating Digital Transformation for Sustainable Development. With the addendum on Artificial Intelligence. United Nations, New York, 2024. <https://desapublications.un.org/sites/default/files/publications/202409/%28Web%20version%29%20E-Government%20Survey%202024%201392024.pdf>*;

УДК 339.137.2:004:303.024.3] (100–775)

Шинкаренко О.С.

ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РОЗВИНУТИХ КРАЇН СВІТУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: к. геогр.н., доц. Ханова О.В.

У сучасних умовах глобальної цифровізації, яка розвивається надзвичайно динамічно, питання вимірювання конкурентоспроможності країн набуває нових підходів. Традиційні економічні показники вже не повною мірою відображають реальний рівень розвитку, особливо у випадку розвинутих держав, що мають сформовану інституційну основу та високий рівень технологічної зрілості. Тому зростає значення оцінювання цифрової конкурентоспроможності з урахуванням інфраструктурних, технологічних та людських аспектів розвитку.

У межах дослідження автором розроблено інтегральні індекси, створені на основі поєднання таких міжнародних показників, як GSMA Mobile Connectivity Index, Networked Readiness Index, Global Innovation Index та IMD Digital Competitiveness Index [1–4]. Їхнє комбінування дало змогу сформувати комплексну систему оцінювання, яка детально характеризує цифрову конкурентоспроможність розвинутих країн світу, визначаючи їхні позиції, рівень розвитку за різними напрямками та ступінь адаптації до вимог глобальної цифрової економіки.

Першим етапом дослідження стало створення інтегрального інфраструктурного індексу цифрової конкурентоспроможності, структура якого наведена на рис. 1.

Цей індекс складається з п'яти ключових складових: телекомунікаційна інфраструктура, доступність цифрових технологій, програмне забезпечення та цифрові послуги, кібербезпека та захист даних, мобільні пристрої та сервіси.

До першої групи включено 15 показників, до другої – 10, до третьої – 6, до четвертої – 4, а до п'ятої – 5 [1–4].

Рис. 1. Складові компоненти інтегрального індексу цифрового виміру
[Складено та систематизовано автором]

Телекомунікаційна інфраструктура включає показники, що характеризують рівень розвитку мереж зв'язку – від покриття мобільними мережами 2G–4G до швидкості передавання мобільних даних, пропускну здатності міжнародних каналів зв'язку, частки населення, охопленого мобільним широкопasmовим зв'язком, а також кількості користувачів бездротового Інтернету.

Доступність цифрових технологій відображає рівень фінансової та фізичної доступності цифрових послуг і пристроїв. До її складу входять показники вартості мобільних даних і мобільних пристроїв, частки домогосподарств із доступом до Інтернету, індекси електронної участі та доступу до ІКТ.

Програмне забезпечення та цифрові послуги охоплюють показники використання ІКТ у державному управлінні, поширення електронного уряду,

частку онлайн-сервісів, рівень піратства програмного забезпечення та витрати на комп'ютерне ПЗ.

Кібербезпека та захист даних оцінюються через показники наявності національних стратегій кібербезпеки, кількість захищених Інтернет-серверів, рівень довіри користувачів до онлайн-середовища та показники безпеки в Інтернеті.

Мобільні пристрої та сервіси охоплюють розвиток мобільних додатків, поширення соціальних мереж, рівень підключення користувачів до мобільного Інтернету, а також показники доступності й оновлення мобільних пристроїв [1–4].

Другим етапом стало формування інтегрального індексу цифрової конкурентоспроможності, структура якого представлена на рис. 2.

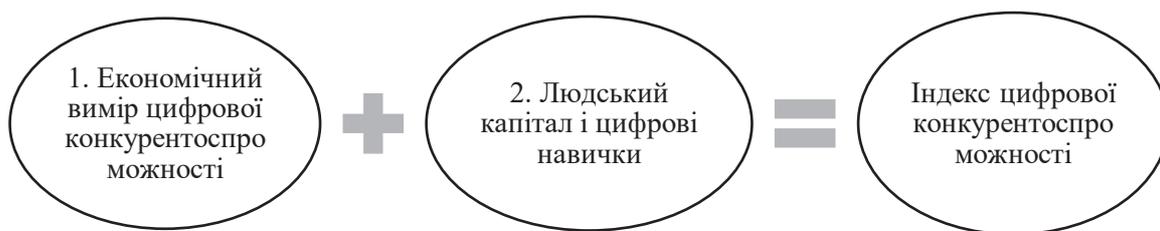

Рис. 2. Складові компоненти інтегрального індексу цифрової конкурентоспроможності [Розроблено та систематизовано автором]

Він базується на двох ключових складових: економічному вимірі цифрової конкурентоспроможності та людському капіталі і цифрових навичках.

До першої групи віднесено показники фіскальної вартості мобільного Інтернету та обсягів інвестицій у телекомунікації, до другої – рівень володіння мобільними пристроями, комп'ютерну грамотність, поширення мобільних соціальних медіа та частку населення, що користується мобільними телефонами [1; 4].

Розроблені інтегральні індекси забезпечують більш точну та сучасну оцінку цифрової конкурентоспроможності країн, дозволяючи порівнювати їхній потенціал за різними напрямками цифрового розвитку та визначати структурні відмінності у

динаміці цифрової трансформації. Вони є ефективним інструментом аналізу адаптації національних економік до вимог нової технологічної епохи, зокрема у контексті розвитку інфраструктури, людського капіталу та цифрових послуг. Вони є ефективним інструментом для аналізу адаптації національних економік до вимог нової технологічної епохи, і можуть бути використані як основа для подальших наукових досліджень, або вдосконалення державної політики у сфері цифрової трансформації.

Література: 1. *GSMA Mobile Connectivity Index*. URL: <https://www.mobileconnectivityindex.com/index.html>; 2. *Network Readiness Index 2024: Benchmarking the Future of the Network Economy*. URL: <https://networkreadinessindex.org/>; 3. *Global Innovation Index 2024: Unlocking the Promise of Social Entrepreneurship*. URL: https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2024/assets/67729/2000%20Global%20Innovation%20Index%202024_WEB3lite.pdf; 4. *IMD World Digital Competitiveness Ranking 2024*. World Competitiveness Center. *The digital divide: risks and opportunities*. URL: <https://cedakenticomedia.blob.core.windows.net/cedamediatest/kentico/media/attachments/2024/2024-digital-competitiveness-full-report-final.pdf>.

УДК 339.9:004:504.062(4–67ЄС)

Шолом А.С.

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ДРАЙВЕР ФОРМУВАННЯ ЦИРКУЛЯРНИХ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ В КРАЇНАХ ЄС

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Цифрові технології виступають одним із ключових каталізаторів переходу Європейського Союзу до циркулярної економіки, спрямованої на скорочення споживання первинних ресурсів і подовження життєвого циклу продукції. «Новий план дій з циркулярної економіки» (SEAP-2020) визначає цифровізацію як системний інструмент досягнення кліматичної нейтральності ЄС, адже саме цифрові дані дозволяють забезпечити прозорість ланцюгів постачання, контроль

над ресурсами та моніторинг впливу на довкілля [1]. Цифрові технології усувають інформаційну асиметрію між виробниками, споживачами й переробниками, відкриваючи шлях до формування моделей «product-as-a-service», «sharing», «resource recovery» і «product life extension», які утворюють основу нової циркулярної парадигми [5].

Вагомим правовим інструментом цифрової трансформації стало ухвалення Регламенту (ЄС) 2024/1781 про екодизайн сталих продуктів (Ecodesign for Sustainable Products Regulation, ESPR), який вводить обов'язкові Digital Product Passport (DPP) для електроніки, текстилю, батарей та інших груп товарів [2]. Цифровий паспорт містить відомості про склад, ремонтпридатність, вуглецевий слід і придатність до перероблення, що створює новий рівень прозорості в усьому життєвому циклі продукції. Таким чином формується «цифрова інфраструктура довіри» – інформаційна екосистема, у якій дані про ресурси доступні всім учасникам ринку, від виробника до утилізатора [7].

Європейська стратегія для сталого текстилю, а також ініціатива «Battery Passport» (паспорт батареї), що набуде чинності у 2027 році, демонструють практичне втілення принципів CEAP-2020. Так, компанія Volvo Cars уже запровадила перший у світі цифровий паспорт акумулятора для електромобіля, який відстежує походження матеріалів, обсяги перероблення та вуглецевий слід виробництва [8]. Подібні приклади свідчать, що цифровізація дозволяє поєднати екологічні цілі зі створенням нової економічної вартості.

До найважливіших цифрових технологій, що визначають динаміку циркулярних бізнес-моделей, належать IoT-системи та RFID-мітки для моніторингу стану активів, блокчейн для забезпечення прозорості походження матеріалів, аналітика великих даних та штучний інтелект для прогнозування відмов і оптимізації процесів ремонту, а також платформи перепродажу й оренди для продовження життєвого циклу продукції [5].

Застосування цифрових рішень у розвитку циркулярних бізнес-моделей узагальнено в таблиці 1.

Таблиця 1

Вплив цифрових технологій на формування циркулярних бізнес-моделей у ЄС

Цифрова технологія	Механізм впливу	Циркулярна модель	Очікуваний ефект	Приклад у ЄС
Digital Product Passport	Стандартизовані дані про склад, вуглецевий слід, ремонтпридатність	Product life extension; Resource recovery	Прозорість життєвого циклу, зменшення відходів	Регламент (ЄС) 2024/1781, пілоти DPP у текстильній промисловості [2; 7]
IoT/RFID	Відстежуваність активів у реальному часі	Sharing; Reverse logistics	Оптимізація збору та логістики відходів	«Розумні контейнери» у містах ЄС [10]
Blockchain	Трасуваність і підтвердження походження матеріалів	Circular supply; Resource recovery	Підвищення довіри до вторинної сировини	Паспорт батареї для електромобілів [8]
AI та аналітика даних	Прогнозування відмов, оптимізація дизайну і LCA	Product life extension; PaaS	Зниження енерговитрат, підвищення ремонтпридатності	Рекомендації OECD та JRC щодо цифрових індикаторів [4; 5]
Платформи перепродажу	Онлайн-маркетплейси для повторного використання	Sharing; Resale/Rental	Продовження життєвого циклу товарів, зменшення виробництва	Ініціативи Ellen MacArthur Foundation [6]

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [4], [5], [6], [7], [8], [10]

Як видно з таблиці 1, цифрові інновації не лише оптимізують виробничі процеси, а й створюють умови для побудови нових економічних моделей, у яких прибуток базується на довговічності, сервісах і спільному користуванні, а не на масовому виробництві. Цифровий паспорт продукту та технології відстежуваності стають інструментами для забезпечення прозорості та відповідальності в ланцюгах постачання. Штучний інтелект і великі дані допомагають переосмислити дизайн продукції з позиції повторного використання, а платформи перепродажу стимулюють нову культуру споживання. Водночас успіх цифрової циркулярності залежить від гармонізації стандартів даних і розробки уніфікованих показників ефективності, що дозволять об'єктивно вимірювати ступінь циркулярності на рівні секторів і компаній [9].

Отже, цифрові технології в умовах глобальних викликів та зеленого переходу ЄС перетворюються на фундаментальний чинник зміни економічної логіки – від моделі «виробництво–споживання–утилізація» до моделі «замкненого циклу». Вони забезпечують не лише технічні можливості для відстежуваності й ефективного управління ресурсами, а й створюють нову архітектуру довіри між учасниками ринку, де дані стають основним активом циркулярної економіки. Поєднання технологій IoT, блокчейну, великих даних та штучного інтелекту дає змогу реалізувати принципи екодизайну, підвищити прозорість ланцюгів постачання й оцінювати реальний вуглецевий слід продукції на всіх етапах її життєвого циклу. Для країн Європейського Союзу цифровізація циркулярних бізнес-моделей має не лише екологічне, а й стратегічне значення: вона зміцнює конкурентоспроможність підприємств, формує нові ринки сервісів і створює інституційні переваги у глобальній системі торгівлі, де дедалі більшу роль відіграють стандарти сталості. У результаті цифрова трансформація стає ядром реалізації Зеленої угоди ЄС (European Green Deal), сприяючи досягненню цілей кліматичної нейтральності до 2050 року. Для України, яка поступово інтегрується до внутрішнього ринку ЄС, досвід запровадження цифрових паспортів продукції, екодизайну та управління даними у сфері сталого виробництва може стати важливим орієнтиром у розробці власної стратегії зеленої модернізації. Впровадження цифрових рішень у циркулярну економіку відкриває перспективи не лише для зниження екологічних ризиків, а й для формування інноваційних експортних ніш, що базуються на прозорості, енергоефективності та повторному використанні ресурсів.

Література: 1. European Commission. A new Circular Economy Action Plan, COM(2020) 98 final, 11.03.2020. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0098> 2. Regulation (EU) 2024/1781 Ecodesign for Sustainable Products Regulation (ESPR). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1781> 3. HaDEA. CIRPASS – Digital Product Passport, 29.02.2024. <https://cirpassproject.eu> 4. JRC. Circular economy: indicators, tools and methods. <https://joint-research-centre.ec.europa.eu> 5. OECD. Digitalisation for the transition to a resource-efficient and circular economy (ENV/WKP 2022/4). <https://doi.org/10.1787/1b502cf9-en> 6.

- Ellen MacArthur Foundation. Circular business models. <https://ellenmacarthurfoundation.org> 7.*
- European Commission. EU Strategy for Sustainable and Circular Textiles. <https://environment.ec.europa.eu>*
- 8. Reuters. Volvo to issue world's first EV battery passport ahead of EU rules, 04.06.2024. <https://www.reuters.com/sustainability/volvo-battery-passport-2024-06-04> 9.*
- Interoperable Europe Portal. Circular economy (Rolling Plan for ICT standardisation). <https://joinup.ec.europa.eu>*
- 10. OECD Urban Studies. The circular economy in cities and regions of the EU, 2025. <https://www.oecd.org/regional>*

Секція 2. Світові інтеграційні процеси за умов нового регіоналізму

УДК: 339.92

Вдовиченко І.О.

ДІЯЛЬНІСТЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ПРОГРАМ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЄС: ДОСВІД БОЛГАРІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О. А.

Болгарія, розташована на західному узбережжі Чорного моря, довгий час була важливим учасником соціально-економічних та політичних процесів у Центрально-Східній Європі. З 1997 по 2004 рік Болгарія пройшла довгий та складний шлях до вступу у Європейський Союз і упродовж всього періоду в країні відбувалися послідовні політичні та соціально-економічні зміни, які з одного боку, покращили інвестиційний клімат та інфраструктурний потенціал, а з іншого, не вирішили актуальні проблеми з демографією, відтоком молодих кадрів та ризику, пов'язані з корупцією та приєднанням до єврозони.

За останні роки Болгарія поступово збільшує свій внесок у економіку ЄС завдяки розвиненому сільському господарству та збереженій і удосконаленій промисловості. Країна відома виробництвом зернових, фруктів, овочів, худоби та є одним із провідних світових виробників соняшникової олії. Родючі ґрунти й сприятливий клімат сприяють вирощуванню пшениці, кукурудзи та соняшнику. Окрім аграрного сектору, Болгарія має потужну промисловість — електроніку, текстиль і машинобудування, що активно використовують переваги єдиного ринку ЄС, враховуючи реалізацію політик забезпечення сталого розвитку, зокрема в межах Європейського Зеленого курсу [1, с. 7-9]. Що стосується енергетики, то країна спирається на запаси вугілля й лігніту, водночас розвиваючи відновлювані джерела — вітрову та сонячну енергію при залученні експертної та фінансової підтримки з боку фондів ЄС.

Втім, з початку пандемії COVID-19, темпи розвитку економіки та імплементацію проєктів сповільнилися. Як і інші країни, Болгарія запровадила локдаун, результатом якого стало порушення ланцюгів поставок, що призвело до скорочення виробництва та падіння експорту. Експортні обмеження призвели до спаду торгівлі, що ще більше посилило економічний спад в країні [2, с. 63]. З іншої сторони, пізніше Болгарія змогла адаптуватися під поточні обмеження і наростити свій рівень диверсифікації зовнішньої торгівлі, що зменшує залежність Болгарії від окремих товарних груп і позитивно впливає на стабільність економіки. У контексті війни в Україні, зростаюча потреба у диверсифікації торгівлі та регіональній стабільності відкриває для Болгарії можливість відігравати важливу роль у підтримці торгівлі та логістики в умовах кризи. На практиці подвоїлися зусилля Болгарії та інституцій ЄС у плані подальшої інтеграції на регіональному вимірі, в першу чергу, через подальший розвиток та удосконалення транспортно-логістичної мереж. Приладом цього можуть слугувати Пан'європейські коридори IV, VII, VIII та X – міжнародні транспортні коридори, які проходять вздовж території Болгарії починаючи від Німеччини (IV, VII), закінчуючи з'єднанням побережжя Адріатичного моря з Чорним (VIII) а також часину Пан'європейського коридору IX, який пов'язаний з Україною, що формує новий стійкий логістичний зв'язок між двома країнами [3, с. 115]. Співпраця на транскордонному рівні в рамках діяльності Стратегії ЄС для Дунайського регіону та програми INTERREG змогла привести до створення мереж співпраці між прикордонними містами Болгарії та Румунії інформаційні портали для місцевого малих та середніх підприємств (МСП), що сприяла розвитку туризму та брендування прикордонних регіонів [4].

Серед інших реалізованих проєктів інфраструктурного характеру слід відмітити розширення обсягу відновлюваної енергетики, покращення роботи та цифровізації енергорозподільчих компаній, підвищення енергоефективності регіональних водоканалів, тощо. Зі сторони сторонніх транснаціональних програм, які виступають донорами місцевих програм розвитку, слід також відмітити програми від міжнародних фінансових організацій, як Європейський банк

реконструкції та розвитку (ЄБРР), який нещодавно запустив програму InvestEU для стимулювання переходу до «зеленої» економіки. Гарантії за програмою InvestEU ЄБРР розблоковують фінансування проектів, спрямованих на підвищення енергоефективності, розвиток відновлюваної енергетики та екологічно чисті транспортні рішення, допомагаючи підприємствам скорочувати витрати, керувати ризиками та розширюватися сталим шляхом [5].

В цілому, за розподіл коштів на транспорт та інфраструктуру, економічну конкурентоспроможність, захист довкілля, розвиток сільських районів та регіональний розвиток, у період з 2007 по 2020 рік Болгарія отримала понад 16 мільярдів євро зі структурних фондів та фондів згуртування ЄС, що становить майже 3% її ВВП щорічно. У поточному бюджетному циклі ЄС на 2021–2027 роки Болгарія планує отримати додаткові 11 мільярдів євро на такі сфери, як цифрова трансформація, інфраструктура, освіта та екологічна стійкість [6]. Однак, цей інституційний та фінансовий вплив на Болгарію виявився менш вираженим через наявні проблеми з поглинанням та використанням коштів через бюрократичні затримки, неефективність виконання проектів та брак досвіду у державних закупівлях, відсутності координації між болгарськими державними установами та підприємствами-отримувачами донорських коштів. Не останню роль у ситуації, що скалася, грає і політична нестабільність в країні. Так, часті зміни в складі Уряду та державних інституціях призвели до розриву в процесах ліцензування та видачі дозволів для великих приватних енергетичних та інфраструктурних проектів, що спричинило затримки в кількох ключових ініціативах за сторони фондів ЄС, Європейського інвестиційного банку, ЄБРР та перешкодило повноцінну участь приватного бізнесу, що залишається вагомим перешкодою для закріплення поточних досягнень [7, с. 6-7].

Таким чином, одним з факторів розвитку інтеграційних процесів як в Болгарії, так і у Південно-Східній Європі загалом, є залучення коштів з транснаціональних програм ЄС задля підтримки реалізації проектів, направлених на збільшення спроможностей місцевої економіки - модернізації МСП, інфраструктури зеленої та цифрової трансформації. Втім, як показує локальний

досвід, у часи внутрішньополітичних криз слід надавати пріоритет проектам приватного сектору та шукати можливості спільного інвестування в ініціативи, узгоджені поточними програмами ЄС. Подальше розширення диверсифікації, розвиток інфраструктури, посилення регіональної співпраці з сусідніми країнами та соціальна активність громадянського суспільства Болгарії є ключовими факторами для зміцнення економіки та забезпечення стійкого зростання у майбутньому. Для України, поточний досвід Болгарії повинен слугувати сигналом більш відповідально ставитися до можливостей європейських механізмів підтримки та галузевого співробітництва у різних галузях, розвивати міжрегіональну співпрацю та прозоро будувати сталі партнерства з країнами-членами ЄС на міждержавному та регіональному рівні.

Література: 1. Абрамова, І. (2025). Специфіка фінансування сталого розвитку сільських громад окремих країн ЄС. *Society and Security*, (4 (10)), 3-11; 2. Kalinkova, S. (2023). Bulgarian contribution to the economics of the European Union. *Економічний вісник університету*, (56), 61-65; 3. Котвицька, Н. М., & Крупеня, Д. О. (2022). Регулювання світового ринку транспортних послуг. *Економіка і управління*, (4), 108-117; 4. Human Resource Development Agency (2025). *Projects*. URL: <https://hrda.bg/projects>; 5. EBRD (2025). *EBRD launches InvestEU programme in Bulgaria's financial sector to boost sustainable investment*. URL: <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/news/2025/ebrd-launches-investeu-programme-in-bulgaria-s-financial-sector-.html>; 6. European Commission (2025). *EU Cohesion Policy: Commission adopts €11 billion Partnership Agreement with Bulgaria for 2021 – 2027*, URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/pt/ip_22_4267; 7. EBRD (2025). *Bulgaria Country Strategy 2025-30*. URL: https://www.ebrd.com/content/dam/ebrd_dxp/assets/pdfs/country-strategies/bulgaria/bulgaria-country-strategy-2025-30.pdf

Ізмайлов О. І.

**РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ПАРТНЕРСТВА У
КОНТЕКСТІ НОВОГО РЕГІОНАЛІЗМУ ЄС**

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: к. е. н., доцент Данько Н.І.

В сучасних умовах євроінтеграційних процесів та нового регіоналізму, співпраця між Україною та Польщею набуває стратегічного значення. Польща як повноцінний член ЄС, та Україна як найбільший партнер на східному кордоні, мають найбільше населення у Центрально-Східній Європі. Україна та Польща мають взаємний інтерес до тісної співпраці, що пояснюється певними факторами, а саме наявністю спільного кордону, довгою історією співіснування, роллю Польщі у ЄС, міграційними зв'язками та спільними безпековими загрозами [6, с. 57].

У контексті нового регіоналізму в ЄС, якому притаманні децентралізація та посилення регіональної співпраці, україно-польські відносини розвиваються на декількох рівнях. Новий європейський регіоналізм виступає парадигмою політики ЄС, щодо розвитку регіонів та важливим чинником саморозвитку наднаціонального європейського об'єднання.

Прибічники теорії нового регіоналізму, вважають, що розвиток регіонів має опиратись на внутрішній потенціал місцевої економіки, та на перевагах міжсекторного виробництва та збільшенню владних повноважень регіональним органам влади.

Важливим принципом нового регіоналізму, є розширення функцій і повноважень, з підсиленням відповідальності перед населенням регіону та державою, також подоланням інституційних, економічних, культурних та соціальних викликів, що можуть стати на шляху розвитку регіону. Також, важливим аспектом неорегіоналізму, є правильне балансування між централізацією та децентралізацією управління регіоном. Тому, збільшуючи повноваження та автономію регіональної влади, центральним органам державного

управління, не слід нехтувати необхідністю дотримуватись єдиної державної політики. Концепція нового регіоналізму, полягає у тому, що саме громадяни мають визначати та приймати рішення, що безпосередньо впливають на їхнє життя, та реалізовувати ці рішення, шляхом залучення місцевої влади, несучи повну відповідальність за отримані результати від такої реалізації [4, с. 45-47].

Визначення нового регіоналізму, виникло у ХХ сторіччі, для опису якісно нової хвилі регіональної інтеграції в умовах глобалізації, та на відміну старому регіоналізму, що склався після холодної війни, що переважно зводився до міждержавних економічних блоків, новий регіоналізм є більш комплексним та багаторівневим феноменом [4, с. 46]

Для України концепція нового регіоналізму ЄС, набуває актуальності у двох вимірах, перший вимір є внутрішньодержавним, другий вимір зовнішньополітичний. На внутрішньодержавному вимірі важливим аспектом є впровадження європейських норм та принципів у галузі реформування місцевого самоврядування й регіональному розвитку України. А в зовнішньополітичному участь у більших інтеграційних та міжрегіональних зв'язках з країнами ЄС, особливо з Польщею.

Польща, ставши членом ЄС у 2004 році активно підтримувала курс Україна на зближення з ЄС, зокрема ініціювала спільну зі Швецією програму східного партнерства у 2008 році [2, с. 29-30].

Польща виступала адвокатом України на шляху до ЄС, розглядаючи підтримку проєвропейські реформи у сусідній країні, та зміцненню власної безпеки. Також, важливою складовою такої роботи, стала збільшення регіонального впливу Польщі на теренах східної Європи [2, с. 26-29.]

Результатом чого стало, суттєві просунення України на шляху європейських реформ та згідно звіту від Кабінету Міністрів України у 2022 році, Україна виконала 72% зобов'язань з угоди про асоціацію з ЄС та й надалі уряд продовжив процес гармонізації стандартів та законодавчих норм України до загальноєвропейських стандартів. [5, с.3].

Важливим аспектом сучасної співпраці України та Польщі є транскордонна співпраця, що дає змогу розвивати та поглиблювати зв'язки прикордонних регіонів, кластерів та зміцнювати позиції на регіональному рівні зав'язків.

Розвиток транскордонної співпраці стимулюється урядами державного рівня, місцевого рівня та європейського рівня. На Європейському рівні діє програма Interreg Polska–Ukraine 2021–2027, що оперує бюджетом у 214 млн. євро, задля підтримки та розвитку ініціатив у прикордонній зоні задля стимулювання інтеграційних процесів у галузях культури, науки та освіти [1].

Паралельно з цим фондом, було створено Фонд малих проектів “Cooperation”, ціль якого полягає у фінансуванні спільних україно-польських проектів задля налагоджування виробничо-наукових зав'язків, прискоренню інтеграції України до загальноєвропейського економічного простору. Даний фонд надає можливість громадам або окремим підприємствам реалізовувати економічні проекти задля подальшого розвитку [3].

Перспективою подальшого розвитку подібних ініціатив, є процес поєднання наявних ресурсів у кожному регіоні задля створення спільних інноваційних платформ, кластерів, індустріальних парків та інкубаторів технологій. Враховуючи активну участь Польщі у відбудові України, подібні формати співпраці здатні не лише сприяти економічному зростанню, але й забезпечити сталий розвиток прикордонних територій, формуючи основу для глибшої інтеграції в європейський економічний простір.

Україно-польське регіональне співробітництво є одним із наріжних каменів успішної євроінтеграції України та розвитку і стабільності у Центрально-Східній Європі. Ми бачимо, що взаємодія країн проходить на різних рівнях, як на міждержавному, що полягає у тісній співпраці урядів задля сумісного гармонійного розвитку, так і на нижчих рівнях, а саме регіональному та локальному рівнях.

Наразі у Україні та Польщі є можливість та сприятливі умови для будівництва стосунків не лише у векторі держав-сусідів, а й у векторі партнерів та регіональних лідерів. У регіоні Східної Європи Україна та Польща є найбільшими за розмірами

економіки та кількістю населення, що дає змогу при правильно вибудованих відносинах отримати лідерські позиції, задля успішного розвитку економік.

Також, українська економіка потребує переорієнтації, перепрофілювання та підтримки з боку її партнерів, через глобальні виклики, що постали перед нею у результаті повномасштабної агресії, тому надійне партнерство та співпраця є життєвонеобхідним фактором виживання як Української державності так і Українського народу. Саме через регіональну співпрацю України та Польщі формується як безпекова так і економічна опора східної частини ЄС та інших країн.

Отже, подальша взаємодія задля розвитку україно-польської співпраці є вигідною для усіх її учасників. Україна залучає досвід та кошти на свій розвиток, задля подальшого дотримання євроінтеграційного курсу, Польща отримує економічну вигоду, шляхом розширення ринків збуту, залученням ресурсів, тощо, а ЄС отримує розвиток потенційного великого учасника у вигляді України, та зміцнює свої позиції на сході об'єднання.

Література: 1. Interreg NEXT Poland–Ukraine 2021–2027. «About the Programme» // pl-ua.eu. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pl-ua.eu/en/programme/about-the-programme/> (дата звернення: 24.10.2025). 2. Matera, P. (2022) 'Economic Incentives as Tools of Foreign Policy: Polish Engagement in Ukraine', *European Review*, 30(1), pp. 24–42. doi:10.1017/S106279872000109X. 3. New Interreg initiative strengthens Polish-Ukrainian cross-border cooperation // *Regional Policy – Newsroom*. – 10 June 2025. – URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/whats-new/newsroom/06-10-2025-new-interreg-initiative-strengthens-polish-ukrainian-cross-border-cooperation_en (дата звернення: 24.10.2025). 4. Голуб'як Н. Р. Парадигма «нового регіоналізму» та європейської регіоналізації / Н. Р. Голуб'як // *Актуальні проблеми філософії та соціології*. – 2015. – № 4. – С. 45–49. – URL: https://lib-repo.pnu.edu.ua/bitstream/123456789/2682/1/aprfc_2015_4_11.pdf. 5. Уряд України. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік: *Report on Implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union – 2022*. – Київ : Кабінет Міністрів України, 2023. – 102 с. – URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/report_2022_-1.pdf. 6. Шенцицький А. *Poland–Ukraine Relations* / A. Szeptycki // *Revista UNISCI = UNISCI Journal*. – 2016. – № 40. – С. 57–76. – URL: <https://www.ucm.es/data/cont/media/www/pag-78913/UNISCIDP40-4AndrzejSzeptycki.pdf>

Кублик В.І.

**ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ КНР У ЦЕНТРАЛЬНО–
СХІДНІЙ ЄВРОПІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ ДЛЯ УКРАЇНИ***Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна**Науковий керівник: к.екоп.н., доц. Панова І.О.*

Центрально-Східна Європа після 2022 року зазнала значних змін в європейській безпековій та політичній архітектурі. Регіон виконує роль тилового простору для підтримки України, є зоною посиленого військово-політичного планування НАТО, а також ключовим транзитно-логістичним коридором між Європейським Союзом і Заходом. У цих умовах Китайська Народна Республіка (КНР) цілеспрямовано посилює свою присутність у регіоні, поступово переходячи від символічної дипломатії до сталої операційної участі в окремих сегментах політики, економіки, інфраструктури, а також у сфері освіти та публічної комунікації.

Політичний вимір китайської присутності у Центрально-Східній Європі ґрунтується на багаторівневій комунікації. Паралельно існують канали «уряд – уряд», «міністерство – міністерство», «регулятор – регулятор», «муніципалітет – муніципалітет» [3]. Такі формати дозволяють підтримувати постійну координацію без необхідності кожного разу виносити питання на рівень глави держави або уряду. На практиці це реалізується через щорічні плани технічних контактів, спільні робочі групи, галузеві семінари і візити делегацій для обговорення стандартів у таких сферах, як транспорт, логістика, міські сервіси, енергоефективність [5]. Ці механізми мають властивість інституційної інерційності: вони відтворюються за календарним принципом і продовжують функціонувати навіть за умов політичної напруги у ширшому євроатлантичному контексті. У результаті формується відчуття «нормальності» комунікації з КНР як з постійним партнером у технічних питаннях. Це і є один із ключових елементів політичної стратегії Пекіна в регіоні.

Економічний вимір присутності КНР зазнав суттєвих змін у бік більшої структурованості. Якщо раніше домінували операції зі злиття та поглинання, то нині акцент зміщується до створення нових виробничих і логістичних потужностей «з нуля», особливо у стратегічних секторах, пов'язаних з електромобільністю та акумуляторними технологіями. Розміщення таких кластерів у країнах Центрально-Східної Європи свідчить просто залучення іноземного капіталу, а також вбудовування цілих елементів технологічних ланцюгів у конкретні національні економіки [6]. Показовим прикладом є Угорщина, яка упродовж останніх років стала одним із головних пунктів концентрації інвестицій КНР у виробництво акумуляторних компонентів для електромобільної галузі. Це переводить питання інвестицій з економічної у політико-безпекову площину: доступ до землі, енергетичних мереж, промислової води, логістичних коридорів і до підготовленої робочої сили стає предметом урядового планування [7]. Таким чином, інвестиційні рішення КНР у регіоні дедалі частіше розглядаються як фактор промислової, енергетичної та інфраструктурної безпеки.

Водночас такі проекти тепер проходять посилений режим контролю з боку держав Центрально-Східної Європи. Це стосується перевірки джерел фінансування, дотримання екологічних норм, відповідності правилам про державну допомогу в межах права Європейського Союзу, а також оцінки ризиків доступу до критично важливої інфраструктури і даних [4]. У результаті економічна взаємодія з Китаєм більше не сприймається як відокремлена від політичної. Вона інтегрована в безпекове планування і прямо впливає на внутрішню дискусію в державах регіону.

Культурно-освітній та інформаційний рівень присутності КНР виконує функцію нормалізації співпраці. Освітні партнерства університетів, академічні обміни, короткі навчальні програми, міські форуми з «практичних тем» (енергоефективність будівель, громадський транспорт, цифрові адміністративні послуги) мають подвійний ефект [2]. З одного боку, вони створюють для органів місцевого самоврядування, університетських адміністрацій і професійних спільнот передбачувану, регулярну взаємодію з китайськими інституціями. З іншого –

поступово знижують бар'єр сприйняття КНР як «зовнішнього актора», переводячи її присутність у площину звичайної технічної співпраці. Такі зв'язки мають тривалу інституційну пам'ять і не зникають миттєво у випадку політичного загострення. Вони стабілізують комунікацію, не потребуючи постійної політичної легітимації згори.

Особливе місце займає безпековий та інфраструктурно-технологічний вимір. У державах Центрально-Східної Європи участь китайських компаній у критичних секторах – енергетиці, логістиці, телекомунікаційних мережах, зберіганні й обробці даних – дедалі частіше обмежується або піддається багаторівневому аудиту. Уряди регіону намагаються уникнути створення надмірної залежності від зовнішнього постачальника в сегментах, які мають стратегічне значення для національної безпеки. Це проявляється у поділі функцій: допускається будівельна чи виробнича участь, але блокується можливість отримати контроль над управлінням критичною інфраструктурою, доступом до мережевого ядра або до масивів конфіденційних даних [1]. Такі підходи вже вважаються стандартом регіональної обережності.

Для України все вищезазначене має безпосереднє значення. Україна географічно, економічно і політично належить до того самого регіонального простору, в якому Китай поступово посилює свою присутність. Логістика Центрально-Східної Європи є частиною тилової підтримки України під час війни. Промислові й енергетичні рішення держав регіону формують контекст повоєнного відновлення української економіки. Технологічні кластери в державах Європейського Союзу на східному фланзі дедалі більше визначають майбутню конфігурацію виробничих ланцюгів, до яких Україна прагнутиме інтегруватися.

У цьому геополітичному середовищі Україна не може дозволити собі політику побудовану на крайнощах. Повна відмова від взаємодії з КНР у будь-якій формі не відповідає реаліям регіону, де держави – члени ЄС і НАТО – вже мають усталені й керовані канали співпраці з Пекіном [4]. Водночас беззастережне прийняття будь-якої пропозиції КНР у чутливих секторах створює ризики критичної залежності та може суперечити українській інтеграції до безпекових і регуляторних рамок Заходу

[7]. Підхід, який застосовують держави Центрально-Східної Європи, полягає у вибірковій взаємодії: підтримується співпраця там, где ризики можна контролювати й документально обмежувати, та запроваджуються додаткові механізми перевірки там, де існує загроза довгострокової вразливості.

Для України стратегічно важливо поєднати два завдання. Перше – зберегти незмінним курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію як рамку безпеки та розвитку. Друге – навчитися діяти у середовищі, де Китай є стійким фактором регіональної політики, економіки та інфраструктурного планування, навіть попри відсутність у нього формальних безпекових зобов'язань перед державами регіону і попри публічні суперечності між КНР та провідними західними акторами. З огляду на зазначене, Україна має розробити власну стратегічну лінію щодо КНР, яка б не змінювала національні стратегічні пріоритети, не ставила під сумнів інтеграцію до ЄС і НАТО, але водночас забезпечувала б можливість ефективної взаємодії в умовах існуючої регіональної конфігурації Центрально-Східної Європи.

Список використаних джерел: 1. Сіденко В. Р. *Китайська ініціатива «Один пояс, один шлях» як інструмент міжнародної політики розвитку. Економіка України. 2020. № 3. С. 18–27.* 2. Brown K. *The Belt and Road Initiative: Chinese and European Perspectives. London : Imperial College Press, 2017. P. 53–59.* 3. *European Parliamentary Research Service. China, the 16+1 format and the EU. European Parliamentary Research Service. Brussels : EPRS, 2018. P. 2–6.* 4. Jakóbowski J. *Chinese-led Regional Multilateralism in Central and Eastern Europe, Africa and Latin America: 16+1, FOCAC, and CCF / J. Jakóbowski. Journal of Contemporary China. 2018. Vol. 27, No. 113. P. 682–700.* 5. *Maçães B. Belt and Road: A Chinese World Order. London : Hurst & Company ; New York : Columbia University Press, 2019. P. 12–19.* 6. *Rhodium Group ; MERICS. Dwindling Investments Become More Concentrated: Chinese FDI in Europe – 2023. Update. MERICS. Berlin ; Brussels, 2024. 28 p.* 7. *Shambaugh D. China Goes Global: The Partial Power Oxford : Oxford University Press, 2013. P. 45–48.*

Козулін В.В.

**АСИМЕТРИЧНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ
ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ**

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: к.г.н., доцент Ханова О.В.

Сучасна глобальна економіка характеризується посиленням асиметричності просторового розвитку, що проявляється у нерівномірному розподілі потоків капіталу, технологій та доходів між регіонами світу. Внаслідок цифрової трансформації, гео економічної фрагментації та посилення протекціонізму формується нова архітектура інвестиційної привабливості, у якій центри економічного тяжіння концентруються в обмеженій кількості розвинених економік. Водночас країни, що розвиваються, стикаються з комплексом інституційних, фінансових і регуляторних бар'єрів, що обмежують ефективну інтеграцію у глобальні інвестиційні ланцюги. Це зумовлює потребу в оцінці інституційно-структурних чинників інвестиційної асиметрії як ключового елемента сучасного світового економічного простору.

Дослідження спирається на поєднання структурно-порівняльного та кореляційного аналізу, із використанням статистичних даних UNCTAD, OECD та World Bank. Емпіричну базу становлять показники 73 економіки світу, серед яких 29 європейських, 14 американських, 18 азійських та 12 африканських країн, що дозволило забезпечити репрезентативність оцінки просторових відмінностей інвестиційної привабливості. Для оцінювання інвестиційної привабливості застосовано індикатори притоку прямих іноземних інвестицій, індексу регуляторних обмежень ПІІ та ВВП на душу населення по регіонах світу.

Аналіз отриманих даних засвідчив наявність виразної регіональної диференціації у рівнях інвестиційної привабливості. Для візуалізації цих відмінностей розраховано середні показники для чотирьох макрорегіонів світу (табл. 1).

Середні показники інвестиційної привабливості за регіонами
(2023–2024 рр.)

Регіон	Середній притік ПІІ, млрд дол. США	Середній індекс обмежень ПІІ	Середній ВВП на душу, дол США
Європа	21,5	0,07	46000
Америка	56,0	0,15	31000
Азія	38,0	0,24	16000
Африка	3,8	0,30	5000

Джерело: розраховано автором за [1–3]

Порівняльна оцінка середніх показників засвідчує наявність високого ступеня просторової асиметрії інвестиційної привабливості між основними макрорегіонами світу. Виявлена нерівномірність має системний характер і відображає різний рівень інституційної зрілості, економічної диверсифікації та здатності інтегруватися у глобальні фінансові потоки.

Європейський регіон зберігає найбільш збалансований інституційний профіль: поєднання низького індексу обмежень для ПІІ (0,07) з високим рівнем ВВП на душу населення (46 тис. дол.) свідчить про стійкість регуляторного середовища та його ефективність у трансформації інвестиційного капіталу в економічне зростання. Європейська модель характеризується превалюванням *rule-based governance*, передбачуваністю економічної політики та високою щільністю транснаціональних виробничих ланцюгів. Це забезпечує збереження статусу Європи як ядра глобального інвестиційного простору, де привабливість визначається не лише обсягом ринку, а й якістю інституційного середовища.

Американський континент демонструє найвищі середні обсяги залучених ПІІ (56 млрд дол.), що пояснюється концентрацією капіталу у США та Канаді. Водночас наявність середнього рівня обмежень (0,15) і нижчих, порівняно з Європою, показників добробуту (31 тис. дол.) відображає структурну неоднорідність регіону. Розрив між північноамериканськими економіками, де ринок капіталів інтегрований у глобальну фінансову систему, та країнами Латинської Америки, що характеризуються інституційною нестабільністю та

політичною волатильністю, формує типovu для американського простору двошарову модель інвестиційної привабливості.

Азійський регіон вирізняється найбільш контрастною внутрішньою динамікою, що втілює феномен вибіркової відкритості. Попри відносно високий індекс обмежень (0,24), середній обсяг ПІІ (38 млрд дол.) свідчить про перевагу інтенсивного економічного зростання над регуляторними бар'єрами. Висока концентрація інвестицій у Сінгапурі, Південній Кореї та Китаї демонструє здатність держав із гібридною моделлю розвитку поєднувати контрольовану лібералізацію із активною промисловою політикою. Для Азії характерна функціональна асиметрія, коли політика часткової відкритості не обмежує залучення капіталу, а навпаки – слугує інструментом селективного стимулювання стратегічних секторів.

Африканський континент залишається найбільш регуляторно закритим сегментом світового інвестиційного простору, що відображається у найвищому середньому індексі обмежень (0,30) та найнижчому рівні ВВП на душу населення (5 тис. дол.). Висока варіативність між країнами Північної та Тропічної Африки свідчить про фрагментований характер регіонального інвестиційного поля, у якому інституційна слабкість, недостатній рівень захисту прав власності та інфраструктурні дефіцити істотно знижують потенціал для довгострокових вкладень. Африка репрезентує периферійну модель інвестиційної інтеграції, де основними джерелами ПІІ залишаються експортно-сировинні галузі, а капітал має переважно екстрактивний характер.

В цілому структура глобальної інвестиційної привабливості є ієрархічною, із чітко вираженим центром (Європа, Північна Америка), напівпериферією (Азія) та периферією (Африка). Така стратифікація не лише відображає поточну нерівномірність розподілу капіталу, а й відтворює її, поглиблюючи розрив у темпах зростання та рівнях інституційної ефективності між регіонами.

Для уточнення характеру взаємозалежності між рівнем розвитку, обсягами ПІІ та інституційною відкритістю проведено кореляційний аналіз (табл. 2).

Коефіцієнти кореляції між показниками інвестиційної привабливості
(2023–2024 рр.)

Регіон	R ² (FDI inflow – GDP per capita)	R ² (FDI inflow – FDI Index)	R ² (GDP per capita – FDI Index)
Європа	0,61	-0,42	-0,55
Америка	0,47	-0,33	-0,49
Азія	0,64	-0,40	-0,71
Африка	0,52	-0,22	-0,38

Джерело: розраховано автором за [1–3]

Отримані результати підтверджують системну взаємозалежність між рівнем соціально-економічного розвитку, масштабами залучення іноземного капіталу та ступенем відкритості національних економік. У всіх досліджуваних регіонах простежується позитивна залежність між ВВП на душу населення та обсягом прямих іноземних інвестицій. Це свідчить, що економіки з вищим рівнем добробуту створюють сприятливіші умови для іноземних інвесторів – як у частині фінансової стабільності, так і у сфері захисту прав власності, інфраструктури та ділового середовища. Така закономірність відображає ефект інвестиційного тяжіння, за якого капітал концентрується в інституційно зрілих і технологічно розвинених юрисдикціях, зміцнюючи їхню позицію у глобальній економічній ієрархії.

Особливо показовим є зворотний характер зв'язку між індексом обмежень ППІ та іншими показниками. Високі значення індексу, які означають наявність жорстких регуляторних бар'єрів, супроводжуються нижчими рівнями економічного розвитку й меншими обсягами інвестиційних потоків. Це підтверджує, що лібералізація інвестиційного режиму виступає необхідною передумовою підвищення економічної динаміки, а інституційна відкритість стає ключовим чинником конкурентоспроможності в умовах глобалізації.

Регіональні відмінності у силі кореляцій відображають ступінь зрілості інституційних систем. Для Європи та Америки характерна стабільна, але відносно помірна залежність, що свідчить про збалансованість їхніх економічних структур: ефективні ринки капіталу забезпечують високий рівень інвестицій навіть за

наявності окремих регуляторних вимог. Натомість для Азії спостерігається найвищий рівень чутливості інвестицій до регуляторних обмежень, що пояснюється дихотомією між розвиненими фінансовими центрами (Сінгапур, Республіка Корея) та перехідними економіками (Індія, В'єтнам). У цьому разі відкритість інституційного середовища прямо визначає здатність країни інтегруватися до глобальних ланцюгів вартості.

Африка демонструє порівняно слабшу, але все ж позитивну кореляцію між економічним зростанням та припливом інвестицій. Це свідчить, що навіть мінімальне послаблення бар'єрів може стимулювати залучення капіталу, однак ефект інвестиційної віддачі тут істотно гальмується політичною нестабільністю, нерозвиненістю інфраструктури та низькою якістю регуляторного середовища.

Результати проведеного дослідження засвідчують наявність глобальної асиметрії інвестиційної привабливості, де інтеграційні вигоди концентруються в регіонах із високою інституційною ефективністю, а країни з підвищеним рівнем регуляторних бар'єрів залишаються периферією світового інвестиційного простору. Виявлені залежності емпірично підтверджують, що зниження регуляторних обмежень та підвищення якості економічного управління є визначальними детермінантами зміцнення позицій країн у глобальній системі руху капіталу.

Література: 1. UNCTAD. *World Investment Report 2024: Investing in Sustainable Energy for All*. Geneva: United Nations, 2024. 278 p. URL: <https://unctad.org/wir>; 2. OECD. *FDI Regulatory Restrictiveness Index 2023*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2023. URL: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=FDIINDEX>; 3. World Bank. *World Development Indicators (GDP per capita, current US \$)*. Washington, D.C.: World Bank, 2024. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

Сумар Я. С.

**ПРОБЛЕМИ, РИЗИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ПІВНІЧНОАМЕРИКАНСЬКОЇ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ**

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник к.е.н., доцент Мірошніченко Т. М.

У 2020 році угода USMCA прийшла на зміну Північноамериканській угоді про вільну торгівлю (NAFTA), яка з 1994 року визначала правила торгівлі між трьома країнами-партнерами. Нова угода охоплює ринок із населенням понад 500 мільйонів осіб і забезпечує близько 30 % світового ВВП. З моменту її ратифікації було досягнуто значного прогресу в розширенні торгівлі, інвестицій та створення робочих місць у Північній Америці. У 2024 році обсяг торгівлі товарами та послугами в Північній Америці склав приблизно 1,93 трильйона доларів, що зміцнило Мексику та Канаду як провідних торговельних партнерів Сполучених Штатів. У липні 2026 року, у шосту річницю впровадження USMCA, три країни проведуть спільний огляд, щоб оцінити виконання угоди та визначити її майбутнє. Якщо всі сторони погодяться на її поновлення, угода залишатиметься чинною ще 16 років, з переглядом у 2032 році. Однак можливі й інші результати [1].

Угода може вступити в період щорічних оглядів, якщо поновлення буде затримано або відхилено. Крім того, одна або декілька країн можуть вийти з угоди, що відкриє шлях до повернення до двосторонніх домовленостей або їх закінчення у 2036 році. Майбутній перегляд стане визначальним випробуванням для єдності Північної Америки та, отже, для глобальної конкурентоспроможності. Певний час Канада та Мексика очікували переважно процедурного перегляду у 2026 році. Це припущення більше не відповідає дійсності [1, 2].

Президент США Дональд Трамп визначив запровадження тарифів ключовим елементом своєї стратегії з відновлення національного виробництва, спрямованої не лише проти геополітичних конкурентів, а й щодо традиційних торговельних партнерів – Мексики та Канади. Такі тарифи, запроваджені як з економічних, так і

з політичних міркувань, уже стали підґрунтям для двосторонніх переговорів. Їхній хвильовий ефект, ймовірно, вплине на перегляд у 2026 році. Майбутній перегляд стане визначальним випробуванням для єдності Північної Америки та, отже, для глобальної конкурентоспроможності. Його результат визначить, чи зможе регіон модернізувати свою торговельну систему для вирішення сучасних економічних та безпекових викликів, чи втратить 30 років економічної інтеграції в часи посилення глобальної невизначеності, економічної фрагментації та загострення геополітичної конфронтації. Ставки високі. Угода про спільну економічну силу США (USMCA) залишається основою економічної могутності Північної Америки та ключовою противагою глобальному впливу Китаю. У цьому документі окреслено механізм перегляду 2026 року та досліджено низку можливих результатів, вплив зусиль адміністрації Трампа щодо повернення виробництва, а також питання, які необхідно вирішити як до перегляду, так і під час цього процесу. Документ завершується рекомендаціями щодо зміцнення угоди та забезпечення того, щоб Північна Америка залишалася двигуном процвітання в наступні десятиліття [3].

На сьогодні Мексика та Канада є головними торговельними партнерами Сполучених Штатів. Ці три країни спільно виробляють усе, від автомобілів до текстилю, та мають спільний високоінтегрований сільськогосподарський ринок. Розрив співпраці змінить цей прогрес на протилежний та надасть кожній економіці підвищену зовнішню вразливість, особливо з боку Китаю. Якщо угода буде розірвана, північноамериканське виробництво, особливо в автомобільному секторі, постраждає від вищих витрат та зниження ефективності. Без преференційного доступу до ринку товари зіткнуться з тарифами та регуляторними бар'єрами, що зробить їх дорожчими та менш конкурентоспроможними на світових ринках. Це відкриє шлях для таких конкурентів, як Китай, який вже агресивно конкурує в ключових секторах.

Співпраця в енергетичній сфері також може зазнати удару. USMCA забезпечує захист транскордонних інвестицій в енергетику та сприяє потоку електроенергії, природного газу та продуктів переробки, що є життєво важливим для задоволення зростаючого попиту на енергію. Ситуація особливо актуальна,

оскільки штучний інтелект, центри обробки даних та передове виробництво створюють безпрецедентне навантаження на енергетичні мережі в регіоні. Без регуляторної визначеності та захисту інвесторів, які забезпечує USMCA, капітал, необхідний для розширення та модернізації енергетичної інфраструктури, може вичерпатися, що загрожуватиме економічній стійкості. Сільське господарство також зіткнеться з новою невизначеністю. Інтегровані ланцюги поставок, які дозволяють північноамериканським фермерам експортувати худобу, зерно, фрукти та овочі через кордон, будуть обкладатися тарифами, інспекціями та невідповідними стандартами. Результатом будуть вищі ціни на продукти харчування для споживачів та нижча маржа для виробників, що зрештою поставить під загрозу продовольчу безпеку регіону. Окрім економічних наслідків, розділена, менш конкурентоспроможна та менш стійка Північна Америка матиме каскадний вплив на інші спільні пріоритети, включаючи зусилля щодо боротьби з торгівлею наркотиками, забезпечення безпеки кордонів, ліквідації транснаціональних злочинних організацій та зміцнення оборони півкулі. Регіон повинен протистояти спокусі застосовувати стратегії з нульовою сумою, які налаштовують партнерів один проти одного в пошуках короткострокових важелів впливу. Водночас США, Мексика та Канада мають окреслити конкретні та довгострокові напрями поглиблення співпраці й підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах стрімкої фрагментації світової економіки [4].

Нездатність модернізувати та зберегти USMCA може призвести до повернення до невизначеності, фрагментації та зниження конкурентоспроможності, чого регіон просто не може собі дозволити. Розпочавши співпрацю, Сполучені Штати, Мексика та Канада можуть продемонструвати, що Північна Америка не тільки сильніша разом, але й готова стати лідером у нову еру.

Література: 1. USMCA Review 2026. URL: https://www.csis.org/analysis/usmca-review-2026?utm_source=chatgpt.com 2. Office of the United States Trade Representative. USMCA Fact Sheet. Retrieved from URL: <https://ustr.gov/> 3. UNCTAD. World Investment Report 2024: Investing in Sustainable Energy for All. URL: <https://unctad.org> 4. Global Affairs Canada. Canada's State of Trade

УДК 338.45:327(512.317)

Шкурко А. А.

**РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТАЙВАНЮ У ПІДТРИМЦІ
ГЛОБАЛЬНОЇ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
АЗІЙСЬКО-ТИХОООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ**

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: к.іст.н., доц. Парфіненко А. Ю.

Сучасна глобальна економіка характеризується високим рівнем взаємозалежності, особливо у сфері високих технологій, і саме Тайвань посідає ключове місце у цьому процесі. Його технологічна промисловість утворює пряму залежність світової економіки від стабільності виробничих процесів, оскільки Тайвань контролює понад 70% ринку світових напівпровідників і виробляє понад 90% найсучасніших мікрочипів [12].

Попри відверту домінацію, надмірна концентрація виробничих потужностей у Тайвані створює низку взаємозалежних ризиків як для Азійсько-тихоокеанського регіону, так і для глобальної економіки.

По-перше, відчутна вразливість економічної безпеки перед політичними викликами: будь-які конфлікти або військові загрози, такі як зростання геополітичної напруги між США та Китаєм [9] можуть порушити стабільність постачання критично важливих технологічних компонентів. По-друге, варто зазначити катаклізми як окремий вид ризиків: пандемія COVID-19 продемонструвала вразливість технологічних ланцюгів постачання [5, с. 201].

Проблема знайшла відображення у працях вітчизняного автора О. Теленко, яка досліджувала сучасні реалії розвитку економіки Тайваню; І. Федорова, що оглядав безпекову архітектуру Азійсько-Тихоокеанського регіону у глобальному контексті;

I. Кіянки, яка дослідила відносини Тайваню та США через міжнародний вимір; а також у чисельних статтях та статистичних матеріалах економічних та політичних журналів. Наявним дослідженням бракує комплексного аналізу економічних та технологічних вимірів ролі Тайваню в контексті безпекової архітектури Азійсько-тихоокеанського регіону та в глобальній взаємозалежності, а тому проблема потребує подальшого всебічного вивчення з урахуванням сучасних викликів регіональної безпеки та глобальної економічної інтеграції.

Економічна потужність Тайваню становить глобальний екзистенційний актив, що виходить далеко за межі національного ВВП. Високотехнологічна галузь генерує близько 5.6% загальної світової доданої вартості, що еквівалентно приблизно \$6 трлн щорічно. Сукупна ринкова капіталізація 20 найбільших клієнтів TSMC оцінюється приблизно в \$7.4 трлн, а тому будь-який збій у постачанні чипів з Тайваню прямо створює системний ризик для всіх високотехнологічних галузей АТР. Кореляція фондового ринку Тайваню ілюструє його функцію як чутливого барометра глобальних технологічних трендів, особливо в галузі ШІ [2, 10].

Після найбільшого падіння ринкової капіталізації світового лідера Nvidia Corp у січні 2025 р. [11], побоювання щодо "перегріву" в ШІ-секторі спричинили глобальну хвилю продажів азійських технологічних акцій. ефект був негайно відчутний на Тайвані: іноземні інвестори вивели рекордну суму \$3.1 млрд чистих продажів акцій, акції TSMC впали на 5.4%, а фондовий індекс Тайваню втратив 4.5% [8].

Попри численні геополітичні ризики та нестабільний ринок акцій, Тайвань зберігає своє лідерство як центр досліджень і розробок (далі – R&D), чим приваблює чималі інвестиції. Американська компанія AMD, що спеціалізується на виробництві інтегрованої електроніки, у серпні 2024 р. підтвердила розташування нових R&D центрів у Тайнані та Гаосюні, інвестувавши близько \$280 млн у проєкт, щоб щорічно навчати понад 1000 фахівців у сферах ШІ, кремнієвої фотоніки та інтеграції різних технологій [7]. Водночас тайванські підприємства активно інвестують у власні ШІ-технології, переважно у традиційний, дискримінативний ШІ для оптимізації виробництва.

Однак інноваційна перевага стикається з новим викликом: геополітична необхідність спонукає TSMC диверсифікувати виробництво, інвестуючи \$100 млрд у виробництво чипів у США, про що оголосив гендиректор компанії Сі Сі Вей разом із президентом Дональдом Трампом у Білому домі 3 березня 2025 р. Це створює побоювання щодо конкуренції за таланти та потенційного "відтоку мізків". Якщо висококваліфіковані тайванські інженери будуть змушені переїжджати або погоджуватися на другорядні позиції всередині країни, це може знизити інноваційну динаміку в регіональному R&D ядрі, знижуючи якість виробничої екосистеми [4].

Економічне домінування Тайваню створює потужний геоекономічний важіль і надійний геополітичний щит для безпеки АТР, більш відомий як концепція "Кремнієвого Щита". Критична концентрація виробництва високотехнологічної сировини гарантує, що ціна будь-якого військового конфлікту в Тайванській протоці є неприйнятно високою для всіх регіональних і глобальних економічних акторів, включаючи Китай, США, Японію та Південну Корею [6, с. 279].

Водночас, ця структурна інтеграція робить геополітичну напруженість навколо Тайваню головним макроекономічним ризиком для АТР. Збій у ланцюгах постачання електроніки, спричинений конфліктом, матиме катастрофічні наслідки: моделювання Bloomberg Economics показує, що у разі військового вторгнення або блокади світовий ВВП може впасти на 10.2% у перший рік, при цьому ВВП Тайваню знизиться на 12.2%, а найбільше постраждають економіки Південної Кореї та Японії [1].

Регіональні економіки критично залежні від тайванського фаундрі-сектора. Японія, попри відносну стабільність у створенні логічних чипів, критично залежить від TSMC, а Південна Корея, лідер у виробництві чипів пам'яті, залежна від компанії через безфабричне виробництво та інтеграції компонентів у свою електроніку [1, 3].

Окрім виробничих ризиків, географічне розташування Тайваню створює критичну логістичну загрозу. Тайванська протока є одним із найбільш важливих судноплавних шляхів у світі – через нього пролягають 48% усіх морських

маршрутів. Військова активність або оголошення навчань негайно створить ефект хвилі: перевізникам доведеться оминати протоку, що, за оцінками брокерів, призведе до затримок приблизно на три дні.

Геополітична напруженість навколо Тайванської протоки вже має фінансові наслідки. Наприклад, оголошення Китаєм військових навчань з 4 по 7 серпня 2022 р. призвело до негайної реакції ринку: тайванський індекс Taïex Shipping and Transportation просів на 3.2%, а акції великого перевізника Evergreen Marine Corp. впали на 3.7%. Навіть якщо стратегічні зусилля TSMC щодо офшорингу частини виробництва знизять технологічну залежність через 5–10 років, логістичний ризик, пов'язаний з Тайванською протокою, залишається неусувним географічним чинником, накладаючи постійний "преміум-ризик" на торговельні операції в АТР [10].

Прогнозується, що домінування Тайваню у глобальних ланцюгах постачання передових мікросхем, підкріплене лідерством TSMC, буде поступово послаблюватися протягом наступних 5-10 років через геополітичну необхідність диверсифікації виробництва та інвестиції в офшоринг. Проте, ядро найсучаснішого R&D, ймовірно, залишиться на Тайвані.

Ризик «відтоку мізків» та загострення конкуренції за висококваліфікованих інженерів стимулюватиме регіональні економіки до активного нарощування власних безфабричних секторів та R&D центрів з метою зменшення залежності. Водночас, геоекономічне значення Тайваню як "Кремнієвого Щита" збережеться, оскільки критична концентрація найпередовіших чипів гарантуватиме, що ціна військового конфлікту в Тайванській протоці залишиться неприйнятно високою для ключових глобальних акторів. Фінансова волатильність, пов'язана з циклами ШІ, продовжить швидко експортуватися в АТР, оскільки фондовий ринок Тайваню залишається чутливим "барометром" глобальних технологічних трендів. Найбільш неусувним та постійним макроекономічним ризиком для АТР залишається географічна загроза, пов'язана з Тайванською протокою - ключовим судноплавним шляхом.

Таким чином, завдяки високим технологіям Тайвань, попри спроби диверсифікації ринку, гарантує своїй економіці потужний розвиток та стабільність, захищаючи Азійсько-Тихоокеанський регіон як економічно, так і геополітично.

Література: 1. Економічна правда. Війна за Тайвань між США та Китаєм може коштувати близько 10% світового ВВП - Bloomberg. Економічна правда. URL: <https://epravda.com.ua/news/2024/01/09/708544>; 2. Кіянка І. Міжнародний вектор впливу американської політики на тайвань: сучасний вимір | Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. *International Relations, Public Communications and Regional Studies*. URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/uk/article/view/295>. 3. Перетворення напівпровідникової промисловості на ключовий сектор економіки. *Vietnam.vn*. URL: <https://www.vietnam.vn/uk/dua-cong-nghiep-ban-dan-thanh-nganh-kinh-te-chu-luc>; 4. Тарасовський Ю. Тайванський виробник чипів планує інвестувати \$100 млрд у США – *Forbes.ua*. *Forbes.ua* | Бізнес, мільярдери, новини, фінанси, інвестиції, компанії. URL: <https://forbes.ua/news/tsmc-investue-100-mlrd-u-virobnitstvo-chipiv-u-ssha-04032025-27694>; 5. Теленко О. Особливості розвитку тайваню як де-факто держави в сучасному світі. *Серія філос.-політолог. Студії*. 2022. № 40. С. 194–204; 6. Теленко О. Розвиток відносин сполучених штатів америку і тайваню на сучасному етапі. *Серія філос.-політолог. Студії*. 2023. № 47. С. 275–282; 7. Федорів І. Регіональна геополітика Азійсько-тихоокеанського регіону: сучасна конфігурація. Тернопіль, 2022. С. 323–324. 8. *Finance.UA*. Іноземні інвестори масово виводять кошти з технологічного ринку Тайваню – *Finance.ua*. Новини фінансів України та світу - *Finance.ua*. URL: <https://news.finance.ua/ua/inozemni-investory-masovo-vyvodyat-koshty-z-tehnolohichnoho-rynku-tayvanyu>; 9. Shilov A. AMD reportedly establishes \$280 million silicon photonics hub in Taiwan – new R&D center could accelerate company's co-packaged optics roadmap. *Tom's Hardware*. URL: <https://www.tomshardware.com/tech-industry/semiconductors/amd-reportedly-establishes-usd280-million-silicon-photonics-hub-in-taiwan-new-r-and-d-center-could-accelerate-companys-co-packaged-optics-roadmap>; 10. Shipping | Taiwan: Taiwan tensions raise risks in one of busiest shipping lanes. *The Economic Times*. URL: <https://economictimes.indiatimes.com/small-biz/trade/exports/insights/taiwan-tensions-raise-risks-in-one-of-busiest-shipping-lanes/articleshow/93312490.cms?From=mdr>; 11. Subin S. Nvidia sheds almost \$600 billion in market cap, biggest one-day loss in U.S. history. *CNBC*. URL: <https://www.cnbc.com/2025/01/27/nvidia-sheds-almost-600-billion-in-market-cap-biggest-drop-ever.html>; 12. TSMC зайняла 71% ринку контрактного виробництва мікросхем. *Ilenta* – Новини мобільних технологій. URL: https://ilenta.com/uk/news/company/company_16320.html.

❖ *Секція 3. Міжнародна торгівля у реаліях
неопротекціонізму*

УДК: 339.5

Бруд Д.О.

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ США В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: к.е.н., доц. Григорова-Беренда Л. І.

Станом на сьогодні, глобальна економіка переживає період структурної турбулентності, зумовленої геополітичними конфліктами, технологічними зрушеннями та зростанням конкуренції між провідними центрами сили – США, Китаєм та Європейським Союзом. В цих умовах зовнішньоторговельна політика Сполучених Штатів Америки зазнала глибокої трансформації, спрямованої на зміцнення національних економічних позицій і збереження глобального впливу.

Традиційно США виступали головним провідником принципів лібералізації торгівлі та глобалізації. Після Другої світової війни країна відіграла ключову роль у формуванні ліберального економічного порядку, заснованого на вільному обміні товарами. Участь у створенні Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) у 1947 р., а згодом Світової організації торгівлі (СОТ) у 1995 р. закріпила позиції США як головного ініціатора глобальної відкритості [1]. Проте останні 15 років позначилися поступовим посиленням політики протекціонізму, шляхом поєднання ринкових механізмів з активним державним втручанням у стратегічні галузі. Основними чинниками, які вплинули на цей перехід були фінансова криза 2008 року, підйом Китаю як торговельно-технологічного конкурента, порушення глобальних ланцюгів постачань у період пандемії COVID-19, а також російська агресія проти України, що актуалізувала питання енергетичної та економічної безпеки. Таким чином, під впливом зміщення торговельних пріоритетів, зростання дефіциту поточного рахунку та втрати промислового потенціалу, у США

посилилися внутрішні дискусії щодо необхідності перегляду моделі відкритої торгівлі.

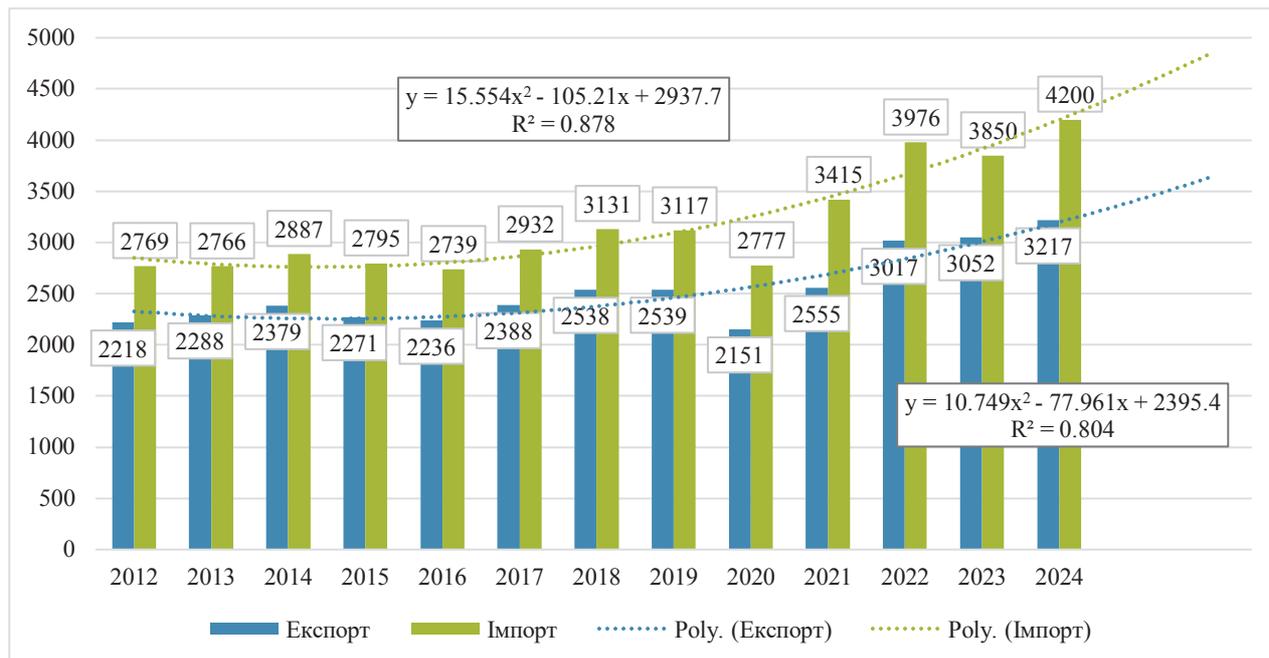

Рис. 1. Динаміка обсягів зовнішньої торгівлі США у 2012–2024 рр., млрд дол. США, [2]

США є високорозвиненою економікою, яка станом на 2024 рік є світовим лідером з імпорту і посідає 2-ге місце у світовому експорті. Протягом аналізованого періоду 2012–2024 рр., можна спостерігати стабільну тенденцію до зростання обсягів зовнішньої торгівлі країни, якщо не враховувати періоди глобальних дисбалансів. Таким чином, за 12 років загальний експорт США збільшився на 45%, а імпорт – на 51%. За результатами проведених нами розрахунків (Рис. 1.), у 2025 році прогнозується збільшення експорту до 3227,7 млрд дол. США, а імпорту – до 4215,5 млрд дол. США. При цьому, у 2026 році планується, що показники зростуть ще на 0,34% та 0,37%. Зроблений прогноз підтверджується високим коефіцієнтом апроксимації – 80% та 87% відповідно. Однією з причини такого стійкого зростання торгівлі США є розширення ринків збуту та каналів імпорту, як у Північній Америці (через USMCA), так і на нових ринках Європи та Азії. Це забезпечує адаптацію до глобальних змін та швидке відновлення після шоків. Крім того, стійка купівельна спроможність споживачів країни підтримує імпорт навіть у

кризові роки, а внутрішній попит на інвестиційні товари під час економічної реіндустріалізації у результаті збільшує експорт.

При цьому, країна історично має дефіцит зовнішньоторговельного балансу, який з кожним роком зростає. Це відбувається через низку факторів: торговельні бар'єри, збільшення державних витрат, прямі іноземні інвестиції до економік інших країн світу (у короткостроковій перспективі), а також через зростання економіки та сильну позицію національної валюти, які роблять імпорتنі товари дешевшими для американських споживачів, а американський експорт дорожчим для іноземних покупців. Найбільший двосторонній торговельний дисбаланс США на сьогоднішній день спостерігається з Китаєм. У 2024 році дефіцит торгівлі товарами між США і Китаєм склав 295 млрд дол. США. Президент Дональд Трамп визначив скорочення торговельного дефіциту країни пріоритетним завданням своєї адміністрації. Він та його радники стверджують, що перегляд торговельних угод, просування політики «America First» та протистояння Китаю та решті світу з приводу того, що вони вважають економічними несправедливостями, дозволить скоротити торговельний дефіцит, створити робочі місця, посилити національну безпеку та забезпечити економічне процвітання [3].

Вже під час першої адміністрації Дональда Трампа (2017–2021 рр.) відбулося різке посилення протекціоністських заходів, таких як запровадження мит на імпорту сталі, алюмінію, товарів з Китаю, вихід з Транстихоокеанського партнерства (ТТП) та переукладення Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (NAFTA), яка була замінена на Угоду США–Канада–Мексика (USMCA) [4].

Підхід адміністрації Джо Байдена (2021–2025 рр.) демонстрував перехід від тарифного протекціонізму до стратегічного неопротекціонізму, який полягає не лише у встановленні бар'єрів, а й у створенні внутрішніх стимулів для розвитку виробництва у США. Завдяки цьому, зовнішньоторговельна політика все більше інтегрується з промисловою, науково-технологічною та безпековою політиками, що одночасно призводить до захисту національних виробників і збільшенню експортного потенціалу. Таким чином, відродження та модернізація промисловості (особливо в автомобільній індустрії, енергетиці, мікроелектроніці) дозволяють

нарощувати експорт навіть під час тарифних війн, а також стимулюють імпорт напівфабрикатів і технологій.

З початком роботи другої адміністрації Дональда Трампа та впровадження нової тарифної політики, економічний ландшафт знову змінюється. Нові тарифи передбачають значні імпорتنі мита, зокрема 34% для Китаю, 20% для В'єтнаму, 15% для Японії і 10% для більшості інших країн [5]. Мета полягає в тому, щоб стимулювати внутрішнє виробництво, зробивши іноземні товари дорожчими, що спонукатиме компанії інвестувати у виробництво на території США. Однак вищі витрати на імпорт також призведуть до підвищення цін для споживачів і порушення роботи галузей, які залежать від глобальних ланцюгів постачання. І хоча деякі сектори можуть отримати значні вигоди, інші ж стикаються з викликами, які можуть негативно вплинути на діяльність та прибутковість бізнесу. Таким чином, від запровадження мит найбільше виграють галузі, де США можуть швидко замінити імпорт внутрішнім виробництвом: сталь (захист від дешевшого імпорту з Китаю та В'єтнаму провідних компаній Nucor, U.S. Steel), автомобілебудування та текстиль національного виробництва, енергетика та напівпровідники. Це стимулює реіндустріалізацію, створення робочих місць і стратегічну автономію. Водночас програють галузі, залежні від глобальних ланцюгів постачання, наприклад, електроніка, важке машинобудування, будівництво, виробництво автокомпонент, виробництво одягу [6].

Однією з головних причин зміни парадигми зовнішньоторговельної політики США є зростання технологічної конкуренції з Китаєм. Пекінська стратегія «Made in China 2025» та державні субсидії китайським компаніям стали серйозним викликом для американських виробників високотехнологічних товарів. У відповідь США обмежили експорт напівпровідникових технологій до Китаю, ввели контроль за іноземними інвестиціями у стратегічні галузі (через Комітет США з іноземних інвестицій), а також започаткували низку законодавчих програм для стимулювання національного виробництва. Наприклад, виробнича ініціатива «Made in America» спрямована на зміцнення вітчизняного виробництва шляхом спрощення регуляторних вимог, розширення доступу до капіталу та розвитку трудових

ресурсів для малих та середніх бізнесів [7]. Крім цього, Закон щодо створення стимулів для виробників напівпровідників (CHIPS and Science Act, 2022 р.) передбачає понад 52 млрд дол. субсидій для виробників мікрочипів у США, тоді як Закон про зниження інфляції (IRA, 2022) створює податкові пільги для компаній, що виробляють енергетичне обладнання, електромобілі та акумулятори на території США або в країнах-союзниках [8].

Ці програми стали основою концепції friend-shoring – тобто, перенесення виробництва з потенційно ризикованих країн (зокрема Китаю) до країн-партнерів, з якими США мають спільні цінності та безпекові інтереси. Такий підхід не лише зміцнює стійкість ланцюгів постачань, а й формує нову конфігурацію глобальної торгівлі, в якій пріоритет належить безпеці, а не лише ефективності. Такі ініціативи демонструють новий вектор торговельної дипломатії США: замість укладання класичних угод про вільну торгівлю, уряд країни створює партнерства, засновані на спільних стратегічних інтересах, а не лише тарифних поступках.

Література: 1. Council on Foreign Relations. *The State of U.S. Trade Policy*. [Electronic Resource]. – URL: <https://www.cfr.org/backgrounders/state-us-trade-policy>. 2. Trade Map. [Electronic Resource]. – URL: <https://www.trademap.org/Index.aspx>. 3. Council on Foreign Relations. *The U.S. Trade Deficit*. [Electronic Resource]. – URL: <https://www.cfr.org/backgrounders/us-trade-deficit-how-much-does-it-matter#chapter-title-0-7>. 4. Geopolitical Intelligence Services. *Comparing the U.S. economy under Trump and Biden*. [Electronic Resource]. – URL: <https://www.gisreportsonline.com/r/us-econ-republicans-democrats/>. 5. Reed Smith. *Trump 2.0 tariff tracker*. [Electronic Resource]. – URL: <https://www.tradecomplianceresourcehub.com/2025/10/22/trump-2-0-tariff-tracker/>. 6. DAVRON. *Trump Tariffs 2025: Which Industries Will Thrive and Which Will Struggle?* [Electronic Resource]. – URL: <https://www.davron.net/trump-tariffs-2025-which-industries-will-thrive-and-which-will-struggle/>. 7. Deloitte. *State tax credits and incentives in the CHIPS Act and IRA*. [Electronic Resource]. – URL: <https://www.deloitte.com/us/en/services/tax/articles/chips-act-state-tax-incentives.html>. 8. U.S. Small Business Administration. *Made in America Manufacturing Initiative*. [Electronic Resource]. – URL: <https://www.sba.gov/article/2025/03/10/sba-announces-made-america-manufacturing-initiative>.

Жемелко Д. Р.

НЕОПРОТЕКЦІОНІЗМ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ СВІТОВОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ АРХІТЕКТУРИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: д.е.н., доцент Зайцева А. С.

Сучасна світова торгівля перебуває у фазі докорінної трансформації, спричиненої зростанням неопротекціоністських тенденцій, які використовують переважно нетарифні інструменти для захисту національних ринків [11, с. 2]. Цей зсув від ліберальної парадигми до «стратегічного регулювання», посилений геополітичною напругою та необхідністю підвищення економічної стійкості, робить актуальність дослідження критично високою для розуміння майбутнього глобальної економіки та адаптації зовнішньоекономічної політики України [2, с. 11]. Метою роботи є системний аналіз сутності та інструментів неопротекціонізму і оцінка його впливу на архітектуру світової торговельної системи. Об'єкт і предмет дослідження охоплюють світову торговельну систему та механізми впливу неопротекціоністських тенденцій на її трансформацію. Для досягнення мети в роботі використано методи аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення.

Неопротекціонізм виник як адаптивна, гібридна форма захисту, оскільки лібералізація СОТ значно знизила митні тарифи. На відміну від прозорих, фіскальних класичних інструментів, неопротекціонізм є регуляторним і використовує нетарифні бар'єри (НТБ), які є непрозорими, складними для оскарження і часто замасковані під соціальні, екологічні чи безпекові цілі [11, с. 4]. Ключовий інструментарій неопротекціонізму включає в себе технічні та екологічні стандарти, як-от жорсткі вимоги Механізму прикордонного вуглецевого коригування (СВАМ) ЄС, що змушує світових виробників або адаптуватися до європейських екологічних стандартів, або сплачувати збір [3, с. 2]. Також застосовуються локалізаційні вимоги - норми, що вимагають виробництва

компонентів усередині країни, яскравими прикладами яких є політика США "Buy American" [4] та положення Закону про зниження інфляції (IRA) [5, с. 3]. Варто згадати й цифрові обмеження (Data Localization) - вимоги щодо розміщення серверів у межах країни, що посилюються під приводом національної безпеки [7, с. 401]. Завершують цей перелік санкційна політика та експортний контроль, що використовуються для обмеження торгівлі критичними технологіями як інструмент геополітичного тиску [10, с. 8]. Роль неопротекціонізму полягає у «стратегічному регулюванні», що дозволяє державам фільтрувати торговельні потоки, стимулювати інвестиції у стратегічні галузі та підвищувати економічну стійкість [2, с. 15].

Сучасний неопротекціонізм є системним індикатором політизації міжнародних економічних відносин, де ключовими рушіями виступають геополітична конкуренція та зростання ролі національної безпеки [11, с. 1]. Неопротекціоністські політики призвели до переосмислення глобалізації, змушуючи компанії відходити від моделі «just-in-time» до моделі «just-in-case» [8, с. 2]. Пріоритетом стає надійність та політична сумісність, що стимулює регіоналізацію глобальних ланцюгів постачання. Цей процес виражається у двох основних трендах: friend-shoring, що передбачає переміщення виробництва до політично надійних країн-союзників, та nearshoring, який полягає у скороченні логістичних ланцюгів через перенесення виробництва у географічно близькі країни [6, с. 3]. Ця зміна знижує економічну ефективність (за оцінками ОЕСР, агресивний reshoring створює значні ризики для світового ВВП) [9], але водночас підвищує стійкість [2, с. 9].

Станом на сьогодні світ переживає кризу багатосторонності та посилення регіоналізації. Світова торговельна організація (СОТ) проходить через кризу довіри, оскільки її основні принципи підірвані масовим використанням винятків з міркувань безпеки та екології, а також паралічем Апеляційного органу [1, с. 112]. Торговельна система трансформується від правил СОТ до системи селективного, ситуативного регулювання. На тлі цих збоїв держави активно звертаються до

регіональних торговельних угод (РТУ), що сприяє фрагментації світового ринку на великі, відносно закриті торговельні блоки [1, с. 98].

Вплив неопротекціонізму є двоїстим, створюючи як значні перешкоди, такі як зниження ефективності поділу праці та підвищення витрат [4], так і можливості для структурної модернізації. До таких можливостей належать стимулювання локального виробництва та імпортозаміщення у стратегічних галузях, прискорене технологічне оновлення та інвестиції у власні НДДКР, а також розвиток «зеленої» економіки для отримання конкурентних переваг на екологічно вимогливих ринках.

Для України, яка прагне членства в ЄС та відновлення економіки, неопротекціоністські тренди є подвійним викликом та можливістю. Українські експортери, зокрема в металургії, зіштовхуються із жорсткістю екологічних стандартів ЄС (СВАМ), що вимагає значних інвестицій у декарбонізацію [3, с. 5]. Водночас тренд на friend-shoring та стратегічна зацікавленість ЄС у стійкості його ланцюгів постачання відкривають унікальну можливість [6, с. 8]. Прискорене впровадження європейських регуляторних норм та наявність ресурсів роблять Україну привабливим напрямком для інвестицій у рамках нової, регіоналізованої європейської економічної архітектури.

Проведений аналіз підтверджує, що неопротекціонізм спричинив незворотну трансформацію світової торгівлі від лібералізму до геополітично орієнтованого стратегічного протекціонізму, перетворивши її на інструмент геополітичної конкуренції [11, с. 14]. Аналізуючи досвід країн, що адаптуються до цих нових реалій, можна констатувати, що ефективно поєднання відкритості економіки із захистом національних інтересів досягається завдяки реалізації кількох ключових стратегій. Пріоритетна інтеграція в регіональні блоки, зокрема поглиблення взаємодії з ЄС через впровадження *Acquis Communautaire* та декарбонізацію промисловості, виступає дієвим механізмом для зміцнення позицій у західному торговельно-ціннісному блоці [7, с. 415]. Одночасно стратегічний захист інновацій через вибіркове застосування інструментів нової промислової політики дозволяє стимулювати розвиток критичних та високотехнологічних галузей, що є фундаментом для довгострокової конкурентоспроможності. Доповнює ці заходи

посилення торговельної дипломатії, яка слугує інструментом для захисту національних інтересів через активну роботу в СОТ та ведення двосторонніх переговорів із ключовими партнерами для отримання кращих умов для національного експорту [10, с. 15].

Література: 1. World Trade Organization. *World Trade Report 2023: Re-globalization for a secure, inclusive and sustainable future*. Geneva: WTO, 2023. URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtr23_e/wtr23_e.pdf (дата звернення: 24.10.2025). 2. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). *Supply Chain Resilience Review (policy report)*. Paris: OECD, Jun 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2025/06/oecd-supply-chain-resilience-review_9930d256.html (дата звернення: 24.10.2025). 3. Bellora B., et al. *Carbon Border Adjustment Mechanisms: economic and legal implications*. Energy Policy / Climatic Policy, 2023–2025. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0140988323001718> (дата звернення: 24.10.2025). 4. Bombardini M. *The increasing cost of Buy American*. CEPR / VoxEU, 2024. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/increasing-cost-buying-american> (дата звернення: 24.10.2025). 5. Acosta M., Cox L. *The Macroeconomic Effects of the Buy American Act*. University of Wisconsin–Madison / NBER, 2025. URL: <https://coxlydia.com/papers/baa.pdf> (дата звернення: 24.10.2025). 6. da Rocha A., et al. *A systematic literature review of near-shoring and friend-shoring*. Journal article, 2025. URL: <https://surl.li/cxeyfn> (дата звернення: 24.10.2025). 7. Burri M. *Regulatory autonomy in digital trade agreements*. Journal of International Economic Law, 2024. URL: <https://academic.oup.com/jiel/article/27/3/397/7718688> (дата звернення: 24.10.2025). 8. Guo Y., et al. *Supply chain resilience: A review from the inventory management perspective*. 2025. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2667325824003108> (дата звернення: 24.10.2025). 9. Jansen M. *Aggressive reshoring risks to GDP and trade*. Financial Times, 2025. URL: <https://www.ft.com/content/e930fdce-...> (дата звернення: 24.10.2025). 10. World Trade Organization. *Report on G20 Trade Measures (mid-Oct 2023 – Oct 2024)*. Geneva: WTO, Nov 2024. URL: https://www.wto.org/english/news_e/news24_e/trdev_13nov24_wto_report_e.pdf (дата звернення: 24.10.2025). 11. *How Much Neoprotectionism is There in Contemporary World Trade*. ResearchGate, 2024–2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/379384628_How_Much_Neoprotectionism_is_There_in_Contemporary_World_Trade (дата звернення: 24.10.2025).

Ковальов М.Ю.

**ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ІТ-ПОСЛУГ ФЕДЕРАТИВНОЇ
РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА**

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: к.е.н., доц. Коваленко Р.С.

Німеччина є найбільшим ринком ІТ-послуг в Європі. На країну припадає приблизно чверть європейського ринку ІТ-послуг за вартістю, а Велика Британія та Франція посідають відносно друге та третє місця (18,6% та 13,6% відповідно). Ринок ІТ-послуг Німеччини виявився надзвичайно стійким до світової економічної кризи. На німецькому ринку присутні такі великі гравці, як IBM, Microsoft, Oracle та SAP (одна з найбільших компаній-розробників бізнес-програмного забезпечення, родом з Німеччини). Однак ринок найкраще характеризується великою кількістю динамічних та вузькоспеціалізованих малих та середніх підприємств (МСП). Зазначені компанії домінують в економічному та промисловому ландшафті Німеччини, створюючи диверсифіковане середовище малих та середніх підприємств з вузькоспеціалізованих гравців з глобальним ринковим впливом. Ці малі та середні підприємства одночасно стимулюють попит на програмні рішення, створюючи тим самим значну клієнтську базу. Найбільший ринковий потенціал існує для експертних постачальників галузевих програмних продуктів та послуг [2].

Ринок ІТ-послуг Німеччини переживає значне зростання, зумовлене зростаючим впровадженням ІТ-рішень серед малих та середніх підприємств. Ця тенденція підживлюється визнанням переваг, які ІТ-рішення приносять бізнес-операціям, включаючи підвищення ефективності та конкурентоспроможності. Крім того, великі підприємства в Німеччині використовують рішення Big Data, щоб отримувати аналітичну інформацію зі своїх даних та приймати обґрунтовані бізнес-рішення, що дозволяє краще приймати рішення та використовувати бізнес-аналітику.

Однак ринок стикається з помітною проблемою: нестачею кваліфікованих ІТ-фахівців. Цей дефіцит працівників створює значну перешкоду для підприємств, які прагнуть впроваджувати нові ІТ-проекти та інновації. Щоб скористатися можливостями, що надаються зростаючим ІТ-ринком, та ефективно долати труднощі, компанії повинні розглянути такі стратегії, як інвестування в програми навчання та розвитку для своїх існуючих співробітників, активізувати співпрацю з навчальними закладами та вивчення партнерських відносин з постачальниками ІТ-послуг [4].

Розмір ринку ІТ-послуг Німеччини оцінюється в 79,59 млрд. дол. США у 2025 році, що відображає середньорічний темп зростання 8,7% протягом останніх трьох років. Це зростання зумовлене статусом Німеччини як найбільшої економіки Європи, федеральним прагненням до цифрового суверенітету та стійким попитом підприємств на хмарні платформи, що відповідають законам про захист даних. Потужні промислові кластери, особливо в Баварії та Баден-Вюртемберзі, продовжують модернізувати виробничі системи за допомогою ініціатив промислового Інтернету речей, тоді як програми цифровізації державного сектору, що фінансуються в рамках «Цифрового десятиліття ЄС», забезпечують довгостроковий стимул для консультаційних, інтеграційних та керованих послуг [3].

Ринок ІТ-послуг Німеччини демонструє двозначне зростання послуг керованої безпеки, оскільки виконавчі ради директорів підвищують рівень кібербезпеки на підприємствах. Оскільки чисельність внутрішньої робочої сили з кібербезпеки скоротилася з 455 тис до 439 тис фахівців у 2024 році, підприємства все частіше передають виявлення та реагування на загрози на аутсорсинг постачальникам, які гарантують зберігання даних та цілодобове покриття [1].

Німеччина спрямує понад 2 млрд. євро (2,34 млрд. дол. США) у високопродуктивні обчислення та 1,4 млрд. євро (1,64 млрд. дол. США) в інфраструктуру кібербезпеки до 2027 року в рамках програми ЄС «Цифрове десятиліття ЄС», а подальші інвестиції будуть спрямовані на штучний інтелект та розширені можливості підключення. Акцент програми на цифровому суверенітеті

узгоджується з національними ініціативами, які обмежують конфіденційні робочі навантаження центрами обробки даних, що базуються в ЄС, тим самим розширюючи попит на консалтингові, інтеграційні та керовані послуги від вітчизняних або європейських постачальників.

Національна стратегія Німеччини у сфері штучного інтелекту стимулює ринок штучного інтелекту, лідируючими в ньому є програмний штучний інтелект та автоматизація. Запущена задовго до ChatGPT у 2018 році, вона окреслює ключові ініціативи, такі як створення національних центрів компетенцій для досліджень у галузі штучного інтелекту, збільшення кількості професорів штучного інтелекту, інвестиції близько 5 млрд. євро та розширення свого лідерства в Індустрії 4.0. Також протягом наступних чотирьох років Німеччина зосередиться на Індустрії 5.0 – цифровому виробничому секторі, який надає пріоритет добробуту працівників та сталому розвитку [3].

Німеччина посідає четверте місце у світі за впровадженням промислової робототехніки, маючи 429 роботів на 10 тис працівників. Німецькі підприємства, інвестують у «системи управління виробництвом» – програмні рішення, які керують виробничими процесами в режимі реального часу. Використання виробничого інтелекту дозволяє галузям промисловості ефективно вирішувати механічні та процедурні проблеми, переходячи до передових режимів збору даних за допомогою датчиків, виконавчих механізмів, штучного інтелекту, аналізу виробництва тощо [4].

Ринок ІТ-послуг у Німеччині, за оцінками експертів, зросте на 31,1 млрд. дол. США до 2028 року. Це дорівнює річному темпу зростання майже 4,07%, що стимулюється зростанням впровадження ІТ-рішень серед малих і середніх підприємств та рішень для великих даних серед підприємств високотехнологічного сектору [2].

Література: 1. Germany Trade & Invest [Electronic resource]. URL: <https://www.gtai.de>. 2. IT Services spending forecast worldwide 2008-2023 [Electronic resource]. URL:

<https://www.statista.com>. 3. Tech Republic [Electronic resource]. URL: <https://www.techrepublic.com>.
4. Technavio [Electronic resource]. URL: <https://www.technavio.com>.

УДК 330.3

Коваленко Р. С., Станіславський В.О.

**ІНСТИТУЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СВІТОВОГО
ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ**

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Фармацевтичні норми визначаються як сукупність правових та адміністративних заходів, які уряди вживають для забезпечення безпеки, якості та ефективності лікарських засобів, а також актуальності та точності інформації про продукт. Нормативні акти включають різноманітні документи, такі як рекомендації, дозволи, процеси та норми, які мають різні правові основи та повноваження. Нормативні акти відіграють значну роль у забезпеченні безпеки та ефективності затверджених лікарських засобів у всьому світі. Вони контролюють ціноутворення та якість лікарських засобів. Нормативні акти необхідні для того, щоб нові інноваційні та існуючі продукти ефективно відновлювали стан здоров'я, що погіршується. Кожна країна має власні рекомендації, що використовуються для новизни, тестування та маркетингу лікарських засобів, що виробляються, а також для постмаркетингових досліджень [3].

Як один з найбільш регульованих ринків у світі, фармацевтичний ринок регулюється низкою внутрішніх та міжнародних нормативно-правових актів. Основні завдання організацій, що регулюють виробництво лікарських засобів, включають забезпечення ефективності, безпеки та якості лікарських засобів. Сьогодні регуляторні органи є важливими для кожного аспекту дослідження лікарських засобів, включаючи виробництво, розповсюдження, імпорт, експорт, зберігання та продаж.

Основними світовими інституціями з регулювання торгівлі фармацевтичною продукцією є: Управління з контролю за продуктами харчування та лікарськими засобами США (FDA), Європейське агентство з лікарських засобів (EMA), Міжнародна організація зі стандартизації (IOS), Міжнародна конференція з гармонізації (ICH), Світова організація торгівлі (WTO) та Всесвітня організація охорони здоров'я (WHO). Ці організації відіграють вирішальну роль у регулюванні світового ринку фармацевтичної продукції [1].

Основні обов'язки та функції зазначених організацій є наступні:

– Допомога в розробці, виробництві, реєстрації та маркетингу продукції. Після подання заявки на реєстрацію організації регуляторний орган ініціює усне та письмове листування із заявником, консультуючи його щодо покращених клінічних процедур та документації, що зменшують ймовірність численних помилок. Заявника заохочують розробляти продукт, який широко прийнятний, пропонуючи глобальну регуляторну політику та стратегічний регуляторний контроль для розробки, виробництва та реєстрації продукції.

– Розвиток та підтримка надійних відносин з регуляторними органами шляхом ефективного усного та письмового спілкування під час відповідей на запити, що виникають під час розгляду заявок на нові лікарські засоби, заявок на нові лікарські засоби, що досліджуються, та скорочених заявок на нові лікарські засоби. Підготовка, ведення та планова оцінка стандартних операційних процедур, записів про виробництво партій, досьє, документів щодо контролю температури та інших документів забезпечують якість продукції.

– Створення відповідних етикеток та брошур, таких як ті, що містять інформацію для пацієнтів та огляд характеристик продукту.

– Забезпечення надання всієї необхідної інформації про продукт, такої як дата виробництва, термін придатності та інгредієнти. Регуляторний орган повинен встановити стандартні формати для створення відповідних етикеток для кожного розробленого препарату.

– Збір інформації про нові продукти для лікарів та інших медичних працівників для безпечного та ефективного використання, а також для відстеження

записів та звітів про післямаркетинговий нагляд за новими продуктами. Також корисною є підготовка брошур та інших маркетингових матеріалів як для нових, так і для існуючих ліків.

– Забезпечення постійного навчання відповідних співробітників щодо ведення обліку, звітності, роботи підприємства, досліджень та розробок. Слід підкреслити, що цей облік допомагає компанії у дотриманні стандартних операційних процедур та регулярному виробництві, що спрощує аудити та перевірки.

– Дотримання міжнародних стандартів якості продукції.

– Регулювання міжнародної торгівлі фармацевтичною продукцією [2].

Міжнародні установи охорони здоров'я встановлюють закони, яких повинні дотримуватися всі фармацевтичні підприємства. Ці правила гарантують охорону здоров'я та безпеку населення, а також високу якість продукції. Тому, щоб ефективно функціонувати, регуляторні органи повинні добре знати як місцеві, так і глобальні регуляторні особливості. Для цього агентствам потрібна висококваліфікована робоча сила для забезпечення дотримання стандартів [3].

Сучасний розвиток світового фармацевтичного ринку безпосередньо пов'язаний із впливом на нього глобалізаційних процесів. Вони не лише кількісно, а й якісно впливають на ринок, дозволяючи забезпечити рівновагу між різними країнами. Регуляторні органи та організації в усьому світі повинні забезпечувати безпеку, якість та ефективність лікарських засобів і медичних виробів, гармонізувати правові процедури, пов'язані з розробкою ліків, моніторингом та забезпеченням дотримання законодавчих зобов'язань, оптимізувати процедури регулювання лікарських засобів, гармонізувати регуляторні норми [4].

Література: 1. Войтко С. В., Корольова С. Г. Економічний огляд ситуації на світовому ринку фармацевтичної продукції під впливом карантинних обмежень COVID-19. Ефективна економіка. 2021. № 11. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.11.15>. 2. Гладких Д. Є. Тенденції розвитку світового хіміко-фармацевтичного ринку в умовах глобальної кризи. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2015. Вип. 11. С. 32-35. 3. Пашков, В. М. Глобалізація фармацевтичного ринку: проблеми та перспективи. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2014. № 1 (16). С. 148-160. 4. Рахман М. С., Сівакова О. А. Аналіз тенденцій та

УДК 339.9:338.5(61)

Коротаєв Б. О.

ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ ЄГИПТУ У РЕАЛІЯХ НЕОПРОТЕКЦІОНІЗМУ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
Науковий керівник: к.е.н., доц. Поліванцев А.С.*

Неопротекціонізм - це підхід у торговельній політиці країни, коли країна, формально прихильна лібералізації, але одночасно використовує нетарифні бар'єри, адміністративні механізми, преференції національним виробникам, державні інтервенції, щоб обмежити імпорт чи стимулювати експорт.

Єгипет, хоча країна за останні десятиліття здійснювала чимало реформ, серед яких лібералізація тарифів, відкритість до зовнішньої торгівлі, однак досвід показує, що елементи протекціонізму (або відкат до них) відбуваються — через тарифні/нетарифні бар'єри, державні преференції, адміністративні процедури [1].

В сучасному глобальному контексті — підвищення торговельної напруги, зростання геополітичних ризиків, нерівномірність доступу до ринків — робить тему «неопротекціонізму» особливо актуальною. Єгипет у попередні роки суттєво знизив середній тарифний рівень, дослідження показують, що тарифні «піки» для певних товарів залишаються високими. Наприклад: «Tariff and Protectionism in Egypt» зазначає, що хоча загальна вага тарифів знизилась, все ще існують сектори з високими ставками [3].

Зовнішньоторговельна діяльність Єгипту посідає центральне місце в його економічній політиці, оскільки країна є одним із найважливіших торговельно-транзитних центрів Близького Сходу та Північної Африки. Єгипет має унікальне геостратегічне положення — на перетині трьох континентів (Африки, Азії та Європи) і контролює Суецький канал.

Єгипет має відкриту економіку, де частка зовнішньої торгівлі у ВВП перевищує 45 %. У 2024 р. обсяг зовнішньоторговельного обороту становив близько 140,6 млрд дол. США. Основні особливості: домінування імпорту, сировинна структура експорту, активна участь у міжнародних угодах. Основні партнери з експорту — Саудівська Аравія, Туреччина, ОАЕ, Італія, Іспанія. Основні постачальники імпорту — Китай, Саудівська Аравія, США, Німеччина. ЄС є ключовим торговим партнером, на який припадає понад 25 % експорту.

Неопротекціонізм у зовнішній торгівлі Єгипту знаходить свій прояв в декількох напрямках. По -перше, Єгипет застосовує нетарифні заходи: санітарно-фітосанітарні (SPS) контролю, технічні бар'єри, обов'язкові реєстрації імпортерів/експортерів, митні процедури. Наприклад: декрет 992/2015 зобов'язував іноземних виробників реєструватись при експорті продукції. Відзначено, що інвестори стикались із проблемами репатріації прибутку, обмеженнями доступу тощо.

У країні значна роль державного сектору та державних підприємств, які отримують преференції (доступ до ресурсів, дешеві кредити, земля). Це створює захисні бар'єри для приватного і зовнішнього конкурента.

Наприклад, спеціальні індустріальні зони, «кваліфіковані індустріальні зони» (QIZ) з преференційним доступом до ринку США — частково це засіб експортної підтримки, але водночас створює сегментовану систему преференцій [2]. Коливання валютної політики, контролю за обміном валюти, державні закупівлі — усе це може використовуватись як непрямий протекціоністський інструмент. У дослідженні «Trade and Foreign Exchange Regime in Egypt» зазначено, що валютний режим і контроль також впливали на конкурентоспроможність експорту [1].

Рекомендації для зовнішньоторговельної стратегії в умовах неопротекціонізму наступні:

- підвищити прозорість торговельної політики: чіткі правила тарифів і нетарифних бар'єрів, мінімізація дискреційних рішень;

- орієнтуватися не на захист низькоефективних секторів, а на підтримку конкурентоспроможних галузей із потенціалом експорту;

- покращити логістичну інфраструктуру, скоротити витрати на торгівлю — отже, торгівля буде конкурентнішою навіть при певних бар'єрах;

- залучати інвестиції через створення сприятливого клімату — іноземні партнери реагують на стабільність і передбачуваність;

- балансувати між відкритістю до світової торгівлі і захистом стратегічних інтересів: наприклад, у критичному імпорті продовольства чи енергоносіїв — уникати надмірних обмежень;

використовувати міжнародні торговельні угоди (наприклад, з ЄС, Африкою) для поступового зниження бар'єрів та розширення ринків експорту.

Таким чином, зовнішньоторговельні відносини Єгипту мають великий потенціал. Географічне положення, розвиток інфраструктури та міжнародна інтеграція створюють передумови для зміцнення позицій країни у світовій економіці.

Література: 1. World Bank. Egypt Country Trade Data, 2024. 2. Daily News Egypt. Foreign Trade Report 2024. 3. WTO. Egypt Trade Policy Review. 4. European Commission. EU–Egypt Trade Relations, 2024.

УДК339.54:339.9:658.7

Краснокутський Б.В.

ВПЛИВ НЕОПРОТЕКЦІОНІЗМУ НА ГЛОБАЛЬНІ ЛАНЦЮГИ ПОСТАЧАННЯ

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

Науковий керівник: д.е.н., доц. Зайцева А.С.

Сучасна міжнародна торгівля переживає період докорінної трансформації, головною рушійною силою якої стало стрімке зростання неопротекціоністських заходів. Ці заходи набули особливої інтенсивності після світової фінансової кризи 2008 року та різко прискорилися внаслідок пандемії COVID-19 і геополітичних

конфліктів. Вони є складною системою нетарифних бар'єрів, державних субсидій та обмежень на експорт критичних товарів [1, с. 22]. Ця тенденція є прямим викликом традиційній тенденції до глобалізації.

Аналіз досліджень останніх років доводить, що сучасний протекціонізм вийшов за межі класичних тарифних обмежень. Як у своїй роботі зазначає Іщук Ю.А., нетарифні обмеження стали центральним чинником, що визначає міжнародну торгівлю, а особливо це стосується доступу до ринків, адже вони все частіше стають частиною торговельних переговорів у Світовій організації торгівлі та впливають на політичний простір [2, с. 23]. Панченко В.Г. у своєму дослідженні [1, с. 26] визначає, що протекціонізм у процесі глобалізації економіки перетворився у складний комплексний механізм економічної політики, спрямований на підвищення конкурентоспроможності національної економіки та її адаптивних до " нової норми " світової економіки властивостей, що ми називаємо неопротекціонізмом. Отже, сучасна наукова думка вже має сформовану позицію щодо впливу неопротекціонізму на міжнародну торгівлю, проте постійні геополітичні зміни в сьогоdnішньому світі створюють потребу в аналізі, як цілеспрямована неопротекціоністська політика впливає на стратегію розміщення та функціонування ГЛП.

Класичне розуміння протекціонізму, що домінувало до середини ХХ століття, базувалося переважно на тарифних митах як основному інструменті захисту внутрішнього ринку. Мета такого втручання була майже винятково економічною: забезпечення фіскальних надходжень та захист молодих галузей. Натомість, неопротекціонізм, що сформувався як відповідь на зменшення тарифних бар'єрів внаслідок раундів СОТ/ГАТТ, змістив акцент на складніші та менш прозорі нетарифні бар'єри (НТБ) [3, с 20].

Інструментарій неопротекціонізму, який безпосередньо впливає на архітектуру ГЛП, можна класифікувати за їхнім характером. До торговельних НТБ відносять антидемпінгові та компенсаційні мита, а також захисні заходи. Регуляторні НТБ включають технічні бар'єри у торгівлі (ТВТ), санітарні та фітосанітарні заходи (SPS) [2, с. 24], а також нові вимоги, наприклад, механізм

прикордонного вуглецевого коригування (СВАМ) в ЄС [4, с 65]. Третя, і найбільш стратегічно важлива група, - це політично-економічні інструменти, які безпосередньо торкаються ГЛП і є проявом економічного патріотизму. Масове субсидування внутрішніх виробників критичних галузей (чипи, "зелені" технології), обмеження на експорт сировини та суворий експортний контроль щодо критичних технологій [5, с 28]. Ці інструменти спрямовані не лише на захист, а й на переформатування глобального промислового ландшафту.

Реакція бізнесу на посилення неопротекціонізму та підвищення геополітичних ризиків призвела до кардинальної зміни філософії управління ГЛП. Якщо протягом десятиліть панувала доктрина "just-in-time" (JIT), спрямована на мінімізацію складських запасів і логістичних витрат, то сьогодні компанії масово переходять до стратегії "just-in-case" (JIC) [6, с. 2-3]. Ключовим фактором цього переходу є усвідомлення ризику політичного втручання та непередбачуваності торговельної політики. Це вимагає збільшення страхових запасів, дублювання виробничих потужностей та, як наслідок, призводить до зростання операційних витрат, що є прямою ціною за стійкість.

Ця зміна філософії спричинила три ключові стратегії відповіді бізнесу, які змінюють географію ГЛП. Першою є регіоналізація або ніршоринг (nearshoring), що передбачає перенесення виробництва ближче до кінцевих ринків споживання (наприклад, з Азії до Мексики чи Східної Європи). Як зазначають автори, регіоналізація є прямим механізмом забезпечення стійкості ланцюгів, оскільки економічна безпека країн вимагає мінімізації ризиків, пов'язаних із глобальними трансформаціями. [7, с. 35]. Це мінімізує транскордонні ризики та час доставки. Другою, паралельною стратегією, є диверсифікація джерел за принципом зниження критичної залежності від одного великого виробничого центру. Третя, найбільш радикальна стратегія - решоринг [8, с 2], тобто повернення виробництва назад у країну походження. Ця стратегія застосовується переважно до критичних галузей (оборона, медицина, напівпровідники), де пріоритетом є національна безпека, а не лише економічна вигода.

Найбільш вагомим прикладом впливу неопротекціонізму на глобальні ланцюги постачання є торговельна війна між США та Китаєм, що розпочалася у 2018 році із запровадження тарифів на сталь та алюміній, а згодом - на широкий спектр китайських товарів [9, с. 5]. Запровадження цих заходів адміністрацією США було спрямоване на зменшення дефіциту двосторонньої торгівлі, але швидко переросло у системну конфронтацію, що змінила архітектуру ГЛП. Основними наслідками цієї війни стали трансформація торговельних потоків (компанії почали переносити виробництво з Китаю до третіх країн (В'єтнам, Мексика, Тайвань), що призвело до посилення регіоналізації ланцюгів), "технологічний протекціонізм" (поступовий перехід від класичних мит до інструментів експортного контролю та заборон щодо співпраці у критичних секторах (напівпровідники, 5G) продемонстрував, що головною метою стало технологічне домінування та забезпечення національної безпеки), фрагментація ланцюгів (використання США "чорних списків" проти ключових китайських компаній (наприклад, Huawei) змусило постачальників створювати паралельні ланцюги постачання, щоб відповідати регуляторним вимогам обох ринків) [9, с. 57]. Це призвело до значного зростання витрат та є прямим прикладом політично мотивованої фрагментації ГЛП.

Проведене дослідження підтверджує, що неопротекціонізм є системною рушійною силою, що докорінно змінює архітектуру глобальних ланцюгів постачання. ГЛП еволюціонують від моделі "Just-in-Time" (ЖТ), орієнтованої на мінімізацію витрат, до стратегії "Just-in-Case" (ЖС). Цей перехід є прямою реакцією на зростання геополітичних ризиків та політичної непередбачуваності, вимагаючи від бізнесу інвестувати у збільшення запасів та дублювання потужностей. Інструменти неопротекціонізму, особливо державні субсидії та вимоги економічної безпеки країн, спричиняють фізичну регіоналізацію (ніршоринг) та диверсифікацію виробництва. Зрештою, кейс торговельної війни США-КНР демонструє, що використання експортного контролю та технологічного протекціонізму призводить до формування нової системи ланцюгів, підтверджуючи, що рішення компаній щодо розміщення виробництва дедалі частіше приймаються на основі політичних ризиків, а не лише логістичної ефективності. Неопротекціонізм виступає не як

тимчасове відхилення, а як фундаментальний тренд, що визначає перехід до менш ефективної, але більш безпечної та стійкої світової торговельної системи.

Література: 1. Панченко В. Г. Критичний аналіз підходів до моніторингу протекціонізму: ідентифікація форм прояву неопротекціонізму в економічній політиці. *Економіка та держава*. 2018. № 3. С. 22-28. 2. Іщук Ю. А. Механізми неопротекціонізму на сучасних товарних ринках. *ПРИДНІПРОВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ*. Випуск 6 (33) 2021, с 22-29. 3. Іщук Ю.А. Застосування інструментів протекціонізму для вирішення торговельних проблем сучасності. *Перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях : матеріали науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 27–28 вересня 2019 р. Херсон : Молодий вчений, 2019. С. 19-22* 4. Зубко Т. ВПЛИВ НЕОПРОТЕКЦІОНІЗМУ НА ЕКОНОМІКУ ЄС. ТРАЄКТОРІЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ, УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ РИЗИКІВ : збірник тез міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 23–24 трав. 2024 р. с. 65 5. Панченко, В. Г. *Форми прояву неопротекціонізму в політиці економічного патріотизму: аналіз сучасного досвіду розвинених країн у стимулюванні економічного зростання. Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 4. С. 27–32. 6. Wantao Yu *What are the right configurations of just-in-time and just-in-case when supply chain shocks increase? International Journal of Production Economics*. V. 276, 2024. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0925527324002093> (дата зверення 24.10.2025) 7. Булатова О.В. *Економічна безпека країн в умовах сучасних глобальних трансформації: виклики, загрози, ризики/за загальною редакцією д.е.н., проф. О.В. Булатової. – Київ: МДУ, 2024. – 290 с.* 8. Flavia Calignano *An overview of the impact of additive manufacturing on supply chain, reshoring, and sustainability. Cleaner Logistics and Supply Chain*. V. 7, 2023. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2772390923000124> (дата зверення 24.10.2025) 9. Дергачова, В. В., В. Я. Голюк, О. М. Згуровський. "Торговельна війна США і Китаю: причини та наслідки для світової економіки." *Китаєзнавчі дослідження 1 (2019): с 54-63.*

Майборода О.Є., Шарий Б. С.

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У сучасних умовах глобалізації та європейської інтеграції зовнішньоекономічне співробітництво держав стає одним із ключових чинників їхнього економічного розвитку. Для України, яка проходить складний шлях трансформації економіки та прагне до повноцінного членства в Європейському Союзі, важливим стратегічним партнером виступає Республіка Польща. Географічна близькість, спільні історичні корені та динамічний розвиток двосторонніх зв'язків роблять цю взаємодію надзвичайно перспективною як у політичному, так і в економічному вимірі [1].

Україна та Польща співпрацюють у торговельній, інвестиційній, енергетичній, транспортній і гуманітарній сферах. Початок формування офіційних відносин між державами припадає на 1991–1992 роки, коли Польща першою у світі визнала незалежність України та стала активним учасником формування нової системи регіональної безпеки. Вже на початку 1990-х було підписано низку базових угод, серед яких Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво, а також створено низку спільних інституцій — Консультаційний комітет президентів, українсько-польську міжурядову комісію з питань економічного співробітництва, Українсько-польський економічний форум, що стали основою для політичного діалогу та розвитку бізнес-контактів [2].

Польща виступає «адвокатом України в Європі», послідовно підтримуючи її інтеграційні прагнення та лобіюючи українські інтереси в структурах ЄС і НАТО. Польський досвід реформ, приватизації та створення конкурентного ринкового середовища є цінним прикладом для України в процесі післявоєнного відновлення та модернізації економіки. Водночас, спільна участь обох країн у регіональних ініціативах (зокрема в межах «Східного партнерства») та програм транскордонного

співробітництва ЄС) створює умови для розвитку інфраструктури, торгівлі, науки, освіти та культурних зв'язків.

Сьогодні Польща входить до трійки найбільших торговельних партнерів України серед країн Європейського Союзу. Двосторонній товарообіг упродовж останніх років демонструє стабільне зростання. Основу українського експорту до Польщі складають чорні метали, сільськогосподарська продукція, електроенергія, меблі, а також товари легкої промисловості. Польща, у свою чергу, експортує в Україну машини, обладнання, продукти хімічної промисловості, паливо, будівельні матеріали та харчові вироби. Значна роль належить і інвестиційній співпраці: на українському ринку активно працюють польські підприємства у сферах роздрібною торгівлі, логістики, енергетики, будівництва та банківського сектору [2, 3].

Суттєвий внесок у розвиток економічної взаємодії робить транскордонне співробітництво, зокрема в межах єврорегіонів «Карпати», «Буг», «Дністер». Завдяки фінансовій підтримці програм ЄС INTERREG та Cross-Border Cooperation реалізуються спільні проєкти у сфері розвитку прикордонної інфраструктури, підтримки малого та середнього бізнесу, екологічної безпеки, освіти і туризму. Участь України у цих програмах не лише посилює зв'язки з Польщею, а й створює умови для інтеграції місцевих громад у європейський простір співробітництва.

Варто зазначити, що повномасштабна війна, розпочата росією проти України у 2022 році, суттєво змінила контекст українсько-польських відносин. Польща стала одним із головних союзників України у військовій, гуманітарній та економічній сферах. Вона прийняла мільйони українських біженців, надала допомогу армії, сприяє міжнародній підтримці України на майданчиках ЄС, НАТО та ООН. Польща також відіграє провідну роль у логістиці гуманітарних вантажів і постачанні озброєнь, виступає ініціатором створення транспортних коридорів для експорту українського зерна до ЄС та третіх країн [4].

Попри певні суперечності в аграрній політиці, двосторонні економічні зв'язки продовжують розвиватися на основі взаємної вигоди. Українські підприємці активно відкривають бізнес у Польщі, що сприяє інтеграції українського капіталу

до європейського ринку. Згідно з аналітичними даними, у 2024 році в Польщі функціонувало понад 25 тисяч підприємств, заснованих громадянами України, а найбільш популярними сферами є транспорт, ІТ, будівництво, торгівля та послуги.

Перспективи подальшого розвитку українсько-польського економічного партнерства пов'язані з кількома ключовими напрямками [2, 4]:

1. інтеграцією енергетичних систем і розвитком проєктів з відновлюваної енергетики;
2. спільним будівництвом транспортних і логістичних коридорів (зокрема залізничних сполучень та автомобільних магістралей);
3. активізацією інвестицій у високотехнологічні сектори;
4. розширенням участі у європейських програмах розвитку та стабілізації регіонів.

Враховуючи політичну підтримку Польщі, її досвід економічних реформ і близькість економічних інтересів, можна стверджувати, що українсько-польське співробітництво має всі передумови для подальшого зміцнення. Поглиблення інтеграції між двома країнами сприятиме формуванню спільного економічного простору Центрально-Східної Європи, заснованого на принципах взаємної вигоди, довіри та сталого розвитку.

Література: 1. Кабінет Міністрів України. Стратегія зовнішньоекономічного розвитку України до 2030 року, Київ, 2023. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> 2. OECD Economic Surveys: Poland 2025, [Electronic Resource]. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-poland-2025_483d3bb9-en.html 3. SWOT-аналіз євроінтеграційного прикордонного співробітництва України [Електронний ресурс]. URL: https://www.researchgate.net/publication/351098011_SWOT-ANALIZ_EVROINTEGRACIJNOGOPRIKORDONNOGO_SPIVROBITNICTVA_UKRAINI 4. Посольство України в Республіці Польща, Політичні відносини між Україною та Польщею [Електронний ресурс]. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/228-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-polyszhheju>

Пасечник Я. О., Шуба М. В.

СУЧАСНИЙ СТАН УЧАСТІ ЯПОНІЇ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Сучасна модель участі Японії у міжнародній торгівлі сформувалася під впливом тривалих історичних, структурних та інституційних змін, що розпочалися після завершення Другої світової війни. Протягом другої половини ХХ ст. країна продемонструвала динамічний економічний розвиток, ключовою характеристикою якого стало швидке нарощування обсягів зовнішніх продажів [1]. Хоча частка експорту у валовому національному продукті залишалася порівняно стабільною, саме зовнішньоторговельний сектор забезпечував значну частку економічного зростання, виступав каталізатором структурної модернізації та визначав конкурентні позиції країни на світових ринках.

Одним із характерних проявів цієї моделі став хронічний торговельний профіцит, який спостерігається майже безперервно з кінця 1960-х років. За окремі періоди його обсяг був найбільшим у світі, що свідчить про системні переваги японського експорту [1]. Підґрунтям високої зовнішньоторговельної результативності стала диверсифікована структура промислового виробництва, орієнтація на високотехнологічні товари з високою доданою вартістю, підвищення ефективності виробництва та домінуючі позиції японських компаній у низці висококонкурентних галузей. Досягнення Японії у галузях машинобудування, електроніки, транспортного машинобудування та виробництва компонентів створили довгострокову основу для експортоорієнтованого розвитку.

Водночас сучасні умови функціонування міжнародних ринків формують низку викликів для японського експорту. Насамперед йдеться про посилення конкурентного тиску з боку Китаю, Південної Кореї, Тайваню та держав Південно-Східної Азії, де промислові виробники пропонують продукцію аналогічної якості, але за нижчими витратами. Окрім цього, важливими обмежувальними чинниками є протекціоністські тенденції на ключових ринках збуту, насамперед у США, а

також зростання курсу єни порівняно з іншими валютами. Певне зниження обсягів експорту зумовлюється також зростанням частки виробництва японських корпорацій за кордоном. Значний негативний вплив справила і глобальна рецесія 2007–2008 рр., наслідком якої стало різке скорочення зовнішнього попиту на транспортні засоби – один із ключових сегментів японського експорту [1].

У структурі експорту Японії у другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст. відбулися істотні зміни. Частка традиційних галузей (текстильної промисловості та харчової продукції) істотно скоротилася. Натомість різко зросла роль товарів машинобудування: електронного обладнання та комплектуючих, різноманітних механічних пристроїв, транспортних засобів та їхніх частин. Саме ці групи товарів становлять найбільшу частку експортних поставок та формують імідж Японії як одного із провідних високотехнологічних експортерів. Значущими є також поставки хімічної продукції, металів та виробів із них. На рис. 1 наведено частку основних товарних позицій в експорті Японії у 2024 році.

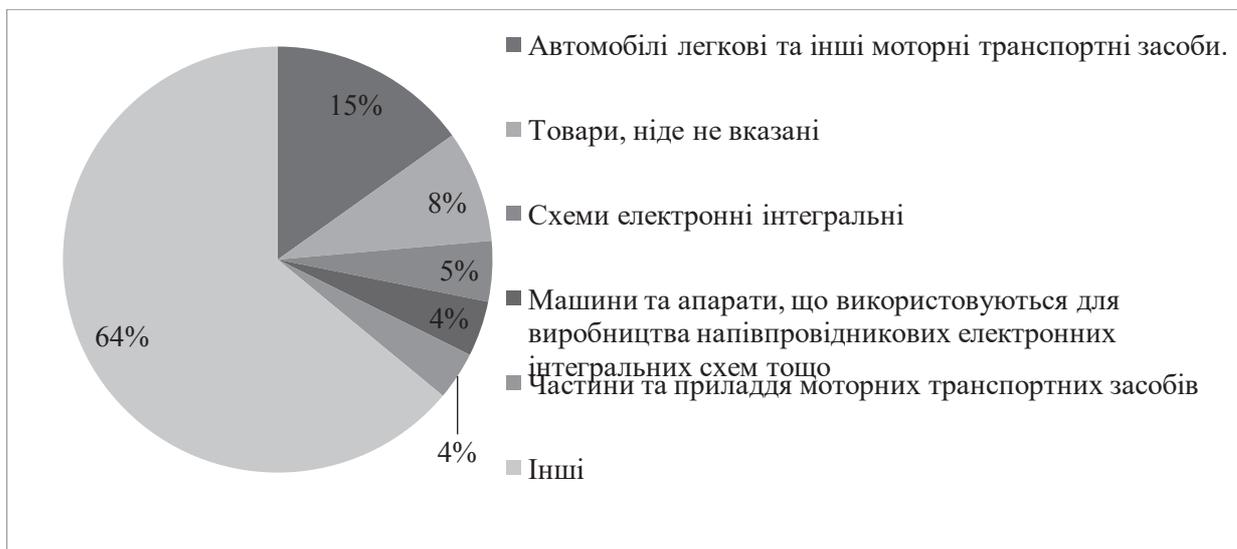

Рис. 1. Частка основних товарних позицій в експорті Японії у 2024 році, %.

Джерело: складено автором на основі [2].

Географічна структура експорту Японії характеризується високим рівнем регіональної диверсифікації. Найбільшими ринками збуту залишаються США та Китай, що разом формують головний вектор японської експортної політики. Важливими партнерами є також країни Східної та Південно-Східної Азії, а також

держави Європейського Союзу, які забезпечують стабільний попит на високотехнологічну продукцію [2].

Імпортна політика Японії зазнала істотної трансформації після завершення Другої світової війни. У перші десятиліття після війни країна підтримувала високі тарифи та застосовувала значні нетарифні бар'єри з метою захисту внутрішніх виробників. Проте зростаючий торговельний профіцит та посилення тиску з боку торговельних партнерів, зокрема США, поступово змусили Японію лібералізувати доступ на свій внутрішній ринок. У результаті імпорту почав стабільно зростати [1].

Структура імпорту Японії визначається обмеженими природними ресурсами країни. Значну частку становлять енергоносії, сировина та продовольство, тобто групи товарів, що є критично необхідними для забезпечення стабільності внутрішніх виробничих процесів та продовольчої безпеки. Імпорт промислової продукції включає машинобудівні вироби та хімічні товари, що відповідають потребам японських підприємств у високоякісних ресурсах і технологічних компонентах. На рис. 2 наведено частку основних товарних позицій в експорті Японії у 2024 році.

Рис. 2. Частка основних товарних позицій в імпорті Японії у 2024 році, %.

Джерело: складено автором на основі [3].

Провідними постачальниками товарів до Японії є країни Східної та Південно-Східної Азії (передусім Китай), США, Австралія та держави Близького Сходу [3].

Аналіз сучасного стану міжнародної торгівлі Японії дозволяє стверджувати, що країна зберігає позиції одного з головних учасників глобальних торговельних процесів. Експорт високотехнологічної продукції, інноваційна промислова база та здатність адаптуватися до зовнішніх викликів є ключовими чинниками її конкурентоспроможності. Водночас посилення конкуренції в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, зміни у валютній політиці та формування нових глобальних ланцюгів доданої вартості вимагають від Японії подальшої модернізації її зовнішньоекономічної стратегії. У цих умовах вирішального значення набуває поглиблення економічної інтеграції, інвестування у нові технології та диверсифікація зовнішньоторговельних зв'язків.

Таким чином, участь Японії у міжнародній торгівлі ґрунтується на поєднанні історично сформованих переваг, структурних змін у національній економіці та здатності підтримувати високий рівень технологічного розвитку.

Література: 1. *Trade of Japan.* URL: <https://www.britannica.com/place/Japan/Political-parties>; 2. *List of products exported by Japan.* URL: https://www.trademap.org/Product_SelCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c392%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1; 3. *List of products imported by Japan.* URL: https://www.trademap.org/Product_SelCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c392%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1.

УДК 339.5

Пшеничний А. Є., Макарчук К. О.

СУЧАСНИЙ СТАН ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ РУМУНІЇ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Румунія є однією з 27 країн Європейського Союзу. Зовнішня торгівля Румунії є важливою складовою економіки країни, що активно впливає на її розвиток та

інтеграцію у світову економіку. На рис. 1. представимо динаміку обсягу зовнішньої торгівлі Румунії у 2015-2024 рр.

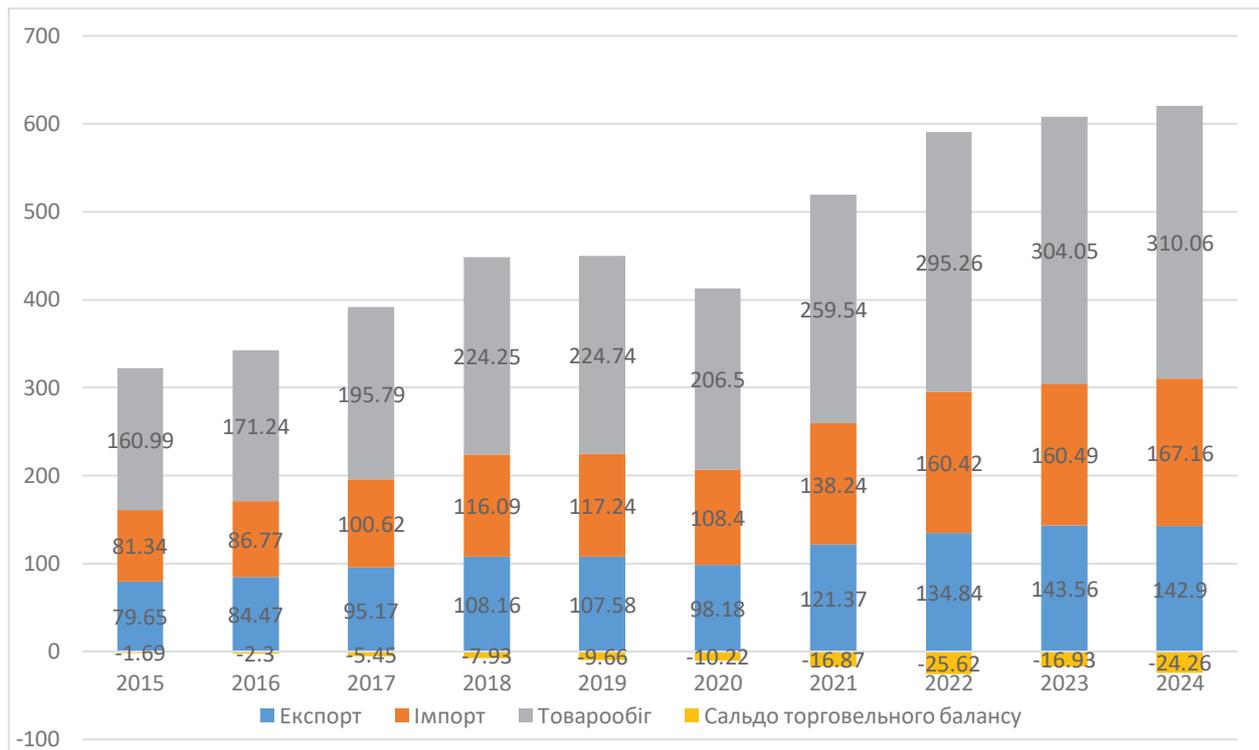

Рис. 1. Динаміка обсягу зовнішньої торгівлі Румунії у 2015-2024 рр., млн дол. США, [1,2,3,4]

У 2024 році експорт товарів та послуг Румунії демонструє позитивну динаміку, зростаючи завдяки активним торговельним зв'язкам з країнами партнерами в рамках ЄС. Інші країни світу також мають свою роль у зростанні експорту Румунії [1,2,3,4].

Імпорт товарів Румунії за останні роки змінювався, а саме характеризувався збільшенням обсягу імпорту до 167,16 млн дол. США і відзначався залежністю від країн Європейського Союзу [1,2,3,4].

Протягом 2015-2024 років сальдо торговельного балансу має від'ємне значення, у 2024 році показник дорівнював -24,26 млн дол. США.

У географічній структурі експорту товарів Румунії основними торговельними партнерами є країни ЄС на них припадає 72,6%. Провідними країнами-партнера за експортом є Німеччина, Італія, Франція, Угорщина тощо. (див. рис. 2)

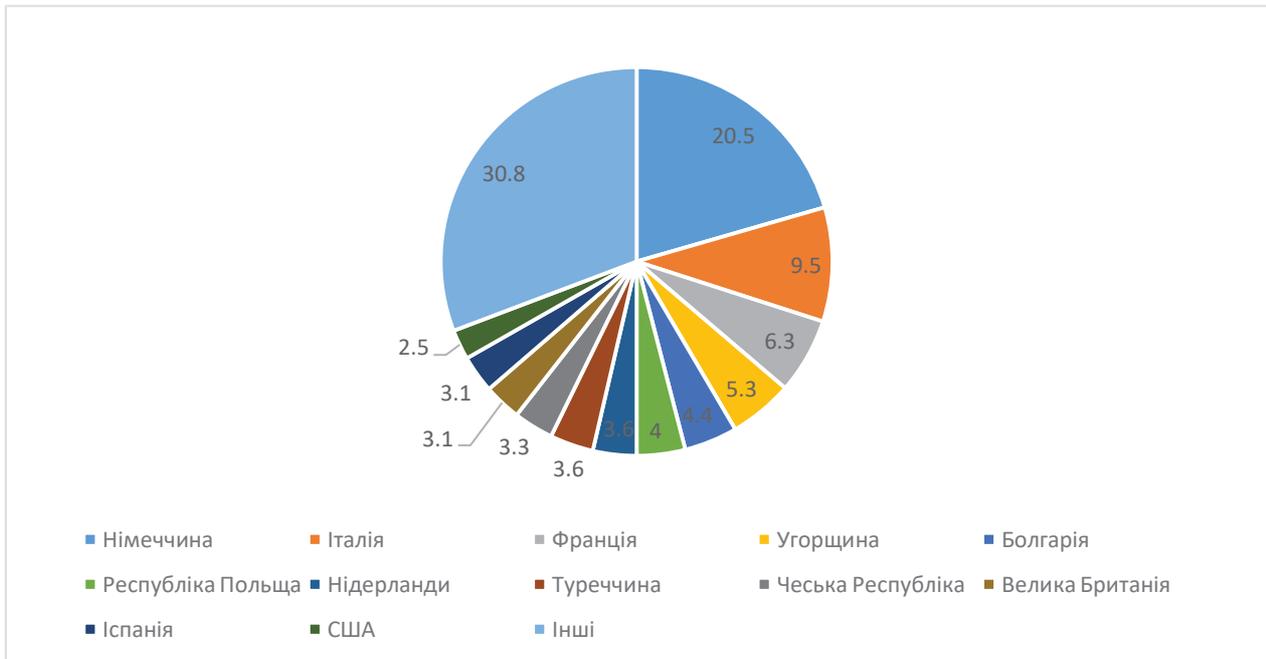

Рис. 2. Географічна структура експорту товарів Румунії у 2024 р., % [1-3]

Основними торговельними партнерами з імпорту товарів Румунії у 2024 році були наступні країни: Німеччина, Італія, Угорщина, Республіка Польща, Китай, Туреччина та інші. На рис. 3 представимо географічну структуру імпорту товарів Румунії у 2024 р.

Основну частку експорту товарів Румунії складають електричні машини, обладнання та їх частини; звукозаписувальні та відтворювальні апарати, телевізійні, транспортні засоби, крім залізничного або трамвайного рухомого складу, ядерні реактори, котли, машини та механічні пристрої; мінеральні палива, мінеральні олії та продукти їх дистиляції, бітумінозні речовини, мінеральні тощо.

Рис. 3. Географічна структура імпорту товарів Румунії у 2024 р., % [1-3]

Румунія імпортувала у 2024 році найбільше електричні машини та обладнання, ядерні реактори, котли, машини та механічні пристрої, транспортні засоби, крім залізничного або трамвайного транспорту, сировину тощо. Румунія має залежність від імпорту технологічної продукції. Обсяг імпорту товарів перевищує експорт, що впливає на торговельні показники та залежність від імпортованих товарних позицій.

На рис. 4 представимо динаміку зовнішньої торгівлі послугами Румунії у 2015-2024 рр.

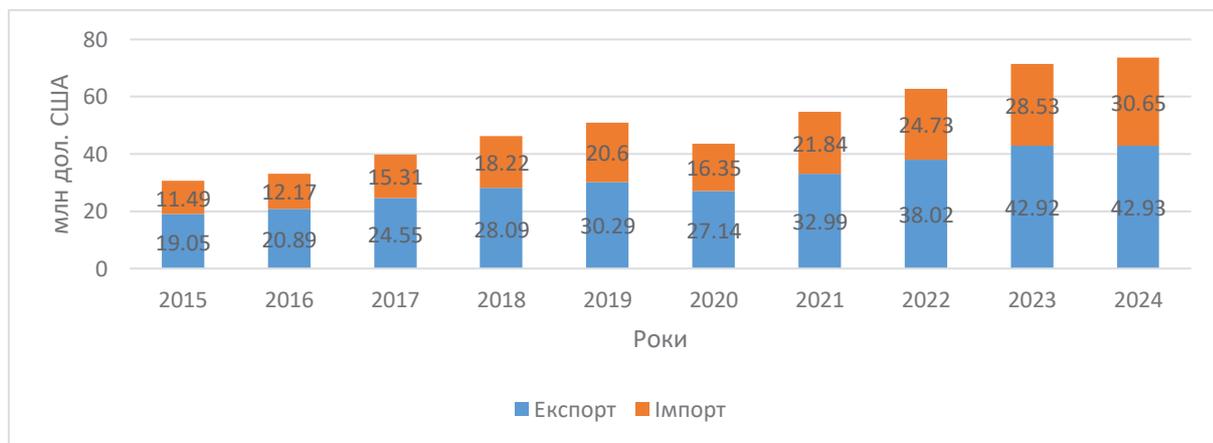

Рис. 4. Динаміка зовнішньої торгівлі послугами Румунії у 2015-2024 рр., млн дол. США, [1,2,4]

Аналізуючи динаміку зовнішньої торгівлі послугами Румунії у період з 2015-2024 рр. визначається переважанням експорту над імпортом послуг. Основними послугами, що експортує Румунія є телекомунікаційні та комп'ютерні послуги, транспортні послуги, інші бізнес послуги, подорожі, будівництво тощо. Основними послугами, які імпортувала Румунія у 2024 році були подорожі, інші бізнес-послуги, транспортні послуги, телекомунікаційні та комп'ютерні послуги, плата за використання інтелектуальної власності тощо [1 - 4].

Сучасний стан зовнішньої торгівлі Румунії характеризується динамікою розвитку з поступовим зростанням експорту. Основними торговельними партнерами продовжують залишатись країни ЄС, на які припадає значна частка експорту товарів та послуг Румунії. Стимулювання експорту Румунії вимагає

активної політики з боку Уряду країни та зменшення залежності від імпорту для забезпечення більш стабільного економічного розвитку. Все ж таки зовнішня торгівля продовжує залишатись важливою ланкою в економіці країни, з позитивними тенденціями.

Література: 1. *Foreign trade figures of Romania.* URL: <https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/romania/trade-profile>; 2. *TradeMap.* URL: https://www.trademap.org/Country_SelServiceCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c642%7c%7c%7c%7c%7cS00%7c1%7c3%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1; 3. *Trade (% GDP).* URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS?locations=RO>; 4. *Romania - Trade In Services (% Of GDP).* URL: <https://tradingeconomics.com/romania/trade-in-services-percent-of-gdp-wb-data.html>

УДК 339.9(474)(100):338.124.4

Філіпов О. М.

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗ НА ЗОВНІШНЮ ТОРГІВЛЮ БАЛТІЙСЬКИХ КРАЇН

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: к. г. н., доцент Казакова Надія Артурівна

Оскільки економіки Естонії, Латвії та Литви є малими й високовідкритими, зовнішня торгівля виступає головним каналом передавання глобальних шоків у виробництво, інвестиції та зайнятість. Найсильніше на торговельні потоки Балтії вплинули три хвилі: глобальна фінансово-економічна криза 2008-2009 рр., пандемія COVID-19 у 2020 р., а також геополітична та енергетична турбулентність 2022-2024 рр., пов'язана із санкціями проти Росії та Білорусі, перебудовою енергетичних потоків і перериваннями логістики [1-6].

Під час кризи 2008-2009 рр. спостерігалось різке стиснення глобального попиту: у 2009 р. фізичні обсяги світової торгівлі товарами знизилися на 12%, після чого у 2010 р. відбувся відскок приблизно на 9,5% за V-подібною траєкторією [1,

2]. Балтійські економіки виявили підвищену чутливість до цього шоку: в Естонії у I кварталі 2009 р. експорт товарів скоротився орієнтовно на 25% р/р, а імпорт – майже на третину [7]; у Латвії протягом 2009 р. товарний експорт зменшився на 21%, імпорт – на 40%, що накладалося на глибоке внутрішнє коригування попиту [5]; у Литві за I півріччя 2009 р. експорт товарів упав на 31% р/р, імпорт – на 43,3% [6]. Структурно спад посилювався концентрацією на «традиційних» ринках Європейського Союзу (ЄС) і товарних позиціях промислових ланцюгів, а також «внутрішньою девальвацією» в Латвії, що спричинила додатковий тиск на імпорт і торговельні потоки [5-7].

На відміну від 2009 р., пандемічний шок 2020 р. виявив іншу природу вразливості: у світі номінальний експорт товарів скоротився на 7,7%, експорт промислових виробів – на 5,2%, а просідання у I півріччі сягало близько 16% обсягів світової торгівлі [1, 2]. У Балтії найсильніше постраждав сектор послуг, тоді як товарна торгівля досить швидко нормалізувалася. В Естонії за підсумками 2020 р. експорт товарів зменшився лише на 1% р/р – падіння I півріччя було переважно компенсоване кінцем року [7]. У Латвії товарний експорт 2020 р. навіть зріс на 1,7%, однак експорт послуг знизився приблизно на 21%, що спричинило сукупне зменшення експорту товарів і послуг на 2,7% – насамперед через удар по транспорту та туризму [8]. У Литві товарний експорт знизився на 3,2% р/р, а у послугах фіксувалися двозначні падіння в середині року [6]. Отже, якщо у 2009 р. головним каналом шоку була товарна торгівля, то у 2020 р. ключовим «передавачем» виявилися послуги, чутливі до мобільності.

Період 2022-2024 рр. характеризувався накладанням геополітичних, енергетичних і логістичних чинників. Після повномасштабного вторгнення РФ у 2022 р. в Україну, ЄС і країни Балтії здійснили масштабне переналаштування енергетичних і товарних потоків. Литва послідовно відмовилася від імпорту газу, нафти, електроенергії та вугілля з РФ, переорієнтувавшись на скраплений природний газ (термінал у Клайпеді) та регіональні інтерконектори [9], а ЄС у цілому скоротив імпорт російських викопних ресурсів з приблизно 16 млрд дол. США на місяць на початку 2022 р. до близько 1 млрд дол. на місяць наприкінці

2023 р. [10]. У Балтії це трансформувалося у різке зменшення імпорту з РФ у 2023 р. (для Литви – майже до нуля за низкою енергетичних позицій), що підтверджується регіональними оглядами [11]. Додатково погіршення зовнішнього попиту в ЄС і збої в логістиці (зокрема, через ситуацію в Червоному морі) призвели до того, що 2023 р. став лише третім роком від 1995 р. із падінням глобальної торгівлі; на 2024-2025 рр. СОТ очікує відновлення, але з підвищеними ризиками [1, 2]. Для Балтії це означало зниження експорту товарів у 2023 р.: Естонія – на 16% р/р, Латвія – на 11,2%, Литва – на 8,33% [7, 8].

Узагальнюючи емпіричні спостереження, можна виокремити кілька закономірностей. По-перше, синхронізація Балтії з циклами попиту в ЄС робить регіон дуже чутливим до глобальних спадів промисловості та інвестицій: у 2009 р. товарна торгівля зазнала найглибшого падіння, що збіглося зі стисненням кредитування та різким спадом внутрішнього попиту. По-друге, характер пандемічного шоку 2020 р. виявив, що послуги (транспорт, подорожі) є «вузьким місцем» відкритих економік: тут амплітуда падіння була істотно більшою за товарні потоки, які швидше відновилися завдяки адаптації виробничо-логістичних ланцюгів. По-третє, у 2022-2024 рр. з'явився додатковий, небачений раніше фактор – прискорена геоекономічна перебудова: розрив або різке скорочення енергетичних і товарних зв'язків із РФ/Білоруссю, переналаштування маршрутів поставок і паралельний тиск нових логістичних ризиків.

Звідси впливають важливі політичні висновки для торговельної стратегії країн Балтії. Необхідно інституційно закріпити диверсифікацію ринків збуту та транспортних маршрутів, у тому числі шляхом інвестицій у LNG-інфраструктуру, міжсистемні інтерконектори й «зелену» генерацію, що знижує чутливість експорту до цінових та санкційних шоків [9, 10]. Потрібно посилювати стійкість сектору послуг через інструменти страхування логістичних ризиків, цифровізацію сервісного експорту та підтримку інформаційно-комунікативних технологій/інжинірингових послуг, менш залежних від перетину кордонів фізичними особами; показовою є динаміка естонського сервісного експорту у 2023-2024 рр. [5, 7]. Важливим залишається і антициклічний контур підтримки:

експортне фінансування та страхування ризиків, а також інвестиції в інновації та локалізацію окремих ланок глобальних ланцюгів вартості допомагають утримувати частку ринку під час спадів зовнішнього попиту.

Описані тенденції кореспондують із матеріалами візуалізації та зведеними показниками наведеними на рис. 1.

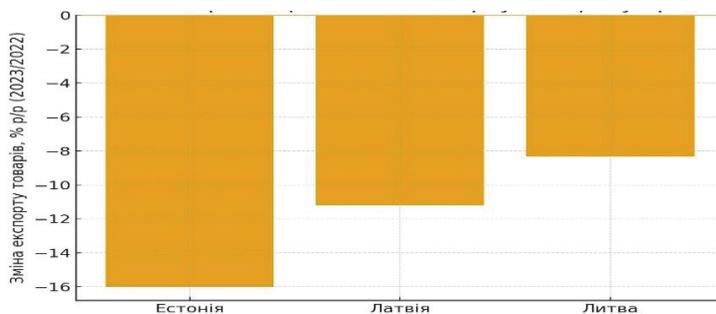

Рис. 1. Зміна експорту товарів у 2023 р. в Естонії, Латвії та Литві відносно 2022 р.

Складено автором за даними: [1, 4-10].

Рисунок 1 ілюструє масштаби скорочення експорту товарів у 2023 р. в Естонії, Латвії та Литві відносно 2022 р., що поєднує вплив ослаблення зовнішнього попиту в ЄС із переналаштуванням енергетичних/товарних потоків і перериваннями логістики.

На рис. 2 наведено результати порівняння «глибини шоків»: 2009 проти 2020 рр. у товарному експорті країн Балтії.

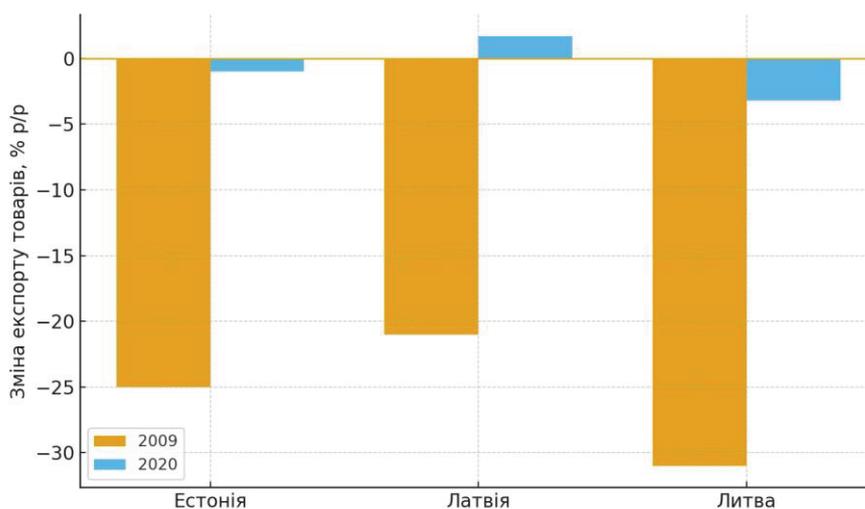

Рис. 2. Порівняння «глибини шоків»: 2009 проти 2020 рр. у товарному експорті країн Балтії

Складено автором за даними: [2, 4-10].

З рис. 2 виходить наступне: 2009 р. виявився найгострішим (Естонія – близько –25% у I кв., Латвія – –21% за рік, Литва – –31% за I півріччя), тоді як у 2020 р. товарні потоки або знизилися помірно (Естонія –1%; Литва –3,2%), або навіть зросли (Латвія +1,7%), за умов суттєвого падіння експорту послуг у Латвії приблизно на 21%.

Отже, підсумовуючи, глобальні кризи по-різному транслюються в економіку країн Балтії: 2009 рік відзначився найглибшим падінням товарної торгівлі, 2020-й – головним ударом по послугах за відносно помірного зниження товарних потоків, а 2022-2024 рр. стали фазою геополітичної та енергетичної перебудови з тимчасовим зниженням експорту у 2023 р. і простором для відновлення у 2024-2025 рр. Ефективна політика має фокусуватися на диверсифікації ринків, підвищенні стійкості сервісного експорту та закріпленні нових енергетичних і логістичних коридорів, що разом із інноваційними інвестиціями дозволить зменшити амплітуду майбутніх шоків [1, 2, 4-10].

Література: 1. *World Trade Organization (WTO)*. Trade to expand by 9.5% in 2010 after a dismal 2009; the 12% drop in world trade in 2009 (*Press release, 26 March 2010*). Geneva: WTO. 2. *World Trade Organization (WTO)*. Highlights of world trade in 2020 and the impact of COVID-19. In: *World Trade Statistical Review 2021, Chapter 2*. Geneva: WTO. 3. *European Central Bank (ECB)*. Global trade in the post-pandemic environment. ECB Economic Bulletin, Box 4, 2024. Frankfurt am Main: European Central Bank. 4. *Statistics Estonia*. In the 1st quarter of 2009 exports decreased by a quarter (*News release №. 2009-060*). Tallinn: Statistics Estonia. 5. *International Monetary Fund (IMF)*. Republic of Latvia: 2010 Article IV Consultation – Staff Report. *IMF Country Report №. 10/356*. Washington, D.C.: International Monetary Fund. 6. *Bank of Lithuania*. Balance of Payments, Q2 & H1 2009: External sector statistics release. Vilnius: Bank of Lithuania (*lb.lt*). URL: <https://www.lb.lt/en/statistics/external-sector>. 7. *Statistics Estonia*. Last year, exports remained close to the level of 2019 (*10 February 2021*). Tallinn: Statistics Estonia. URL: <https://www.stat.ee/en/find-statistics/statistics-theme/economy/foreign-trade>. 8. *Central Statistical Bureau of Latvia (CSB) / LSM*. In 2020 exports of goods reached a record (+1.7% y/y); total exports of goods & services –2.7% due to service decline (~21%). Riga: CSB; LSM.lv. 9. *European Commission*. 2023 Country Report – Lithuania. Directorate-General for Economic and Financial Affairs (ECFIN). Brussels: European

Commission. 10. Bruegel. EU-Russia energy divorce: state of play (22 February 2024). Brussels: Bruegel Think Tank. Recent trends in international trade and investments of the Baltic Sea region (Policy Brief, 2025). Turku: Centrum Balticum Foundation. URL: https://www.centrumbalticum.org/en/publications/policy_briefs.

339.13:629.33]-042.3:339.9

Чешко А. О.

АВТОМОБІЛЬНИЙ РИНОК В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: д.екон. наук, проф. Матюшенко І. Ю.

Автомобільна індустрія є невід’ємною частиною міжнародної економіки та є відповідальною за її логістичне забезпечення. Як і всі інші сектори, автомобільна індустрія відчула вплив світових криз останніх років, що проявилися у різних формах. Автомобільні ринки мають власні особливості в залежності від регіону в якому вони розташовуються, проте в більшості випадків індустрія переживала спади в основних економічних показниках таких, як рівень автомобільного виробництва і продажів протягом пандемії Covid-19 у 2019-2020 рр. та у 2024 році як результат негативних економічних та політичних чинників, послаблення попиту в результаті невизначеності клієнтів на фоні нестабільності міжнародної економіки. Деякі світові регіони, як, наприклад, Європейський пережили спад до того ж як в 2021 р. як наслідок пандемії Covid-19, так і в 2022 р. через логістичні перебої в результаті Російської збройної агресії проти України.

Історично найбільшим попитом у світі користуються пасажирські авто, у 2024 році їх виробництво сягнуло 67,7 млн. одиниць, наступним сегментом стали легкі вантажні транспортні засоби, з рівнем виробництва 20,9 млн. одиниць у 2024 році, обидві автомобільні категорії розташувалися на додатковій осі на Рис. 1. Вантажні транспортні засоби та автобуси посідають 3 та 4 місця за рівнем світового виробництва та розташовуються на основній осі графіку. (Рис. 1)

Переживши глобальну фінансову кризу у 2008-2009 роках автомобільний ринок насолоджувався довгим періодом зростання до 2019-2020 років, що стали початком пандемії Covid-19. Виробництво всіх з перерахованих автомобільних сегментів скоротилося або в 2019-2020 рр. або в один з них. Виробництво пасажирських автомобілів зазнало найкритичнішого скорочення ще з 2018 року, що продовжувалося до 2020 року. (Рис. 1) Комбінація низки чинників призвела до періоду турбулентності у автомобільній промисловості, а саме зниження попиту у пандемічний період, до чого додалися логістичні перебої, нестачі необхідних комплектуючих таких, як напівпровідники через, що почалися ще в пандемічний період та погіршилися в результаті Російської збройної агресії проти України з 2022 року, підвищення рівня інфляції в Європі додаткової шкоди завдали здорожчання металів необхідних для автомобільного виробництва.[2] У результаті санкцій численні автомобільні виробники виходили з ринків Росії та Білорусі, що особливо вплинуло на об'єми виробництва у Європейському регіоні. Уповільнення виробництва частково було спричинено й торговельними конфліктами між глобальними автомобільними ринками, наприклад, між США та ЄС і США та Китаєм у 2018 р.[8] Водночас зростання екологічних стандартів вимагає значних інвестицій та часу для вдосконалення існуючих технологій, автобренди у певних випадках навіть відмовлялися від виробництва певних моделей, адже прибуток не виправдовував вартість удосконалення.

Не зважаючи на декілька років відновлення статистики, у 2024 році 3 із 4 автомобільних секторів скоротилися у виробничих обсягах через напруження економічної та політичної ситуації у світі. Конкуренція за прибуток стає запеклішою, а виробникам доводиться працювати з маржою, що постійно скорочується. Технологічне просування Китаю у сфері технологій електромобілів ставить під загрозу позиції європейських та американських виробників, які в той же час втрачають свої частку на китайському ринку.[1, 6] Додатковим ударом по виробничим обсягам стало посилення раніше розпочатої торговельної ескалації між США, Китаєм та ЄС у 2024 році.[7] Не варто забувати й про те, що все більшої популярності набувають послуги альтернативного користування транспортом такі,

як лізинг. Прогнозовано у найближчі декілька років рівень виробництва буде поступово відновлюватися за умови відсутності нових економічних чи політичних потрясінь. (Рис. 1)

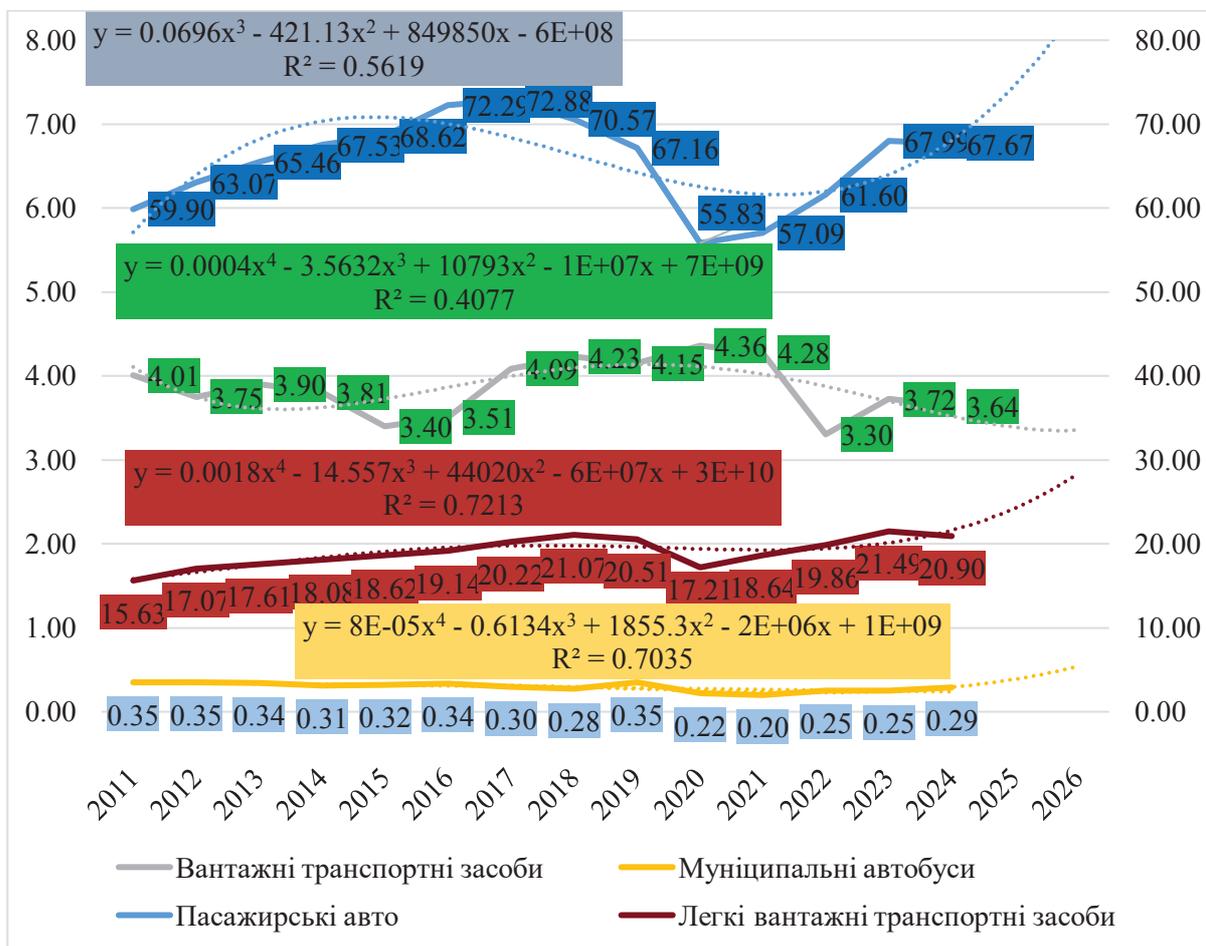

Рис. 1 Світові обсяги виробництва автомобілів за типом транспортного засобу у 2011-2024 рр. [3]

Міжнародна статистика продажів авто показує дещо більш стабільну ситуацію, хоча деяке скорочення спостерігається вже в 2018 році на фоні напруження митних політик міжнародних автомобільних лідерів лідерів, явне падіння прослідковується у 2019-2020 роках як наслідок пандемії Covid-19. Звичайно не у всіх регіонах світу проте у 2021 році починається відновлення ринку, якого було достатньо для короткого покращення ситуації перед черговим падінням у 2022 р., як вже було згадано, на фоні численних негативних наслідків Російської збройної агресії проти України, однак можна стверджувати, що автомобільному ринку вдалось досить швидко пристосуватися до нових викликів, у 2024 році було продано 95,3 млн. автомобілів, що майже стільки ж як і в передпандемічний період

2017-2018 рр. В найближчому майбутньому прогнозується подальше відновлення динаміки продажів, однак частка авто на традиційному пальному, наприклад, бензині чи дизелі, буде поступово скорочуватися на користь екологічних альтернатив, як, наприклад, електроавто чи гібридні електромобілі.[5] (Рис. 2)

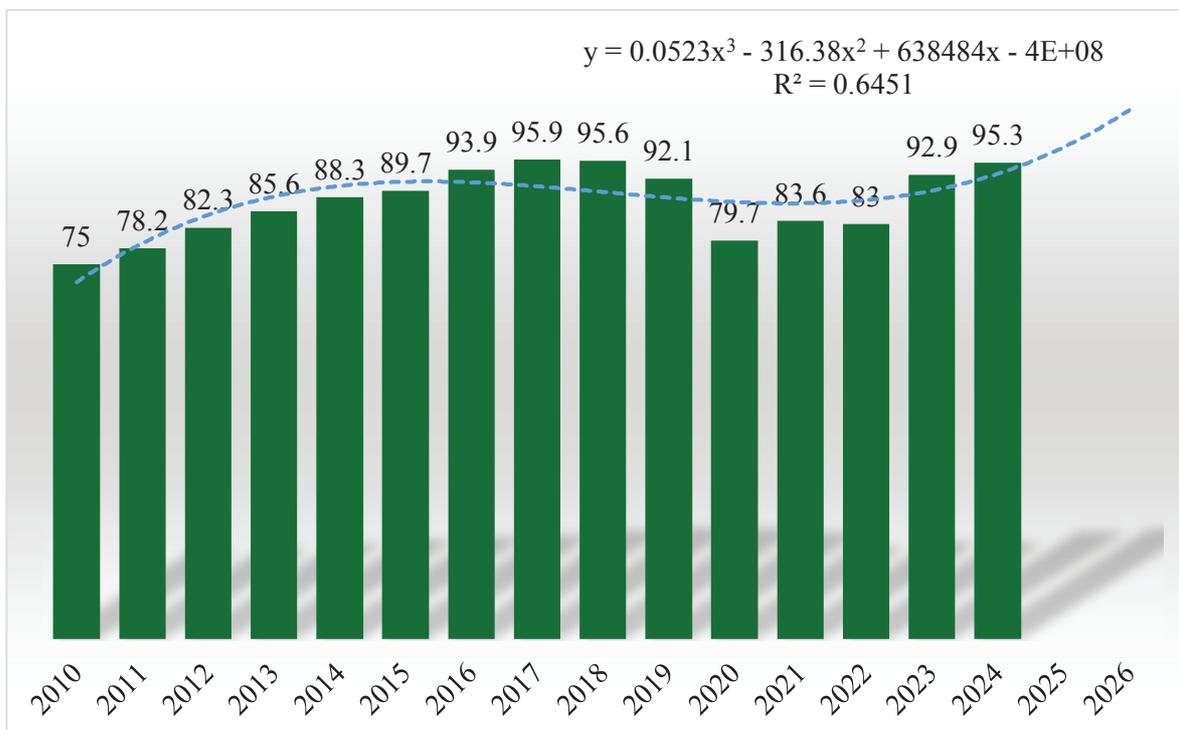

Рис. 2 Світові продажі автомобілів у період 2010-2024 рр., у млн. одиниць та оцінка майбутньої тенденції [4]

Отож за останні 7 років автомобільний ринок пережив ряд потрясінь, що стали причиною цілого ряду викликів, з якими доводиться боротися автовиробникам та виробникам комплектуючих. Хоча ситуація у виробництві автомобілів залишається складною, показуючи спад у 2024 році, однак кількість проданих авто почала поступово зростати в тому ж році, тому за умови відсутності інших потрясінь та збереження рівня попиту в найближче майбутнє вдасться побачити позитивну динаміку і в секторі автомобільного виробництва.

Література: 1. *Automotive Industry in Crisis: Stagnating E-Mobility, China Trap - Where It Falters*. URL: <https://vision-mobility.de/en/news/automotive-industry-in-crisis-stagnating-e-mobility-china-trap-where-it-falters-339783.html>; 2. *Coronavirus / COVID-19*. URL: <https://www.acea.auto/news/coronavirus-covid-19/>; 3. *International Organization of Motor Vehicle Manufacturers Production Statistics*. URL: <https://oica.net/production-statistics/>; 4. *International*

Organization of Motor Vehicle Manufacturers Sales Statistics. URL: <https://oica.net/category/sales-statistics/>; 5. The crisis facing the EU's automotive industry. URL: <https://epthinktank.eu/2024/10/03/the-crisis-facing-the-eus-automotive-industry/>; 6. Top 5 Challenges for the Automotive Sector in 2025: Sustainability, Tech, and Market Evolution. URL: <https://www.gminsights.com/blogs/top-challenges-in-the-automotive-industry-pre-covid>; 7. Trade wars and fragmentation: Insights from a new ESCB report. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/trade-wars-and-fragmentation-insights-new-escb-report>; 8. US-China Trade War 2018: background, economic impact, market reactions. URL: <https://www.forex.com/en-sg/news-and-analysis/us-china-trade-war-2018/>;

❖ *Секція 4. Сучасна глобальна фінансова архітектура та фінансові технології*

УДК 339.72:004.7(477)

Волков В.О.

МІСЦЕ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: к. геогр. н., доц. Ханова О.В.

Світовий ринок цифрових валют є одним із найбільш динамічних сегментів глобальної економіки, що інтегрує технологічні інновації, фінансову децентралізацію та трансформацію регуляторних моделей. За останні роки його капіталізація перевищила 2 трлн дол. США, а кількість користувачів криптовалют зросла до сотень млн осіб, відображаючи формування нової архітектури фінансових відносин. Україна стабільно входить до трійки світових лідерів за рівнем використання цифрових активів, вирізняючись високим рівнем цифрової грамотності населення, розвиненим ІТ-сектором і гнучким регуляторним середовищем. Прийняття базового законодавства про віртуальні активи та поступова гармонізація з європейським регламентом MiCA відкривають можливості для інституційного розвитку крипторинку та інтеграції України у світовий фінансовий простір. політики та позиціонуванню України у глобальному криптопросторі.

Протягом останнього десятиліття цифрові валюти з нішового фінансового інструмента перетворилися на глобальний сегмент міжнародних економічних відносин. За даними [1] у 2024 р. сукупна капіталізація криптовалют перевищила 2,2 трлн дол. США, що утричі більше, ніж у 2020 р. Найбільші частки ринку належать біткоїну (понад 49%) та етеріуму (приблизно 18%), тоді як стабільні

монети (stablecoins) забезпечують понад 10% обігу. Це свідчить про зміщення балансу від спекулятивних операцій до більш сталих цифрових фінансових інструментів.

За оцінками [2], кількість користувачів криптовалют у світі зростає з 101 млн осіб у 2020 р. до понад 580 млн у 2024 р., або близько 7% дорослого населення планети. Найбільша концентрація криптоактивності спостерігається в Азії (37% користувачів), Північній Америці (22%) та Європі (18%).

За результатами [3], лідерами криптоінтеграції є Індія, Нігерія, Україна, США та Філіппіни. Таке зміщення центру активності у бік країн, що розвиваються, пояснюється високою популярністю P2P-платформ, мобільних переказів і відносно слабким банківським посередництвом [4].

Обсяг операцій на ринку decentralized finance (DeFi) у 2024 р. перевищив 100 млрд дол. США за вартістю заблокованих активів (Total Value Locked) [5], а частка DeFi у структурі світового крипторинку становить близько 16%. Розвиток сегментів NFT, токенизованих активів і стейблкоїнів підтверджує диверсифікацію цифрових валют у напрямі реального сектору.

У 2024 р. спостерігається тенденція до інституціоналізації крипторинку: понад 40 центральних банків світу тестують або запроваджують цифрові валюти центральних банків (CBDC) [6]. У Європейському Союзі триває пілотний проєкт «Digital Euro», а Китай розширює обіг e-CNY. Таким чином, світовий ринок цифрових валют поступово переходить до етапу регульованої інтеграції, де децентралізовані та державні цифрові інструменти співіснують у спільному фінансовому просторі.

Україна посідає провідні позиції серед країн світу за рівнем поширення та використання цифрових валют. Згідно з [4], країна посіла третє місце у світі, поступившись лише Індії та Нігерії. Такий результат свідчить про високу активність користувачів на P2P-платформах, зростання частки малих транзакцій та поширення цифрових активів серед приватних осіб і малого бізнесу. Для України характерна «bottom-up» модель криптоадопції, коли цифрові фінанси

поширюються через мережеві ініціативи користувачів, а не через інституційне інвестування.

За оцінками [2], частка дорослого населення України, що володіє криптовалютами, становить приблизно 15%, або понад 5,5 млн осіб. Це один із найвищих показників у Європі: для порівняння, у Німеччині цей показник не перевищує 7%, у Франції – 5%, а середній рівень по ЄС становить близько 6%. Обсяг криптовалютних транзакцій українських користувачів у 2023 р. перевищив 60 млрд дол. США, що становить майже третину національного ВВП [7].

Інституційна готовність українського ринку до використання цифрових валют підтверджується даними [8], де Україна увійшла до трійки найпідготовленіших країн світу (7,7 бала з 10). До факторів високої оцінки належать поширення мобільних фінансових сервісів, наявність спеціального законодавства, розвиток ІТ-інфраструктури та лояльність суспільства до інноваційних фінансових технологій. Закон України «Про віртуальні активи» (2022) створив основу для подальшої гармонізації з європейським регламентом Markets in Crypto-Assets (MiCA), що визначає правовий режим для емісії, обігу та зберігання цифрових активів.

Згідно з даними [9], у 2022–2024 рр. через криптовалютні платформи було зібрано понад 200 млн дол. США благодійних надходжень на підтримку оборонних і гуманітарних проєктів. Цей досвід зробив Україну глобальним прикладом ефективного використання цифрових активів для фандрейзингу та соціальної мобілізації. Крім того, криптовалюти поступово стають інструментом захисту заощаджень в умовах валютної волатильності та обмеженого доступу до міжнародних банківських сервісів.

На кінець 2024 р. в Україні функціонувало понад 100 блокчейн-стартапів і технологічних компаній, що працюють у сфері цифрових активів (Ukrainian Blockchain Association). Найбільш активними напрямками є платіжні сервіси, смарт-контракти, NFT-платформи, безпека даних і аналітика блокчейн-транзакцій. Ці ініціативи інтегрують Україну до світових мереж цифрової економіки, зокрема в напрямі Web3-рішень і DeFi-проєктів.

Для комплексного розуміння місця України на глобальному ринку цифрових валют проаналізовано динаміку її криптоактивності за останні роки та зіставлено ключові показники з провідними країнами світу, табл. 1 та табл. 2.

Як видно з табл. 1, Україна демонструє стабільне нарощування бази власників криптоактивів та обсягів транзакцій. За 2020–2024 рр. кількість користувачів цифрових валют зростає майже у п'ять разів, а частка криптотранзакцій у ВВП перевищила 30%.

Таблиця 1

Показники криптоактивності України, 2020–2024 рр.

Рік	Кількість власників криптовалют, млн осіб	Частка дорослого населення, %	Оціночний обсяг криптотранзакцій, млрд дол. США	Частка криптотранзакцій у ВВП, %
2020	1,2	4,0	7,8	5,5
2021	3,8	10,5	37,0	23,4
2022	4,7	13,0	48,6	28,7
2023	5,3	14,5	60,0	29,9
2024	5,6	15,0	65,0	31,2

Джерело: систематизовано за [2; 3 4]

Така динаміка підтверджує високий рівень адаптивності національної економіки до цифрових фінансових технологій навіть в умовах воєнних ризиків і регуляторних обмежень.

Таблиця 2

Порівняльні позиції України серед провідних країн світу, 2024 р.

Країна	Місце у Global Crypto Adoption Index 2024	Частка дорослого населення, що володіє криптовалютами, %	Кількість користувачів, млн осіб
Індія	1	11,0	125,0
Нігерія	2	12,4	25,0
Україна	3	15,0	5,6
США	4	13,6	53,0
Філіппіни	5	14,0	16,0

Джерело: систематизовано за [2; 3 4]

Україна впевнено конкурує з провідними економіками світу за масштабами криптоактивності, випереджаючи більшість країн ЄС і Північної Америки за рівнем залученості населення. Її модель розвитку базується на активності

роздрібних користувачів і технологічній гнучкості, що формує унікальний тип «мережевої» криптоекономіки в регіоні Центрально-Східної Європи. Такий результат демонструє потенціал країни до інтеграції у глобальну цифрову фінансову систему за умови подальшого інституційного зміцнення ринку.

Міністерство цифрової трансформації спільно з Національним банком України координують процес інтеграції МіСА-стандартів і розробляють нормативні акти щодо ліцензування криптопровайдерів, оподаткування віртуальних активів та запобігання відмиванню коштів [9]. Водночас реалізація цифрової стратегії «Держава у смартфоні» сприяє формуванню відкритої інфраструктури для легального обігу цифрових валют та розвитку блокчейн-екосистеми.

Підсумовуючи, зазначимо, що Україна посідає одну з провідних позицій у світі за рівнем криптоактивності та цифрової готовності суспільства. Сформовано унікальну модель розвитку ринку, що поєднує низову ініціативність користувачів із поступовим інституційним оформленням правового поля. Високі позиції у глобальних рейтингах криптоадопції та позитивна динаміка цифрових транзакцій засвідчують потенціал України стати регіональним центром цифрових фінансів. Подальше закріплення цих позицій потребує гармонізації національного законодавства з МіСА-стандартами ЄС, стимулювання інноваційної діяльності у сфері блокчейн-технологій та розширення співпраці з міжнародними фінтех-інституціями.

Література: 1. CoinMarketCap. Global Cryptocurrency Market Capitalization [Електронний ресурс]. 2024. URL: <https://coinmarketcap.com/>; 2. TripleA. Crypto Ownership Report 2024 [Електронний ресурс]. 2024. URL: <https://www.triple-a.io/blog/crypto-ownership-report>; 3. Chainalysis. 2024 Global Crypto Adoption Index [Електронний ресурс]. 2024. URL: <https://www.chainalysis.com/blog/2024-global-crypto-adoption-index>; 4. Crypto.com Research. Crypto Market Sizing Report H1 2024 [Електронний ресурс]. 2024. URL: <https://crypto.com/en/research/crypto-market-sizing-report-h1-2024>; 5. DefiLlama. Global DeFi Statistics and Total Value Locked (TVL) [Електронний ресурс]. 2024. URL: <https://defillama.com/>; 6. Atlantic Council. Central Bank Digital Currency (CBDC) Tracker [Електронний ресурс]. 2024. URL:

<https://www.atlanticcouncil.org/cbdctracker/>; 7. Chainalysis. *Eastern Europe Crypto Adoption Report 2024* [Електронний ресурс]. 2024. URL: <https://www.chainalysis.com/blog/2024-eastern-europe-crypto-adoption>; 8. TRM Labs. *Global Crypto Policy Review & Outlook 2024–25 Report* [Електронний ресурс]. 2024. URL: <https://www.trmlabs.com/reports-and-whitepapers/global-crypto-policy-review-outlook-2024-25-report>; 9. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. *Official Web Portal* [Електронний ресурс]. 2024. URL: <https://thedigital.gov.ua/>

УДК 339.72:004.738.5

Зуєва К. О.

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ У МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: к.е.н., доц. Шолом Аліна Сергіївна

Поширення цифрових валют у транскордонних розрахунках змінило характер економічної взаємодії між державами, корпораціями та недержавними суб'єктами. У роботах, присвячених трансформації економічної дипломатії, наголошувалося, що цифрові інструменти поступово замінили класичні форми координації інтересів, оскільки дозволяють державам безпосередньо втручатися у формування каналів доступу до ресурсів, ринків і фінансових потоків [8, с. 110]. Така логіка переноситься і на сферу цифрових валют: суб'єкт, який контролює технічний стандарт розрахунків, швидкість клірингу та рівень прозорості транзакцій, отримує не лише економічну, а й політичну перевагу у відносинах із партнерами.

Метою роботи є аналіз ролі цифрових валют у міжнародних економічних відносинах та окреслення їх значення для економічної інтеграції держав у глобальну фінансову архітектуру.

Цифрова валюта визначається як форма представлення вартості в електронному середовищі, що використовується для здійснення платежів, збереження купівельної спроможності та взаєморозрахунків між економічними суб'єктами. У межах цього поняття виокремлюються три групи інструментів, які

відрізняються за правовою природою, ступенем централізації та роллю в міжнародних економічних відносинах [6].

Перша група - приватні криптоактиви. Це недержавні цифрові активи, що працюють на основі розподілених реєстрів і не мають статусу законного платіжного засобу. Друга група - стейблкоїни та інші прив'язані цифрові інструменти, які номінуються у відомій валюті або забезпечуються кошиком резервних активів. Ці інструменти використовуються як спосіб зберігати та передавати вартість без різких коливань курсу і без залучення традиційної банківської інфраструктури [6]. Третя група - цифрові валюти центральних банків (CBDC). Це суверенна цифрова форма національної валюти, емітована центральним банком і визнана законним платіжним засобом усередині юрисдикції. CBDC поєднує технологічну інфраструктуру цифрового обігу з публічно-правовою визначеністю [7].

Поширення цифрових валют відобразилося не тільки на внутрішніх платіжних практиках окремих країн, але й на самій структурі міжнародних економічних відносин. На рисунку 1 наведено узагальнені оцінки світового річного обсягу переказів у стейблкоїнах (трлн дол. США).

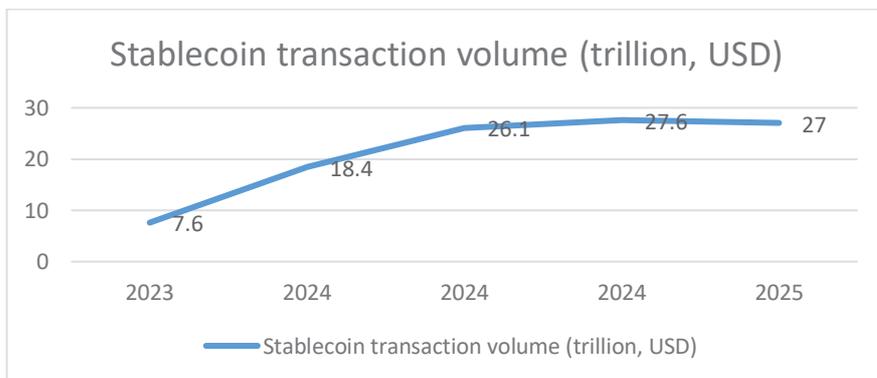

Рис.1. Світовий обсяг транзакцій стейблкоїнів, трлн дол. США [3,4,5].

Загалом, вплив цифрових валют на МЕВ проявлявся у трьох взаємопов'язаних вимірах. По-перше, платіжно-інфраструктурному: відбулася зміна каналів транскордонних розрахунків. Така динаміка безпосередньо зачіпає традиційну модель зовнішньоторговельних платежів. Традиційні розрахунки здійснюються через банки-посередники, що збільшує витрати і затримує платежі. В свою чергу,

стейблкоїни дозволяють провести розрахунок майже миттєво, без прямого залучення банку-кореспондента, і таким чином зменшують транзакційні витрати та ризик блокування платежу за політичними мотивами. Для малого та середнього експортера або імпортера це означає, що вартість каналу платежу перестає бути критичною перешкодою. З позиції макроекономічної політики це означає, що контроль над каналом розрахунків стає інструментом економічного впливу не гірше за тариф чи квоту.

По-друге, відбулися зміни у суверенно-координаційному вимірі, що проявлялося в перерозподілі переговорної сили між державами. Цифрові валюти центральних банків (CBDC) вже перейшли в практичне використання. У Китаї цифровий юань (e-CNY) застосовується не як тестова модель, а як платіжний інструмент у торгівлі, сфері послуг і соціальних виплатах [1]. Сукупний обсяг операцій наблизився до 7 трлн юанів (близько 986 млрд дол. США) станом на середину 2024 року [1]. Це свідчить, що цифрова форма національної валюти здатна працювати в реальному секторі й підтримувати внутрішній оборот коштів. CBDC виводиться і на рівень міждержавних розрахунків. Платформа mBridge, яку спільно випробовують Гонконг, Китай, Таїланд, Об'єднані Арабські Емірати та Саудівська Аравія, створює канал миттєвих платежів між цифровими валютами центральних банків цих країн без проміжної конвертації через долар або євро [2].

Аналогічно в Україні Національний банк України розгортав проєкт e-гривні як цифрової форми національної валюти й прямо окреслював один із цільових сценаріїв використання як здійснення транскордонних платежів, поряд із розрахунками в реальному секторі та інтеграцією у сферу віртуальних активів. На етапі підготовки пілоту e-гривні Національний банк України наголошував, що цифрова гривня мала підсилювати монетарний суверенітет, забезпечувати економічну безпеку й зменшувати вартість міжнародних переказів для резидентів [9]. У результаті цифрові валюти почали виконувати функцію альтернативної інфраструктури міжнародних розрахунків, тобто безпосередньо впливали на архітектуру міжнародних економічних відносин через зміну способу здійснення зовнішньоторговельних платежів.

По-третє, відбулися зміни у регуляторно-ціновому вимірі, оскільки змінилася логіка зовнішньоторговельного ціноутворення. У зовнішньоторговельному контракті враховується вже не лише ціна товару і логістика, а й вартість самого платіжного каналу: ризик затримки коштів, ризик блокування трансакції, ризик санкційного зриву. Якщо сторони переходять на стейблкоїн або на взаємно сумісні CBDC, цей ризик зменшується, отже зменшується і премія за ризик у фінальній ціні. Цифрова валюта таким чином впливає безпосередньо на вартість зовнішньоекономічної угоди, а не просто виконує функцію засобу оплати.

Цифрові валюти дають змогу здійснювати транскордонні розрахунки швидше і дешевше, без кореспондентських банків, що знижує вартість операцій і полегшує доступ малого та середнього бізнесу до зовнішніх ринків. Вони зменшують залежність від долара як проміжної валюти в окремих секторах торгівлі, підвищують передбачуваність платежів і можуть обходити політично вмотивовані затримки. У разі цифрових валют центральних банків додатковою перевагою є контрольований і простежуваний рух коштів. Водночас існують суттєві виклики: правова невизначеність між юрисдикціями, ризики кібербезпеки і технічної надійності інфраструктури, можливість використання платіжних систем як інструменту політичного тиску, а також загроза надмірного фінансового нагляду. Для приватних криптоактивів і стейблкоїнів залишається проблема волатильності та відсутності усталеного правового статусу.

Цифрові валюти сформували окремий вимір міжнародних економічних відносин, у межах якого платіжна інфраструктура виконує роль інструмента економічного впливу. Їх застосування безпосередньо визначає параметри транскордонних розрахунків, зокрема тривалість проведення платежу, сумарну вартість операції та доступ суб'єктів господарювання до зовнішніх ринків. Використання стейблкоїнів дало можливість здійснювати розрахунки між контрагентами з різних юрисдикцій без залучення банків-кореспондентів, що знижує залежність від окремих фінансових посередників і є критичним для малого та середнього бізнесу, а також для держав з обмеженим доступом до міжнародної ліквідності. Паралельно цифрові валюти центральних банків були інтегровані у

дво- і багатосторонні схеми розрахунків без обов'язкової проміжної прив'язки до долара США. Це посилює валютний суверенітет, переводить питання платіжного каналу у площину економічної дипломатії та підвищує значення контролю над інфраструктурою розрахунків у міждержавних відносинах. Разом із тим відсутність уніфікованого правового статусу приватних цифрових активів і розбіжності регуляторних режимів між юрисдикціями залишаються бар'єром для повної інституціоналізації цих інструментів у міжнародній торгівлі.

Література: 1. Asian Development Bank. *The People's Republic of China's Digital Yuan: Its Environment, Design, and Implications*. URL: <https://www.adb.org/publications/the-peoples-republic-of-chinas-digital-yuan-its-environment-design-and-implications> ; 2. Ledger Insights. *mBridge: cross-border CBDC project enters next phase in China*. URL: <https://www.ledgerinsights.com/mbridge-cross-border-cbdc-project-enters-next-phase-in-china/> ; 3. Boston Consulting Group. *Stablecoins: Five killer tests to gauge their potential*. Boston Consulting Group, 2025. URL: <https://media-publications.bcg.com/Stablecoins-five-killer-tests-to-gauge-their-potential.pdf> ; 4. Boston Consulting Group. *Agentic AI, digital currencies and real-time transactions among the top trends reshaping the global payments landscape*. Boston Consulting Group, 22.09.2025. URL: <https://www.bcg.com/press/22september2025-reshape-global-payments-landscape> ; 5. Citi Global Perspectives & Solutions. *Stablecoins 2030: Web3 to Wall Street*. Citi, 2025. URL: https://www.citigroup.com/rcs/citigpa/storage/public/GPS_Report_Stablecoins_2030.pdf ; 6. Мехович С.А., Лаушкін А.М. Цифрові платформи – новий інструмент економічної дипломатії у міжнародних економічних відносинах. *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит*. 2025. № 3 (206). С. 109–126. DOI: <https://doi.org/10.20998/2313-8890.2025.03.08> ; 7. Панасюк В.І., Голодюк Г.І., Шевченко А.О. Вплив глобальних економічних трендів на моделі ціноутворення в міжнародній торгівлі. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 10. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15240574> ; 8. Шнак А.Р. Цифрова дипломатія міжнародних відносин. Затверджено рішенням Науково-методичної ради Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 4 від 17.12.2024 р.). Харків, 2024. С. 198. URL: <https://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/462aa2e9f1da22b15137989ad8c31483.pdf#page=199> ; 9. National Bank of Ukraine. *E-hryvnia: the digital currency of the National Bank of Ukraine*. National Bank of Ukraine. URL: <https://bank.gov.ua/en/payments/e-hryvnia>

Майстренко Я.С.

**ПРАВОВЕ ТА РЕГУЛЯТОРНЕ ПОЛЕ РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ НА
ГЛОБАЛЬНОМУ РІВНІ**

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: д.е.н, проф. Матюшенко І. Ю.

Протягом багатьох років криптоіндустрія функціонувала у регуляторній сірій зоні, що не раз призводило до руйнівних фінансових інцидентів, як-от гучні крахи FTX та криза Terra Luna. Однак ця ситуація кардинально змінюється. Уряди та міжнародні інституції по всьому світу активно впроваджують комплексні регуляторні рамки. Зокрема, у Європейському Союзі це MiCA та DORA, які мають на меті забезпечити Web3-простору необхідну ясність та підзвітність, мінімізувати фінансові ризики та протидіяти шахрайству. Сьогодні криптоактиви вперше опинилися в центрі уваги регуляторних органів, подібно до того, як це свого часу переживав Web2-сектор. Хоча дискусії щодо того, чи є таке посилення регулювання чистим позитивом, тривають, безсумнівно залишається одне: галузь перебуває під пильною увагою, як ніколи раніше. Регуляторні органи, як-от FATF, вимагають від країн ліцензувати постачальників послуг віртуальних активів (VASP), розуміти ризики відмивання коштів та фінансування тероризму, щоб захистити цілісність міжнародної фінансової системи. В умовах цих ключових змін компаніям та клієнтам вкрай важливо успішно пройти новий регуляторний етап, оскільки недотримання вимог може призвести до ізоляції сектору та відмови у доступі до традиційних фінансових послуг. Це вимагає глибокого розуміння основних питань: які саме нові правила запроваджуються, на кого вони поширюються, які наслідки недотримання вимог, і найголовніше — які стратегічні кроки необхідно зробити далі для забезпечення повного комплаєнсу. [1] Регулювання криптовалюти – це правові норми та рекомендації, що існують та видані урядами для визначення того, як функціонують цифрові активи, такі як віртуальна валюта. Ці закони мають різні підходи в різних країнах наведені у

табл.1.1. Таблиця.1.1. Регулювання криптовалют у країнах світу Країна Наглядний орган Регуляторний підхід Вимога AML/KYC США Комісія з цінних паперів і бірж (SEC), Комісія з торгівлі ф'ючерсами на торговельні біржі (CFTC), FinCEN Регульовані, змішані рамки Обов'язкове Канада FINTRAC Ліцензовані біржі Обов'язкове Мексика CNBV Частково регулюється Обов'язково для фінтех-компаній ЄС (MiCA) Європейська комісія з цінних паперів та ринків (ESMA) / Європейське бізнес-агентство (ЄБА) Чинний (2024–2025) Уніфіковане ліцензування Велика Британія FCA Режим після Brexit Реєстрація в сфері боротьби з відмиванням коштів Німеччина BaFin Ранній користувач Ліцензування біржі Франція АМФ Суворе дотримання правил боротьби з відмиванням грошей Регулювання VASP Японія FSA (Федеральна служба безпеки) Високий Реєстрація на біржі Сінгапур MAS Високий Ліцензування цифрових платіжних токенів Південна Корея FSC Середній KYC через перевірені банки Австралія AUSTRAC Середній Реєстрація в сфері боротьби з відмиванням коштів Джерело: складено автором за матеріалами [2,3] З табл.1.1. чітко продемонстровано автором фрагментований та різноманітний глобальний регуляторний ландшафт для криптоактивів, де ключові юрисдикції використовують змішані рамки та залучають множинні наглядові органи (як-от SEC/CFTC у США або BaFin у Німеччині), що підтверджує відсутність універсального підходу. Незважаючи на ці відмінності, дотримання вимог AML/KYC стало обов'язковим для постачальників послуг з криптоактивами (VASP) у більшості країн, хоча механізми впровадження різняться: від суворого ліцензування у таких «ранніх користувачів», як Німеччина та Японія, та реєстрації в сфері боротьби з відмиванням коштів (Велика Британія, Австралія), до очікуваного уніфікованого режиму MiCA в ЄС (2024–2025 рр.), що прагне до стандартизації регулювання. Чіткість регуляторних актів є ключовою для сприяння легітимності та широкому впровадженню криптоактивів. Добре регульований ринок може залучити інституційних інвесторів, стимулювати інновації та відкрити нові можливості для бізнесу, одночасно вирішуючи занепокоєння скептиків та урядів. Встановлення чітких та послідовних регуляторних рамок також забезпечить чесну конкуренцію і дозволить

криптоіндустрії співіснувати з традиційними фінансовими системами.[4] Отже, аналіз регулювання криптовалют показав, що криптоіндустрія долає період функціонування у «сірій зоні», що призводило до руйнівних криз (як-от FTX та Terra Luna), і нині перебуває під пильною увагою регуляторних органів та міжнародних інституцій (зокрема FATF). Мета — запровадити комплексні рамки (наприклад, MiCA та DORA у ЄС) для забезпечення ясності, підзвітності та захисту міжнародної фінансової системи від ризиків, таких як відмивання коштів та фінансування тероризму. Незважаючи на те, що глобальний регуляторний ландшафт залишається фрагментованим (про що свідчить Таблиця 1 з різними наглядовими органами та підходами в різних країнах), ключовою універсальною вимогою стає обов'язкове дотримання стандартів AML/KYC для постачальників послуг віртуальних активів (VASP). Для компаній та клієнтів успішне проходження цього регуляторного етапу та забезпечення повного комплаєнсу є критично важливим, аби уникнути ізоляції від традиційних фінансових послуг.

Література: 1. *Global Crypto Regulation: Key Themes, Laws & Tips* URL: <https://hacken.io/discover/crypto-regulation/>; 2. *A Guide to Cryptocurrency Regulations Around the World* URL: <https://ondato.com/blog/cryptocurrency-regulation/>; 3. *Global Cryptocurrency Regulations: A Guide to Key Countries* URL: <https://www.investopedia.com/cryptocurrency-regulations-around-the-world-5202122>; 4. *The global regulatory landscape of crypto: Between innovation and control* URL: <https://dig.watch/updates/the-global-regulatory-landscape-of-crypto-between-innovation-and-control>.

❖ *Секція 5. Міжнародний бізнес в умовах глобальної турбулентності*

УДК 338.45:629.33(100)

Бессарабов Д.І

ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АВТОМОБІЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ В УМОВАХ СТРУКТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: к. геогр. н., доц. Ханова О.В.

Автомобільна індустрія є одним із найбільш динамічних і стратегічно важливих секторів світової економіки, що відображає структурні трансформації глобального виробництва, інновацій і торгівлі. У сучасних умовах вона виступає індикатором технологічної зрілості країн та ефективності їхньої промислової політики. Після пандемії і енергетичних шоків галузь вступила у фазу відновлення, що супроводжується переходом до «зеленої» мобільності, цифровізації виробничих процесів і формуванням нових центрів зростання в Азії та Латинській Америці. Зростання частки електромобілів, посилення конкуренції між розвиненими та країнами, що розвиваються, а також інтеграція сталих технологій визначають нову конфігурацію глобальної автомобільної індустрії, що зумовлює наукову і практичну значущість її аналізу.

Глобальна автомобільна індустрія охоплює п'ять ключових процесів: проєктування, розробку, виробництво, маркетинг і продаж. Вона залишається базовим елементом промислової системи, визначаючи рівень зайнятості, інвестиційну привабливість і технологічну конкурентоспроможність країн. За даними Європейської асоціації автовиробників (АСЕА), у 2023 р. понад 14,6 млн

осіб працювали в автомобільному секторі, що становить близько 5% усіх робочих місць у промисловості, а внесок галузі у ВВП Європейського Союзу сягнув 7% [1].

Загальносвітова динаміка виробництва у 2023 р. свідчить про поступове відновлення галузі після кризових років пандемії та енергетичних шоків. Глобальний випуск легкових автомобілів збільшився на 10,2% – з 68,6 до 75,6 млн одиниць. Лідером залишився Китай із понад 25 млн вироблених авто (+8,9%), що забезпечило понад третину світового обсягу. Європейський Союз скоротив виробництво до 10,6 млн одиниць (-1,8%), тоді як Японія (+16%) і США (+7,9%) продемонстрували відновлення після падіння попередніх років. Індія, Мексика, Таїланд та Індонезія суттєво наростили виробничі потужності, зміцнюючи позиції країн, що розвиваються, рис. 1.

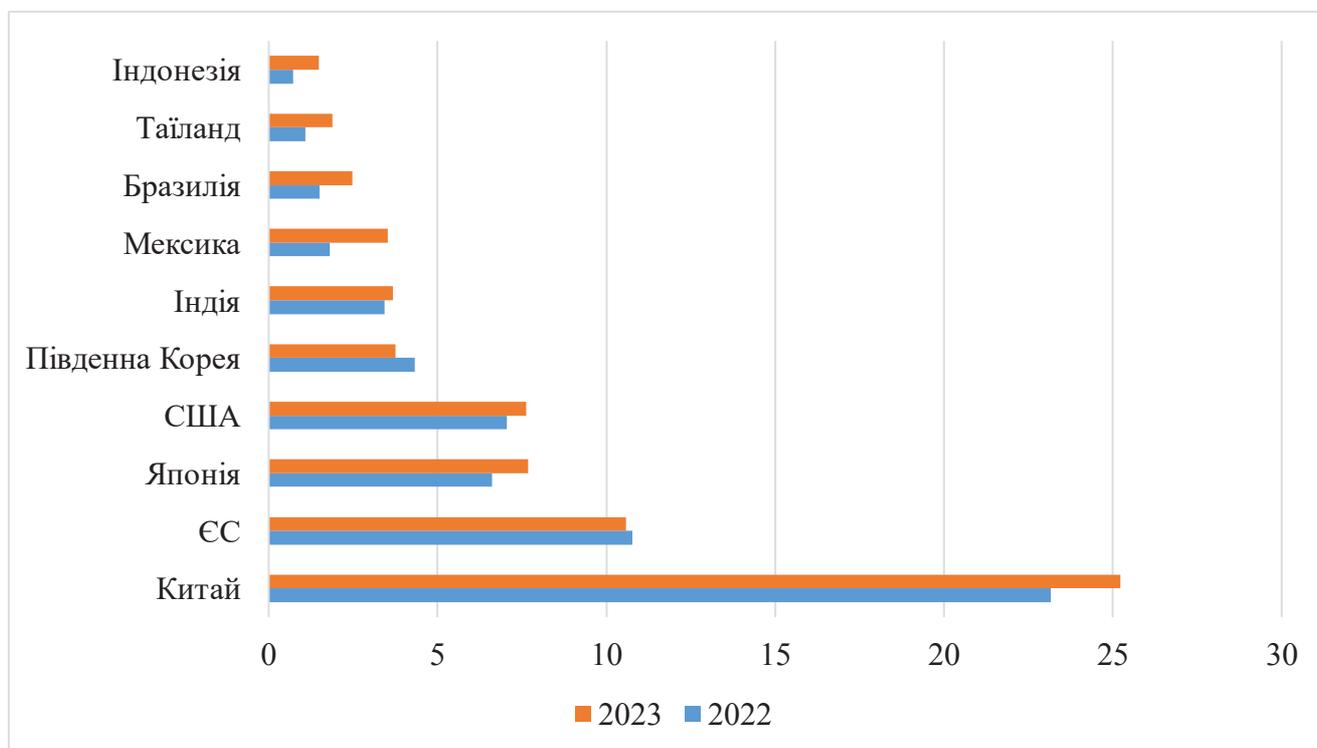

Рис. 1. ТОП-10 країн – світових виробників легкових автомобілів у 2022–2023 рр. [1]

Як видно з рис. 1, у структурі глобального виробництва відбувається чітке зміщення на користь азійських економік, насамперед Китаю, Японії, Південної Кореї та Індії. Це зумовлено поєднанням внутрішнього попиту, державної підтримки та масштабних інвестицій у технологічне оновлення. Водночас

європейський сегмент демонструє тенденцію до стабілізації, а не зростання, що пояснюється переходом до електромобільності та переорієнтацією інвестицій на «зелені» технології.

У регіональному розрізі виробництво автомобілів у 2023 р. в Азії зросло на 9,9% до 44,97 млн одиниць, у Європі – на 12,6% до 14,99 млн, а в Північній Америці – на 12,3% до 11,69 млн одиниць. Південна Америка, Африка та Близький Схід зберегли стабільність без істотного приросту. Таким чином, азійський континент залишається головним осередком глобального автомобілебудування, акумулюючи майже 60% світового виробництва.

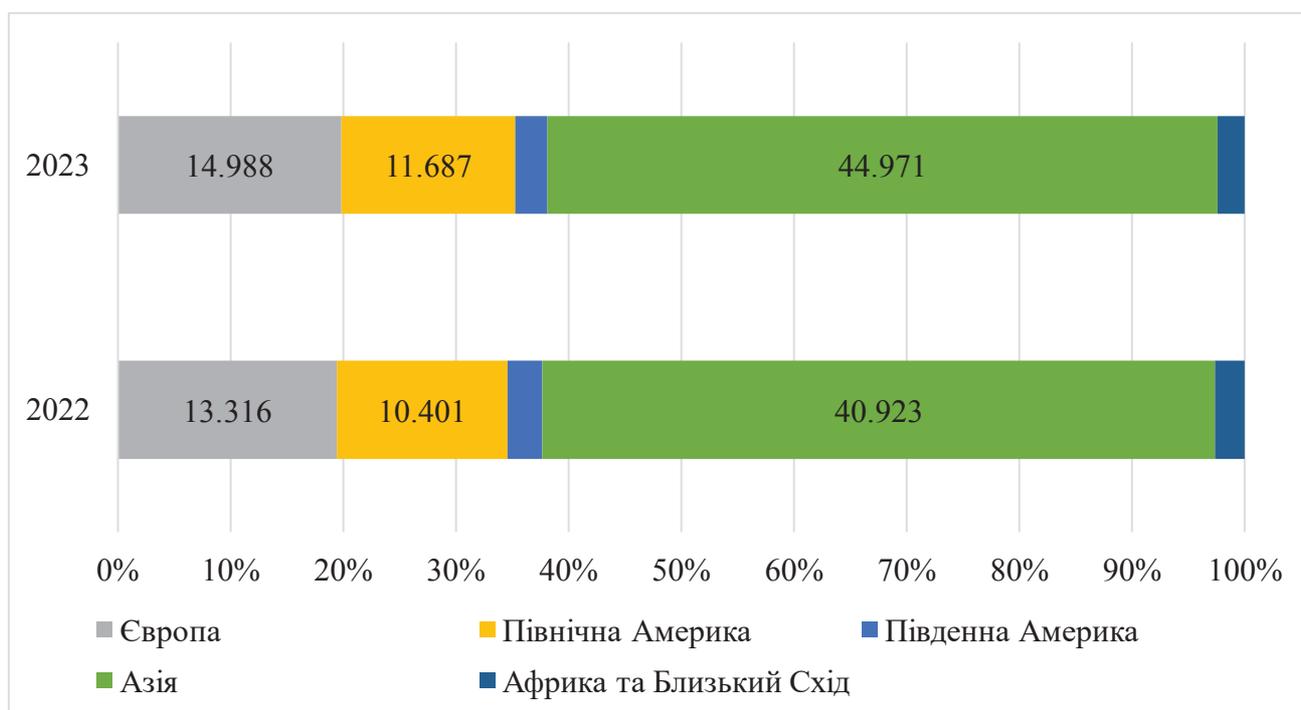

Рис. 2. Географічний розподіл глобального виробництва автомобілів, млн. од. [1]

Рис. 2 демонструє географічну концентрацію виробництва: найвища щільність виробничих потужностей спостерігається у Східній Азії, зокрема у Китаї, Японії та Південній Кореї, тоді як у Південній Азії (Індія, Таїланд, Індонезія) формується новий промисловий пояс зростання. Європейські країни поступово втрачають частку у світовому виробництві, проте зберігають лідерство в інноваціях, екологічних стандартах і дизайні транспортних засобів.

Поряд із зростанням виробництва, 2023 р. відзначався активним відновленням глобальних продажів автомобілів. За даними АСЕА, загальний обсяг реалізації зріс майже на 10% порівняно з 2022 р., що свідчить про стабілізацію споживчого попиту після тривалих періодів логістичних і фінансових обмежень. Європейський Союз продемонстрував зростання продажів на 14%, досягнувши 10,5 млн одиниць, завдяки стимулюванню попиту на транспорт із низьким рівнем викидів. У Китаї зафіксовано приріст на 4,5%, що, попри внутрішні виклики, забезпечило найвищий у світі обсяг реалізації. У США та Японії зростання становило понад 14% і 16% відповідно, що відображає позитивну динаміку доходів населення та відновлення довіри споживачів, табл. 1.

Таблиця 1

Глобальні продажі легкових автомобілів за регіонами у 2023 р.

Регіон	Продажі, млн од.	Частка у світових продажах, %
Світовий ринок	88,8	100,0
Азія-Тихоокеанський регіон	45,8	51,6
Північна Америка	15,6	23,7
Європа	10,5	19,5
Латинська Америка	6,0	6,8
Близький Схід і Африка	4,0	4,4

Складено за даними [3; 4; 5]

Аналіз табл. 1 свідчить, що домінування у світових продажах зберігає Азія-Тихоокеанський регіон, на який припадає понад половину глобального ринку. Це зумовлено високим внутрішнім попитом у Китаї, Індії та Японії, а також активною урядовою підтримкою інноваційного транспорту. Північна Америка (передусім США) залишається другим за значенням регіоном, тоді як Європа демонструє стабільне зростання завдяки розвитку ринку електромобілів і посиленню екологічних регуляцій. Латинська Америка, Близький Схід та Африка відіграють другорядну роль, однак мають потенціал подальшого розширення у зв'язку з індустріалізацією та зростанням середнього класу.

Значущою тенденцією 2023 р. є стрімке розширення сегмента електромобілів, частка якого досягла 14,6% світового ринку. Продажі електричних авто зросли на 37% порівняно з попереднім роком, що пояснюється поєднанням державних

стимулів, розширенням зарядної інфраструктури та зниженням вартості акумуляторів. Лідерами за продажами електромобілів залишаються Китай, ЄС і США, на які припадає понад 90% глобального ринку. Цей зсув відображає глибоку технологічну переорієнтацію автомобільної індустрії на засадах енергоефективності, інновацій і сталого розвитку.

Аналіз динаміки світової автомобільної індустрії у 2023 р. засвідчив перехід від етапу відновлення до структурного оновлення глобального ринку. Провідним трендом стає зміна геоеконімічних центрів впливу: Азія посилює виробничу та збутову домінанту, тоді як Європа та Північна Америка концентруються на інноваційно-екологічному переосмисленні галузі. Формується нова конкурентна модель, у якій технологічна мобільність, енергоефективність і цифровізація визначають не лише успіх окремих компаній, а й стратегічні орієнтири національних економік. Подальший розвиток ринку зумовлюватиметься поєднанням промислової політики, «зеленої» трансформації та здатності країн інтегруватися у глобальні ланцюги створення вартості нового покоління.

Література: 1. ACEA. *Economic and Market Report: Global and EU Auto Industry Full Year 2023* [Електронний ресурс]. Brussels: European Automobile Manufacturers' Association, 2024. URL: https://www.acea.auto/files/Economic_and_Market_Report-Full_year_2023.pdf ; 2. OICA. *World Motor Vehicle Production, 2023 Statistics* [Електронний ресурс]. Paris: International Organization of Motor Vehicle Manufacturers, 2024. URL: <https://oica.net/statistics/>; 3. MarkLines Co., Ltd. *Automotive Sales Statistics by Region and Country, 2023* [Електронний ресурс]. Tokyo: MarkLines, 2024. URL: https://www.marklines.com/en/statistics/flash_sales/automotive-sales-in-usa-by-month-2023; 4. Wards Intelligence. *Global Vehicle Sales Top 92 Million Units in 2023; December Volume Up 11 %* [Електронний ресурс]. Informa Tech, 2024. URL: <https://wardsintelligence.informa.com/wi967636/global-vehicle-sales-top-92-million-units-in-2023-december-volume-up-11>; 5. GoodCarBadCar.net. *Worldwide Car Sales by Region (All Years)* [Електронний ресурс]. 2024. URL: <https://www.goodcarbadcar.net/worldwide-car-sales-by-region-all-years/>

Гайворонська М.Ю., Григорова-Беренда Л. І.¹

АДАПТАЦІЯ БРЕНД-СТРАТЕГІЙ УКРАЇНСЬКИХ ЕКСПОРТЕРІВ ДО УМОВ ГЛОБАЛЬНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
¹к.е.н., доц., доцент закладу вищої освіти
кафедри міжнародних економічних відносин та логістики*

Сучасне міжнародне ринкове середовище характеризується високим рівнем невизначеності, що спричинена насамперед глобальними кризами, воєнними діями, технологічними змінами та трансформацією споживчих очікувань. Повномасштабна війна, яку розпочала країна-терорист росія, стала каталізатором нової епохи економічної турбулентності та призвела до нової реальності, зокрема для українських експортерів – діяльності в умовах постійних загроз, змін і нестабільності, що вимагає від них формування нових моделей поведінки.

В цих умовах ключовим фактором для українських експортерів стає стійкість, яка здатна зберігати конкурентоспроможність та сприяти швидкому пристосуванню до мінливих зовнішніх обставин. Підприємства мають адаптувати системи стратегічного управління, маркетингові механізми та бренд-стратегії до умов глобальної турбулентності.

Бренд-стратегія є інструментом, що поєднує цінності компанії, її ринкову позицію та довіру споживача. Вибір ефективної моделі міжнародної бренд-стратегії є чинником успіху національних експортерів на зовнішніх ринках. Цей вибір визначає, наскільки гнучко експортер зможе адаптуватися до локальних особливостей ринку, зберігаючи при цьому свою глобальну ідентичність та використовуючи бренд своєї країни в якості додаткової переваги. В сучасних міжнародних економічних відносинах розрізняють кілька базових стратегій адаптації брендів, наведених на рисунку 1.

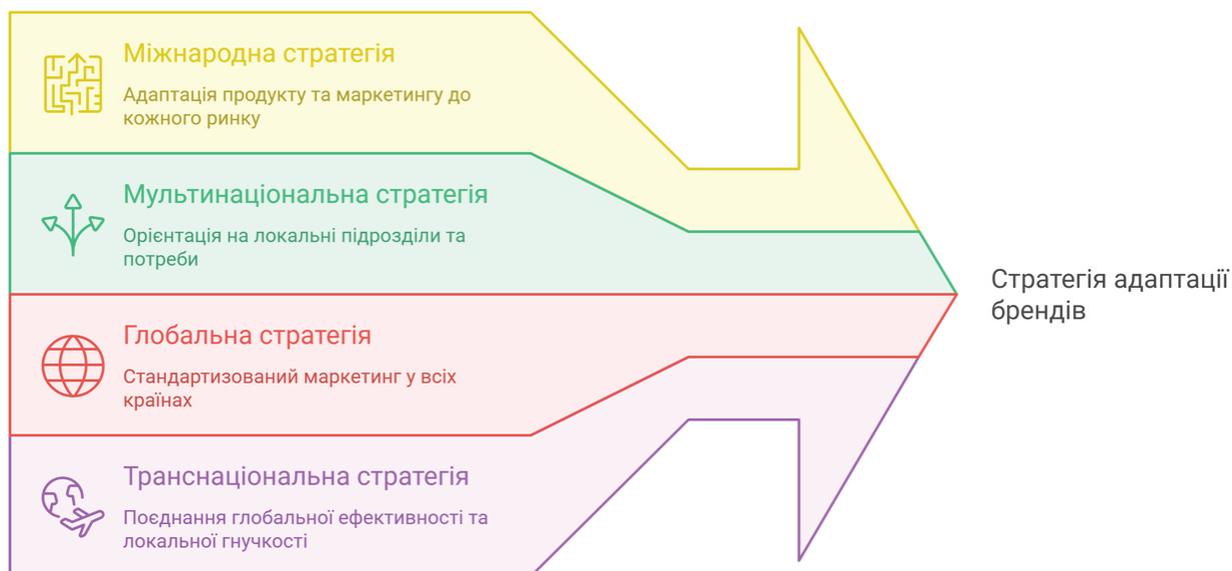

Рис. 1. Різновиди стратегій адаптації брендів. Побудовано авторами за матеріалами [1]

Повномасштабна війна та пов'язані з нею руйнації й виклики, включаючи блокаду морських портів, розрив логістичних ланцюгів, валютні коливання, втрату міжнародних партнерів, є головними чинниками втрати стабільності та зниження обсягів експорту українських підприємств. За даними опитувань [2] 19% українських підприємств з початку повномасштабного вторгнення припинили діяльність на зовнішніх ринках, а решта змушені були перебудувати виробництво, асортимент і систему дистрибуції.

Отже українські експортери вимушені оперативно трансформувати власні бренд-стратегії. Цей процес є не просто вимогою часу, а ключовою передумовою збереження їхньої конкурентоспроможності на глобальних ринках. Вектор трансформації окреслився досить чітко: підприємства сфокусувалися на географічній диверсифікації, посиленні логістичної стійкості та пріоритетній комунікації брендovих цінностей. При цьому, комунікація корпоративних цінностей нерозривно пов'язана із зовнішнім позиціонуванням Національного бренду України, який перетворився на суттєвий фактор підвищення довіри та інвестиційної привабливості.

Практична верифікація цього підходу наведена в офіційних матеріалах Brand Ukraine: у «Ukraine's Global Perception Report 2024» [3], де підкреслюється, що

національний бренд використовується як інструмент позиціонування експортерів, здатний підвищувати рівень довіри партнерів і споживачів та полегшувати їх вихід на європейські й інші зовнішні ринки.

Аналіз показників обсягів товарного експорту України підтверджує успішність адаптивних зусиль українських експортерів, демонструючи фази падіння та стабілізації (таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка вартісних обсягів експорту товарів України, 2019-2025 рр.

Рік	Експорт товарів, млрд. дол.	% до попереднього року	Зміна
2018	47,3	109,24%	+9,24% (зростання)
2019	50,1	105,92%	+5,92% (зростання)
2020	49,2	98,20%	-1,80% (падіння)
2021	68,1	138,38%	+38,38% (зростання)
2022	44,1	64,84%	-35,16% (падіння)
2023	37,6	85,16%	-14,84% (падіння)
2024	41,7	111,04%	+11,04% (зростання)

Побудовано авторами за даними [4]

Наведена динаміка обсягів експорту (табл. 1) свідчить, що екзогенний шок 2022-2023 рр. призвів до зменшення експортної активності, а подальша часткова стабілізація у 2024 році відображає не відновлення первісних умов, а швидку реконфігурацію ресурсів і процесів підприємств. Ключовими детермінантами відновлення стали оновлення каналів збуту, цілеспрямована диверсифікація ринків та зміцнення логістичної стійкості через мультимодальні та резервні рішення. Важливо підкреслити, що бренди експортерів виконували подвійну функцію: поєднання класичних маркетингових завдань із функціональною роллю в системі ризик-менеджменту.

Показовим прикладом ефективної адаптації до умов глобальної турбулентності є діяльність компанії «Нова Пошта», яка створила окрему структуру Nova Post Global, що ілюструє, як логістичні оператори стають стратегічними партнерами експортних брендів. До повномасштабного вторгнення

росії в Україну міжнародна діяльність компанії була незначною (обмежена присутність у Молдові), проте вимушена масова міграція українців була швидко ідентифікована компанією як стратегічна можливість. Замість консервування активів, компанія обрала іншу стратегію, що призвело до безпрецедентного нарощування її присутності на висококонкурентних європейських ринках (рис. 2).

Рис. 2. Етапи європейської експансії української компанії «Нова Пошта».

Побудовано авторами за матеріалами [5].

Це дозволило частково компенсувати морські обмеження, пришвидшити доставку до кінцевих клієнтів у країнах ЄС та зменшити логістичні ризики, перенісши контроль за ними у площину самої компанії. Приклад компанії «Нова Пошта» демонструє, що логістична експансія може стати не лише інструментом виживання, а й потужним елементом бренд-стратегії, який формує імідж надійності, гнучкості та клієнтоорієнтованості. [6]

Таким чином, адаптація бренд стратегій компаній-експортерів у період глобальної турбулентності є процесом, що поєднує гнучкість, інноваційність, стратегічну передбачуваність. У нових реаліях бренд стає не просто інструментом маркетингу, а показником стійкості бізнесу, його етичності та готовності до глобальних викликів.

Успіх експортерів залежить від глибокої операційно-брендової синергії, де проактивна комунікація надійності та прозорість ланцюгів постачання поєднується із динамічною реконфігурацією ресурсів (наприклад, логістичною експансією).

Завдяки цілеспрямованому використанню бренд-капіталу, експортери можуть ефективно зміцнювати довіру на міжнародних ринках та забезпечувати стаке зростання навіть у найскладніших умовах.

Література: 1. Kruhlyanko A. *Adaptation of business strategies of ukrainian business in the conditions of war: international experience. Bulletin of chernivtsi institute of trade and economicS.* 2024. Т. 1, № 93. С. 51–64. URL: <https://doi.org/10.34025/2310-8185-2024-1.93.05> (Дата звернення: 21.10.2025). 2. Prygara O., Yarosh-Dmytrenko I. *Business adaptation strategies in a turbulent market environment during wartime in ukraine. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics.* 2023. № 223. С. 108–114. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2023/223-2/14> (Дата звернення: 23.10.2025). 3. BRAND UKRAINE. UKRAINE'S GLOBAL PERCEPTION REPORT 2024. 50 с. URL: https://brandukraine.org.ua/documents/189/eng_UKRAINES_GLOBAL_PERCEPTION_REPORT_2024_web.pdf?utm_source. (Дата звернення: 25.10.2025) 4. Товарна структура зовнішньої торгівлі [Електронний ресурс] : архів даних за 2017–2025 рр. / Державна служба статистики України. Київ: Держстат України. Режим доступу: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2025/zd/tsztt/arh_tsztt2025_u.html (Дата звернення: 05.11.2025). 5. Nova Post today. Nova Post Ukraine. URL: <https://novaposhta.ua/en/more/novapost-today/> (Дата звернення: 05.11.2025). 6. Interfax-Ukraine. Nova Poshta to open 135 new branches in Europe by late 2025 – CEO of Nova Post Europe. Interfax-Ukraine. URL: https://interfax.com.ua/news/general/1061507.html?utm_source (Дата звернення: 23.10.2025).

UDK 339.9

Honcharov O. O.

TENDENCIES OF THE WORLD ELECTRIC MARKET DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OR GLOBAL COMPETITION

V.N. Karazin Kharkiv National University

scientific supervisor: Doctor of Economics, Associate Professor Zaitseva A.

Electrification of road transport is a central pillar of efforts to decarbonize the transport sector and reduce urban air pollution. Over the past five years the sector has moved from niche to mass market: electric car sales surged globally, charging

infrastructure accelerated, and new manufacturing and battery investments proliferated. These structural shifts have immediate implications for competition among automakers, for industrial policy, and for the configuration of global supply chains.

Global EV sales increased markedly in the early 2020s and continued to expand through 2024. Recent estimates place worldwide electric car sales at approximately 17 million units in 2024, an increase of more than 25% over 2023, with a large share of the growth concentrated in a few major markets. China has maintained a commanding lead in volume, accounting for the majority of global EV sales. This concentration of demand and production capacity in China shapes global market dynamics and creates first-mover advantages for Chinese manufacturers [1].

Regionally, Europe and the United States remain important markets, though growth patterns differ: Europe has seen strong policy-driven uptake in several member states, while the U.S. market has been influenced by federal incentives and state programs alongside evolving consumer preferences. Nonetheless, the bulk of incremental global volume and a growing share of exports originate in China, reinforcing its central role in the global EV ecosystem [2].

The competitive landscape is characterized by three broad categories of actors: (a) legacy Western automakers undergoing rapid electrification (e.g., Volkswagen, Renault), (b) pure-play EV firms (most prominently Tesla), and (c) fast-growing Chinese manufacturers (such as BYD, Geely, SAIC). Chinese firms have leveraged vertically integrated supply chains, scale economies, and supportive industrial policy to rapidly expand domestic volumes and accelerate overseas expansion. In several recent markets and time windows, Chinese brands have begun to surpass long-established rivals in unit sales, signaling a redistribution of market power in passenger EVs [3].

Strategically, incumbent manufacturers are pursuing multiple responses: heavy capital investment in battery gigafactories (often through partnerships), transformation of vehicle platforms to BEV architectures, differentiated pricing and product portfolios (including hybrids and PHEVs), and selective geographic localization to avoid tariffs and shorten supply chains. Firms from different regions combine market positioning with lobbying for favorable regulations and subsidies.

Technology trends and implications for costs. Battery technology remains the single most important determinant of EV cost, range, and safety. Incremental improvements in lithium-ion chemistries, cell form-factors, and manufacturing yield continue to reduce costs, while research into next-generation technologies - such as high-nickel chemistries and solid-state batteries - promises step changes in energy density and safety though commercial maturity varies. Progress in battery manufacturing scale, recycling processes, and cell chemistry adaptation to specific use cases will shape vehicle price trajectories and residual values.

However, even rapid technological progress does not occur in a vacuum: the economics of battery production are tightly coupled to access to critical minerals (lithium, nickel, cobalt, graphite), precursor processing, and the geographic distribution of refining and cell-assembly capacity. Supply constraints, processing bottlenecks, and concentrated upstream capacities confer strategic advantages to actors that control or secure long-term access to these inputs.

The EV transition has created extraordinary demand for battery raw materials. Projections indicate manyfold increases in demand for lithium, nickel, and graphite over the coming decades - requiring substantial new mining and processing capacity. Global upstream supply remains geographically concentrated, and processing/refining capabilities are unevenly distributed. Policymakers and manufacturers are therefore pursuing strategies to diversify supply, invest in domestic processing, and develop recycling systems, yet challenges persist in scaling those solutions quickly enough to match demand. These supply-chain realities are a core factor in regional industrial strategies and trade policies [4].

Widespread EV adoption depends on accessible, reliable, and interoperable charging infrastructure. Public charging stock and fast-charger deployment have recently grown rapidly, with fast chargers expanding faster than slow chargers in many markets. Home charging remains critical for daily use in many regions, but public fast charging is indispensable for long-distance travel and for urban residents without private parking [5, 6]. Investment flows into charging networks are rising, but infrastructure deployment

must be coordinated with grid upgrades, smart charging management, and regulatory frameworks to avoid congestion and ensure equitable access [1].

Government policy remains a decisive driver for EV adoption: purchase incentives, emissions regulations, zero-emission vehicle mandates, and infrastructure subsidies all shape demand and firm strategy. Simultaneously, trade measures - tariffs and anti-dumping investigations - have increasingly entered the picture as governments react to rapid market shifts and concerns about unfair subsidies or strategic dependencies. Geopolitical tensions can therefore reshape market access and the configuration of production. Firms respond by regionalizing production, forging joint ventures, and lobbying for access. The interplay between industrial policy and commercial strategy is thus a central axis in global competition.

Strategic implications for manufacturers and markets

Several strategic tendencies are observable:

1. Vertical integration and localization. Firms aim to secure battery supply and localize production to mitigate trade barriers and reduce logistical complexity.

2. Product-market segmentation. Manufacturers diversify portfolios across BEVs, PHEVs, and hybrids to address heterogeneous consumer preferences and regulatory regimes.

3. Price competition and feature differentiation. Aggressive pricing by Chinese entrants, enabled by scale and lower production costs, pressures incumbents to re-examine cost structures and accelerate electrification roadmaps [3].

4. Service and software ecosystems. Beyond vehicle hardware, companies compete through software, connected services, and ownership models (leasing, battery-as-a-service), which influence total cost of ownership and brand stickiness.

Despite strong growth, the EV transition faces multiple risks: raw-material bottlenecks and price volatility; supply-chain concentration that creates geopolitical vulnerabilities; uneven charging deployment that could limit adoption in some urban and rural contexts; regulatory uncertainty as subsidies phase out; and potential consumer resistance tied to total cost and charging convenience. Moreover, the global

reconfiguration of automotive manufacturing could generate trade tensions as regional champions emerge.

Future outlook and research directions. Looking forward, the EV market is likely to continue rapid expansion but also consolidation. China's scale and policy framework will remain decisive in the near term; at the same time, competition in key overseas markets is intensifying as Chinese automakers internationalize and incumbents accelerate BEV production. Technological breakthroughs (for example, commercially viable solid-state batteries) would accelerate market transformation, but widespread deployment will depend on parallel advances in materials, manufacturing, and recycling. Research should prioritize: lifecycle analyses of emerging battery chemistries, resilient and diversified critical-minerals supply chains, and systemic models integrating grid impacts of charging at scale.

Thus, the evolution of the global EV market is being shaped by the confluence of rapid demand growth, technological progress, and strategic state and corporate action. China's dominant position in production and demand has altered competitive dynamics; battery technology and critical-minerals supply chains will largely determine cost and capacity trajectories; and infrastructure deployment and policy choices will shape consumer adoption patterns. Firms and policymakers that recognize the interdependence of technology, supply chains, and regulation - and that act to secure scale, supply security, and consumer convenience - will be best positioned in the intensifying global competition for leadership in electric mobility.

References: 1. International Energy Agency. (2025). *Global EV Outlook 2025: Trends in electric car markets*. IEA. Retrieved from: [IEA](#). 2. International Energy Agency. (2024). *Global EV Outlook 2024: Trends in electric cars and charging infrastructure*. IEA. Retrieved from: [IEA](#). 3. Financial Times. (2025). *BYD sells more electric vehicles in Europe than Tesla for first time*. Financial Times. Retrieved from: [ft.com](#). 4. European Commission, Joint Research Centre. (2024). *Analysis of supply-chain challenges for battery materials*. JRC. Retrieved from: [rmis.jrc.ec.europa.eu](#). 5. Koech, A. K., et al. (2024). *A review of improvements on electric vehicle battery technologies*. *Heliyon*. Vol. 10, Issue 15. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e34806>. [sciencedirect.com](#). 6. Joshi, A. (2025).

УДК 339.543.07:339.944

Ігнат'єв М. М.

**БЛОКУВАННЯ МИТНИХ ОРГАНІВ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ
ЗЕД: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВИРІШЕННЯ**

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: д.е.н., професор Гончаренко В. В.

Маючи певний досвід в митно-логістичних операціях українських експортерів та імпортерів у 2018–2025 роках, я неодноразово зіштовхувався з тим, що ефективність усієї ЗЕД-операції визначається не лише якістю підготовлених документів і рівнем компанії, а насамперед — людським фактором та загальним становищем дипломатичних або регіональних відносин. Формально нормативна рамка між Україною та ЄС стала сприятливішою: режим лібералізації автоперевезень продовжено до 31 березня 2027 р., що знімає обмеження дозволів і має пришвидшувати доставку [1; 2]. З точки зору бізнес-операцій, це не тільки мало пришвидшити весь цикл доставки товарів но і зменшити витрати. Разом із тим, економічні наслідки для компаній які стикаються з проблемами — цілком вимірні: додатковий фрахт і простій, штрафи за прострочки, зрив з контрагентами, зростання страхових премій та репутаційні ризики для майбутніх контрактів [3–10].

Об'єктом дослідження виступає взаємодія митних органів та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на суходільних переходах з ЄС, насамперед на польській ділянці кордону (Ягодин—Дорогуськ, Краковець—Корчова, Шегині—Медика, Рава-Руська—Гребенне). Предмет становлять операційні практики, що визначають час до випуску (TTR), фактичну пропускну здатність смуг (Service-level), цифрових процедур. Географічно та часово роботу обмежено періодом

січень 2023 — жовтень 2025 рр., коли польський напрямок неодноразово зазнавав впливу блокад перевізників/фермерів і технічних збоїв польських ІТ-систем, що підтверджено публічними повідомленнями та агентськими новинами [3–10].

Нормативне середовище митного оформлення на напрямі Україна—ЄС спирається на архітектуру Митного кодексу Союзу (UCC) та пов'язані з ним інструменти спрощення: статус АЕО (Authorised Economic Operator), NCTS у межах спільного/уніфікованого транзиту (Common/Union Transit), систему попередніх безпекових даних ICS2 і процедури інтегрованого управління кордонами («єдине вікно») [11–15]. Окремим блоком діє режим лібералізації автоперевезень («транспортний безвіз»), пролонгований до 31.03.2027, який знімає дозвільні бар'єри та зменшує планувальну невизначеність для автологістики між Україною та ЄС [1; 2]. Також Польською стороною створено додатковий контроль для українських перевізників як SENT та RMPD з 1 липня 2024. SENT – це електронна система контролю яка створена державою для моніторингу вантажних перевезень на митній території Польщі, для її реєстрації тобі потрібен GPS маячок та платформа яка буде слідкувати за сигналом. RMPD (Remote Monitoring and Positioning Declaration) – це певна заявка яка подається в електронному форматі для того, щоб заявити намір про перевезення та надати певну інформацію про цей товар, транспортний засіб. Відразу коли вступили в дію вищевказані зміни кількість Українських перевізників отримали штрафи у розмірі 12500 злотих, оскільки перехідного періоду не було тому звісно це обурило багатьох перевізників, що почали звертатися до різного роду асоціацій тощо, щодо високого штрафу та неспіврозмірних штрафів та цінам на фрахти.

Продовження «транспортного безвізу» до 31 березня 2027 року прибирає дозвільні вузькі місця, що традиційно породжували певну бюрократію на етапі планування рейсів (квоти/ліцензії, «вікна» подачі заявок) [1; 2]. Економічний ефект — бізнес акумулюю більше ресурсів на інші проблеми, а отже, вища вірогідність дотримання контрактів на терміналах/складах. Нормативна лібералізація не гарантує відсутності черг у кризу, проте прибирає один рівень тертя й зменшує ризик адміністративних затримок, які не пов'язані з митним контролем як огляд,

ревізія, відбір зразків, митна вартість товару, різного роду контролю або ризику, що також суттєво впливають на термін доставки, вартісні показники.

При цьому неможливо спрогнозувати певні людські фактори які для нас є найбільш руйнівними в плані бізнесу, оскільки митно-логістичні проблеми створюють величезну криву росту цін як на товар (митні коригування, тарифи, тощо) так і логістичні (блокування та простой) створюють ситуації за яких бізнесу важко розвиватися.

Таблиця 1.

Проблематика на Українсько-Польському кордоні з 2023року по 2025 рік.

Дата	Подія / короткий зміст	Наслідок для руху вантажів
06.11.2023	Старт блокади польськими перевізниками (перший цикл)	Суттєве зниження пропуску, накопичення черг
11.12.2023	Тимчасове зняття блокади на одному пункті й повторне перекриття згодом	Непередбачувані черги, швидке повернення до обмежень
18.12.2023	Черги >2 000 вантажівок на напрямі до України	Масове накопичення транспортів на під'їздах
03.01.2024	Відновлення/продовження акцій: блокування декількох переходів	Пропускна здатність різко падає
20.02.2024	Майже повна блокада всіх переходів; інциденти зі висипанням зерна	Критичне падіння руху; репутаційні/страхові ризику
21.04.2024	Збій IT-систем польської митниці	Гальмування оформлення, наростання черг
29.04.2024	Офіційне зняття тривалої блокади (весняний цикл)	Поступове відновлення руху
08.10.2024	Анонс нового блокування Медика–Шегині до кінця року	Ризик повторних збоїв наприкінці 2024
23.11.2024	Добова акція польських фермерів у Медика	Тимчасове обмеження руху
21.12.2024	Запуск КПП Нижанковичі–Мальховіце	Часткове розвантаження коридору (легкий транспорт, автобуси)

Дата	Подія / короткий зміст	Наслідок для руху вантажів
14.01.2025	ЄК оцінює угоду про спільний митно-прикордонний контроль UA–PL; план розширення e-Черги	Потенційне скорочення процедурної затримки в майбутніх періодах
10.04.2025	Подовження дії «транспортного безвізу» до 31.12.2025 (автоматично)	Зменшення регуляторної невизначеності для автоперевезень
06.09.2025	Короткочасне блокування Медики з подальшим зняттям того ж дня	Тимчасове зниження пропуску, швидке відновлення
25.09.2025	ЄС і Україна подовжили «транспортний безвіз» до 31.03.2027	Стійкіші планові перевезення на 2025–2027 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [1–15].

Вплив кризових ситуацій на польському напрямку проявляється у трьох взаємопов'язаних площинах: часовій (Time-to-Release, пропускна здатність), вартісній (прямі та непрямі витрати) та ризиковій (операційні, контрактні, репутаційні наслідки). При цьому це все відбувається під час війни, що суттєво сповільнює доставку товарів які необхідні, збільшує їх вартість та змінює систему добросусідства, оскільки бізнес так і люди стикають з постійними проблемами та ризиками які виникають на фоні цих всіх новин, відбувається загострення Польсько-Українських відносин.

Таблиця 2

Оцінка збитків під час блокувань

Показник	Період/охоплення	Оцінка збитків / ефект
Втрати держбюджету України від недоодержаних митних платежів	листопад–грудень 2023 (пік першої хвилі)	9,3 млрд грн
Оцінка зниження імпорту (як непрямий вимір втрат) та ризик для зростання ВВП	листопад 2023	Імпорт ↓ ~20% у листопаді; за тривалості блокад — мінус 1 п.п. зростання ВВП

Показник	Період/охоплення	Оцінка збитків / ефект
Прямі втрати зовнішньої торгівлі за оцінкою НБУ (1-й місяць блокади)	листопад 2023	Експорт: \$160 млн; імпорт: \$700 млн (початкова оцінка)
Оновлена оцінка НБУ (1-й місяць блокади)	уточнено у травні 2024	Експорт: \$160 млн; імпорт: \$500 млн
Сумарні втрати економіки за оцінкою роботодавців	станом на 22.11.2023	> €400 млн
Сумарні втрати економіки за оцінкою АМПУ/Асоц. міжнародних автоперевізників (заява)	станом на 19.12.2023	> €1 млрд
Середні втрати бізнесу за опитуванням ЕВА (36 компаній)	лютий–березень 2024	Разом €24,8 млн; у середньому ~€700 тис. на компанію; 98% компаній повідомили про зростання вартості перевезень
Затримки швидкопсувних товарів	березень 2024	До 7 діб простою (призводить до списань/штрафів)
Оціночні щоденні втрати поставок з Польщі в Україну	кінець листопада 2023	\$22,5 млн на добу (зменшення поставок)

Джерело: побудовано автором на основі [16-23].

Підсумково, в умовах війни акцент зміщується до «максимальної швидкості» та повного сприяння необхідного(критичного) товару. Саме така конфігурація мінімізує додаткові витрати для українського бізнесу [16-23]. Розвиток митно-логістичної взаємодії в умовах війни доцільно вибудовувати за чотирма взаємопов'язаними векторами: інституції, цифрова сумісність, інфраструктура та операції на кордоні, міждержавна координація, які підсилюються в комплексі.

Особлива увага на аспект міжнародної кооперації оскільки митні обмеження або такі системи як SENT та RMPD створили для бізнесу проблемні питання.

У воєнний час кордон має працювати передбачувано навіть тоді, коли довкола багато невизначеності. Для цього потрібні кілька зрозумілих речей. По-перше,

розширити коло перевірених компаній і дати їм пріоритет у проходженні: коли бізнес стабільно дотримується правил, це має конвертуватися у швидше оформлення. По-друге, постійно мають працювати міжвідомчі групи які будуть спеціалізуватися на питаннях митниці, логістики та бізнесу, щоб оперативно реагувати на кризові ситуації. По-третє, подавати документи в електронному вигляді та в єдиному місці, без дублювань, - це зменшує помилки та спрощує повторний запуск руху після збоїв однак будь-які розбіжності в документах породжують зайві запити і затримки, звісно питання недоброчесності та контрабанди теж неможливо ігнорувати.

Між країнами має бути один офіційний канал повідомлень про блокади й збої: із точним часом початку, статусом відновлення і короткою довідкою, що відбувається. Навіть у кризу потрібен мінімальний гарантований пропуск - не менше десяти вантажівок на годину в кожен бік. Коли бізнес заздалегідь знає, що повністю «закриватися» пункт не буде, простіше планувати виробництво, склади й доставки.

Одночасно слід тримати альтернативні напрямки через Словаччину, Угорщину чи Румунію. Загальний висновок простий- війна, протести та технічні збої час від часу «ламають» звичний ритм на кордоні. Тому ще важливий аспект це: розвиток інфраструктури для швидких логістичних маршрутів та введення змін в митних системах які дозволять пришвидшити оформлення. У такій конфігурації бізнес менше втрачатиме часу і грошей, швидше відновлюватиметься після кожного збою і матиме більш стабільний прогноз- навіть за умов війни.

Жоден інструмент не знімає фізичну блокаду «тут і зараз», тому рішення - налагодження відносин та проведення заходів з покращення відносин які, на мій погляд мають позитивно впливати на Український бізнес, створення міжвідомчих груп, бізнес асоціацій тощо, які будуть мати на меті прибрати непорозуміння які виникають між нашими державами та безпосередньо людьми.

Література: 1. EU and Ukraine extend road transport agreement until 31 March 2027. 25.09.2025. URL: <https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/eu-and-ukraine-extend-road->

transport-agreement-until-31-march-2027-2025-09-25_en; 2. Ministry for Development of Communities, Territories and Infrastructure of Ukraine. *Ukraine and the European Union extend the Road Transport Agreement*. 25.09.2025. URL: <https://mindev.gov.ua/en/news/ukraina-ta-ievropeiskiy-soiuz-prodovzhyly-transportnyi-bezviz>; 3. Кабінет Міністрів України. *Україна та ЄС продовжили «транспортний безвіз»*. 25.09.2025. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/ukraina-ta-ievropeiskiy-soiuz-prodovzhyly-transportnyi-bezviz>; 4. Reuters. *Polish border crossing with Ukraine again blocked after brief lifting*. 11.12.2023. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/polish-drivers-lift-blockade-one-border-crossing-with-ukraine-says-kyiv-2023-12-11/>; 5. Reuters. *Polish truckers resume blockade of Ukrainian border crossing*. 18.12.2023. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/polish-truckers-resume-blockade-ukrainian-border-crossing-2023-12-18/>; 6. Reuters. *Polish farmers to resume blockade of Ukraine border crossing (Medyka)*. 03.01.2024. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/polish-farmers-resume-blockade-ukraine-border-crossing-2024-01-03/>; 7. AP News. *Polish farmers block Ukraine's border, spill Ukrainian grain and burn tires*. 20.02.2024. URL: <https://apnews.com/article/poland-ukraine-farmers-protest-29e17ea1a6667b4a8f21a25af604ae1e>; 8. Reuters. *Kyiv urges Poland to punish those behind Ukrainian grain spills*. 26.02.2024. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/kyiv-urges-poland-punish-those-behind-ukrainian-grain-spills-2024-02-26/>; 9. Reuters. *EU executive agrees to revise transport agreement with Ukraine after Polish demands*. 05.03.2024. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/poland-says-eu-executive-agrees-revise-transport-agreement-with-ukraine-2024-03-05/>; 10. Ukrinform. *2,100 trucks in queues at border with Poland*. 01.12.2023. URL: <https://www.ukrinform.net/rubric-economy/3794379-2100-trucks-in-queues-at-border-with-poland.html>; 11. Ukrainska Pravda (Eng). *Lorry traffic obstructed on Ukrainian-Polish border due to system failure (Polish Customs)*. 21.04.2024. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2024/04/21/7452288/>; 12. European Commission — Taxation & Customs Union. *Import Control System 2 (ICS2): overview*. (актуальна сторінка). URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs/customs-security/import-control-system-2_en; 13. Publications Office of the EU. *ICS2: factsheet / overview and data requirements*. 29.07.2024. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f0c54ba3-4e1b-11ef-acbc-01aa75ed71a1/language-en>; 14. European Commission — Taxation & Customs Union. *New Computerised Transit System (NCTS): service page*. (актуальна сторінка). URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/online-services/online-services-and-databases-customs/new-computerised-transit-system-ncts_en; 15. European Commission — Taxation & Customs Union. *Authorised Economic Operator (AEO) programme*. (актуальна сторінка). URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs/authorised-economic-operator/programme_en; 16. Reuters. *Economic losses pile up in Ukraine as Polish truckers protest*. 30.11.2023. URL:

<https://www.reuters.com/world/europe/economic-losses-pile-up-ukraine-polish-truckers-protest-2023-11-30/> Reuters; 17. AP News. Polish truck drivers are blocking the border with Ukraine; Ukraine's budget shortfall totals about UAH 9.3 billion. 09.12.2023. URL: <https://apnews.com/article/poland-ukraine-border-protest-truckers-lines-cbb2524630fdefcd4f58718d3a04d16a> AP News; 18. Forbes Ukraine. Блокада кордону: НБУ оцінив втрати експорту у \$160 млн та зниження імпорту на \$700 млн (листопад 2023). 19.12.2023. URL: <https://forbes.ua/news/blokada-kordonu-nbu-otsiniv-vtrati-ukrainskikh-eksporteriv-u-160-mln-19122023-18004> forbes.ua; 19. The Kyiv Independent. National Bank: Losses from Polish blockade amounted to \$500M in imports, \$160M in exports in first month. 14.05.2024. URL: <https://kyivindependent.com/national-bank-ukraines-polish-blockade-losses-partially-offset-by-maritime-trade/> The Kyiv Independent; 20. European Business Association. Delays of perishable goods at the border increased to 7 days; average losses per company ≈ €700,000; 98% — зростання вартості перевезень. 18.03.2024. URL: <https://eba.com.ua/en/zatrymky-shvydkopsuvnyh-tovariv-na-kordoni-zbilshylys-do-7-dib/> European Business Association; 21. Interfax. Deliveries to Ukraine by Poland decrease by \$22.5 mln per day due to border blockade — expert. 29.11.2023. URL: <https://interfax.com/newsroom/top-stories/97042/> Interfax; 22. Media Center Ukraine – Ukrinform. Ukraine's economy loses over EUR 1 billion due to border blockade. 19.12.2023. URL: <https://mediacenter.org.ua/ukraine-s-economy-loses-over-eur-1-billion-due-to-border-blockade/> Media Center Ukraine; 23. Ukrainska Pravda (Eng) / Економічна правда. Ukrainian economy suffers €400 million of losses because of checkpoints blockade. 22.11.2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2023/11/22/7429881/> Українська правда

УДК 339.137.2:004:303.024.3(100–775)

Легенчук В.Р.

РОЛЬ КРАЇН ASEAN+3 НА СВІТОВОМУ РИНКУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОЇ ЕЛЕКТРОНІКИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: д.е.н., проф. Гончаренко В.В.

Ринок високотехнологічної електроніки є одним із ключових чинників четвертої промислової революції, який забезпечує основу цифровізації, енергетичного переходу та інноваційного розвитку. Його сучасна архітектура формується складними глобальними ланцюгами постачання, у межах яких

домінуюче положення посідають країни Азійсько-Тихоокеанського регіону. Саме на блок ASEAN+3 (десять країн Асоціації держав Південно-Східної Азії разом із Китаєм, Японією та Південною Кореєю) припадає понад половину світової обробної доданої вартості, що визначає їхнє провідне місце у виробництві електронних компонентів, інтегральних схем та кінцевих пристроїв. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі цього регіону як ядра глобальних виробничих процесів у галузі високих технологій, а також необхідністю оцінки структурних зрушень, що відбуваються під впливом цифрових інновацій та геоекономічних трансформацій.

Світовий ринок напівпровідників у 2024 р. досяг 627,6 млрд дол. США, що на 19,1% перевищує рівень попереднього року [1]. Частка Тихоокеанської Азії у глобальному виробництві становила понад 70%, а на Китай припадало близько 29% світового споживання чипів. Основними рушіями зростання були сегменти пам'яті, логічних мікросхем та AI-чипів, що забезпечили різке зростання експорту Південної Кореї, Сінгапуру, Малайзії та В'єтнаму. Сукупно регіон Азії формує понад 56% світової обробної доданої вартості [2], що робить його центром концентрації ланцюгів створення вартості у сфері електроніки.

Перед тим як перейти до аналізу структури експорту, узагальнимо базові характеристики світового ринку, табл. 1.

Таблиця 1

Ключові показники глобального ринку електроніки, 2024 р.

Показник	Значення
Світовий обсяг ринку напівпровідників	627,6 млрд дол. США
Частка Азії-Тихоокеанії	72 %
Частка Китаю у світовому ринку	29%
Обробна додана вартість регіону Азія	56,7% світової MVA

Джерело: [1–3]

Наведені дані свідчать про глибоку концентрацію виробничих потужностей та інвестицій у країнах Азії, де ASEAN+3 формує ядро технологічної інфраструктури глобального ринку електроніки.

Загальний експорт країн АСЕАН у 2023 р. становив 1,81 трлн дол. США, з яких близько 28% припадало на категорію Electrical machinery and equipment (HS-85) [4]. Електроніка залишається найбільшим експортним кластером регіону, забезпечуючи понад чверть робочих місць у промисловості. Малайзія є регіональним лідером за експортом частин інтегральних схем (HS 854290) – 9 422,9 млн дол. (24% експорту) [5]. У В'єтнамі частка електроніки становить 13,8%, у Таїланді – 27%, у Сінгапурі – 20%, у Філіппінах – приблизно 18%, табл. 2.

Таблиця 2

Експорт електронних компонентів країн ASEAN, 2023 р.

Країна	Основна категорія	Експорт, млн дол. США	Частка в експорті країни
Малайзія	HS 854290 (частини ІС)	9422,9	24%
В'єтнам	HS 85 (електроніка та ІС)	3130	13,8%
Таїланд	Е&Е (електроніка та електроприлади)	–	27%
Сінгапур	Електронні компоненти та мікросхеми	1946	20%
Філіппіни	ІС та компоненти	–	18%

Джерело: [5–8]

Аналіз показує, що країни Південно-Східної Азії не лише виступають виробничими хабами світових ТНК, але й нарощують власну технологічну спроможність. Експорт електронних компонентів у цих державах стає індикатором їхньої глибокої інтеграції в ланцюги доданої вартості, де провідні позиції займають Малайзія, В'єтнам і Таїланд.

Китай утримує статус глобального лідера у виробництві інтегральних схем. У 2024 р. обсяг їх випуску зріс на 22,2% до 4514 млрд одиниць, а імпорт обладнання для чип-фабрик становив 33,5 млрд дол. (+22,3%) – приблизно половина світового обсягу [9]. Держава реалізує стратегію Made in China 2025, спрямовану на створення повного внутрішнього циклу виробництва електроніки – від матеріалів до дизайну та тестування.

Японія посідає лідируючі позиції у виробництві матеріалів та обладнання для напівпровідників, а Південна Корея спеціалізується на пам'яті та AI-чипах. У 2024 р. експорт напівпровідників із Кореї зріс на 43,9% до 141,9 млрд дол., а уряд

оголосив інвестиційний пакет у 23 млрд дол. на розбудову «K-Semiconductor Belt»[9].

Отримані дані дозволяють стверджувати, що країни ASEAN+3 утворюють повний інтегрований ланцюг вартості у виробництві електроніки: Японія та Корея постачають технології й матеріали, країни ASEAN забезпечують збірку й тестування, а Китай – масштабне виробництво та внутрішній попит. Така структура створює високу синергію та зміцнює позиції регіону в глобальних технологічних ланцюгах.

Попри певні ризики – геополітичну напругу, технологічну залежність і тенденції до reshoring – перспективи розвитку галузі залишаються позитивними. Попит на електроніку з боку секторів AI, IoT та «зеленої» економіки сприятиме розширенню експорту, а до 2030 р. країни АСЕАН можуть подвоїти його обсяги [8].

Узагальнюючи результати аналізу, можна зробити висновок, що майбутнє глобальної електронної індустрії дедалі виразніше формується у межах регіону ASEAN+3, який перетворюється з виробничого осередку на стратегічний центр технологічного балансу світової економіки. Саме тут поєднуються масштаби промислового виробництва, інвестиційна привабливість, інноваційна спроможність і технологічна автономія, що в сукупності задають нову архітектуру міжнародних ланцюгів вартості. Подальше посилення ролі регіону залежатиме від здатності його країн не лише підтримувати високу динаміку експорту, а й створювати власні стандарти технологічного розвитку, формувати регіональні цифрові платформи та забезпечувати баланс між відкритістю ринків і стратегічною безпекою.

Література: 1. Semiconductor Industry Association. SIA 2024 Factbook: Global Semiconductor Industry Overview [Електронний ресурс] / Semiconductor Industry Association. 2024. Режим доступу: <https://www.semiconductors.org/wp-content/uploads/2024/05/SIA-2024-Factbook.pdf> ; 2. UNIDO. Industrial Statistics Database [Електронний ресурс]. Vienna: UNIDO, Режим доступу: <https://stat.unido.org/>; 3. Market Data Forecast. Global Semiconductor Market Size, Share & Growth, 2033 [Електронний ресурс]. Last updated: September 2025. Режим доступу:

<https://www.marketdataforecast.com/market-reports/semiconductor-market>; 4. ASEANstats. ASEAN Key Figures 2024 [Електронний ресурс] / ASEANstats. 2024. Режим доступу: <https://www.aseanstats.org/wp-content/uploads/2024/12/AKF2024.v1.pdf>; 5. World Bank – WITS. Parts of electronic integrated circuits and mic exports by country (HS 854290) 2023 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://wits.worldbank.org/trade/comtrade/en/country/ALL/year/2023/tradeflow/Exports/partner/WLD/product/854290>; 6. Krungsri Research. Electronics Industry Outlook: 2025-2027 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.krungsri.com/en/research/industry/industry-outlook/hi-tech-industries/electronics/io/electronics-2025-2027>; 7. ASEANstats. ASEAN Statistics Web Portal [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.aseanstats.org/>; 8. ASEAN Briefing. «Manufacturing in Cambodia: Moving Beyond Garments to Electronics and Automotive Parts» [Електронний ресурс] / Giulia Interesse. 11 червня 2025. Режим доступу: <https://www.aseanbriefing.com/news/manufacturing-in-cambodia-moving-beyond-garments-to-electronics-and-automotive-parts>; 9. China Briefing. «China's Electronic Manufacturing: 2024 Performance Review and 2025 Outlook» [Електронний ресурс] / Qian Zhou. 10 лютого 2025. Режим доступу: <https://www.china-briefing.com/news/chinas-electronic-manufacturing-2024-performance-2025-outlook>.

УДК: 339.9:004

Ловчиновський І.В.

СУТНІСТЬ І ДРАЙВЕРИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,

Науковий керівник: д.е.н., доц. Зайцева А.С.

У XXI столітті цифровізація стає фундаментальним трендом розвитку світової економіки. Оскільки цифрові платформи формують нові глобальні ланцюги створення вартості, відкривають доступ до міжнародних ринків навіть для малих компаній, а також радикально впливають на структуру конкуренції, фінансові моделі та управління бізнесом. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), великі дані, штучний інтелект, блокчейн і хмарні обчислення не лише трансформують бізнес-процеси, змінюють саму природу міжнародного бізнесу.

Сутність цифровізації міжнародного бізнесу в тому, що це складний процес впровадження цифрових технологій у всі аспекти діяльності компаній, які

здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, а саме виробництво, торгівля, логістика, маркетинг, фінанси, управління персоналом, міжнародні комунікації тощо [1, 2].

Електронна торгівля є одним із найдинамічніших секторів світової економіки. Частка електронної торгівлі у світовому роздрібному товарообігу перевищила 22 %, тоді як ще у 2015 році становила лише 7 %. Лідерами цифрової торгівлі є Китай, США, Велика Британія, Німеччина та Південна Корея. Понад 2 млрд людей у світі здійснюють онлайн-покупки, і до 2040 року понад 95 % усіх транзакцій відбуватимуться через цифрові канали [3].

Цифрові фінанси, а саме розвиток фінтеху сприяв появі нових форм міжнародних розрахунків — від мобільних платіжних систем до криптовалют і смарт-контрактів.

Поширення блокчейн-технологій підвищує прозорість і швидкість фінансових операцій, а впровадження штучного інтелекту — ефективність оцінки ризиків і кредитного скорингу. ЄС, США та Азія активно розвивають концепцію Open Banking, яка відкриває доступ до даних клієнтів через стандартизовані API, створюючи конкурентне середовище між банками та фінтех-стартапами [4].

Впровадження цифрових технологій у логістику також суттєво змінюють її. Технології Internet of Things (IoT), RFID-ідентифікації, штучного інтелекту та Big Data Analytics забезпечують відстеження товарів у режимі реального часу, автоматизацію складів, прогнозування попиту й мінімізацію затримок. Сучасні логістичні платформи інтегрують перевізників, клієнтів, брокерів і митні служби в єдиний цифровий простір.

Транснаціональні компанії переходять від фізичної присутності на ринку до цифрової присутності (digital presence). Цифровізація дозволяє малим і середнім підприємствам (МСП) виходити на глобальні ринки без значних інвестицій у фізичну інфраструктуру [5].

Основними драйверами процесу цифровізації міжнародного бізнесу є:

1) технологічний прогрес, а саме швидкий розвиток штучного інтелекту, big data- технології, хмарних технологій, інтернету речей (IoT), блокчейну;

- 2) глобалізація — зростання міжнародної взаємозалежності, потреба у швидких транскордонних транзакціях і комунікаціях;
- 3) конкуренція — потреба зниження витрат і підвищення швидкості прийняття рішень;
- 4) зміна поведінки споживачів — перехід до онлайн-каналів, кастомізації та мобільних сервісів;
- 5) пандемія COVID-19, також пришвидшила діджиталізацію комерції, логістики й фінансових операцій у глобальному масштабі.

У результаті бізнес-середовище перетворюється на цифрову екосистему, де взаємодія між постачальниками, клієнтами, інвесторами і державними структурами відбувається через інтегровані онлайн-платформи.

Враховуючи, той факт, що представники бізнес-середовища активно впроваджують цифрові технології у свою діяльність, бо це їм покращує фінансові показники, фінансове становище, конкурентоспроможність, буде відбуватися і подальше зростання цифрової торгівлі, розповсюдження та удосконалення використання інтернету-речей і штучного інтелекту, забезпечуватимуть нові формати персоналізованих послуг і автоматизованих бізнес-моделей, блокчейн-технологій розширять довіру у міжнародних транзакціях і зменшать роль посередників. Хмарна економіка (cloud economy) стане базовою платформою для глобальної співпраці компаній [3].

Таким чином, цифровізація стала не просто інструментом підвищення ефективності міжнародного бізнесу, а рушійною силою його перетворення. Вона створює умови для глобальної взаємодії, прискорює обмін інформацією, знижує транзакційні витрати і відкриває нові можливості для інновацій. У найближчі десятиліття саме цифрова готовність визначатиме конкурентоспроможність країн і компаній.

Література: 1. Dovgal O., Sidorov M. *Formation and Implementation of Economic Cooperation within the Limits of the Association Agreement between Ukraine and the EU. Integration mechanisms of management of innovative processes in the economy: collective monograph / Andrushko R.,*

Andrushko O. etc. International Science Group. Boston : Primedia eLaunch, 2023. P. 124-131. 2. Measuring the Digital Transformation: A Roadmap for the Future. – Paris: OECD, 2023. – 254 p. 3. Digital Economy Report 2024: Data and Development. – Geneva: UNCTAD, 2024. – 320 p. 4. Digital Decade Policy Programme 2030. – Brussels: European Commission, 2023. – 68 p. 5. World Trade Report 2023: Re-globalisation through Digital Trade. – Geneva: WTO, 2023. – 210 p.

УДК 658.012.2:330.88:338.2

Літученко К.О.

УПРАВЛІНСЬКІ СТРАТЕГІЇ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗНИЖЕННЯ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: к.ек.н., доц. Чемчикаленко Р. А.

У нинішніх умовах глобалізації та цифрової трансформації бізнесу трансакційні витрати набувають такої ж ваги, як і виробничі чи фінансові ресурси, коли мова йде про підвищення конкурентоспроможності компанії. Саме ефективність їхнього управління визначає, наскільки швидко та впевнено підприємство зможе адаптуватися до вимог світового ринку, знизити ризики, пов'язані зі співпрацею з іноземними партнерами, скоротити час, потрібний для укладання угод, і зберегти гнучкість обраної бізнес-моделі.

Тема дослідження є надзвичайно актуальною, адже трансакційні витрати все більше впливають на структуру загальних витрат компаній, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю [1]. Цей тип витрат охоплює дуже широкий спектр: від пошуку і аналізу даних про потенційних партнерів до забезпечення виконання контрактних зобов'язань у різних інституційних умовах. Простими словами, трансакційні витрати - це витрати, пов'язані з координацією економічних взаємодій: укладанням угод, контролем їх виконання, обміном інформацією, забезпеченням прав власності та управлінням ресурсами [2]. У високотехнологічних секторах, де проекти є капіталомісткими і потребують високого рівня координації, рівень таких витрат особливо значний.

Відповідно до неоінституційної теорії, і насамперед концепції Р. Коуза, підприємство розширює масштаби внутрішньої діяльності до моменту, коли граничні витрати внутрішньої координації дорівнюють витратам ринкової взаємодії [4]. Таким чином, оптимальний рівень інтеграції досягається за умови рівності внутрішніх і зовнішніх трансакційних витрат, що забезпечує мінімізацію сукупних витрат та формує раціональний організаційний масштаб.

У світі високотехнологічної промисловості це положення набуває реального практичного значення, коли виробничі, науково-дослідницькі, збутові та фінансові процеси функціонують узгоджено, компанія може суттєво посилити свої конкурентні позиції на глобальних ринках. Однак в Україні спостерігаються суттєві недоліки: методичний апарат оцінки трансакційних витрат ще недостатньо розвинутий, відсутні усталені підходи до їх формалізації в управлінській практиці, а бракує й статистичної бази, що ускладнює розробку ефективних моделей корпоративної інтеграції.

Зниження трансакційних витрат потребує впровадження комплексної стратегічної системи управління. Стратегічним напрямом виступає оптимізація організаційних структур підприємств та інтеграційних об'єднань [1,5]. Формування холдингових структур, кластерів, консорціумів та інших коопераційних моделей дозволяє уникнути дублювання функцій, спростити комунікації та створити єдиний інформаційно-координаційний простір, що в підсумку допомагає зменшити витрати на узгодження рішень, контроль та моніторинг операцій.

Важливе місце займає стратегія цифрової трансформації управлінських і виробничих процесів. Застосування сучасних цифрових платформ, інтегрованих інформаційних систем, електронного документообігу, технологій аналізу великих даних та автоматизованих систем контролю сприяє значному скороченню часу обробки інформації та допомагає практично усунути ризики інформаційної асиметрії [1].

Не можна недооцінювати значення стратегії розвитку інституційного забезпечення й корпоративного управління. Запровадження чітких правил

взаємодії, уніфікованих стандартів договірних процедур, ефективних механізмів внутрішнього контролю, принципів комплаєнсу та чіткої регламентації прав і відповідальності учасників інтегрованих структур суттєво знижує ризики опортуністичної поведінки контрагентів та скорочує витрати на забезпечення дотримання зобов'язань [4].

Для ефективного управління трансакційними витратами важливим є розвиток партнерських механізмів і довіри між підприємствами та їхніми зацікавленими сторонами. Коли компанії встановлюють стабільні довгострокові договірні відносини, впроваджують стратегічні альянси, дотримуються корпоративних кодексів етики та розвивають програми взаємного підвищення потенціалу постачальників, витрати на переговорні процеси та контроль автоматично скорочуються.

Високотехнологічні інтеграційні структури потребують продуманого підходу до логістики та ефективного управління ланцюгами постачання. І таким чином, коли закупівлі централізовані, а взаємодія з ключовими постачальниками відбувається за чітким системним принципом, і логістичні потоки разом із виробничою кооперацією піддаються ретельній оптимізації, вдається усунути зайві координаційні витрати й підвищити передбачуваність операцій [6].

Окремого, не менш важливого, значення набуває стратегія інноваційного та інвестиційного розвитку. Інвестиції в передові технології, аналітичні інструменти, кібербезпеку, управління ризиками та прогнозування знижують невизначеність у господарських процесах та підвищують стійкість підприємств перед ринковими коливаннями.

Не варто недооцінювати вагу кадрової політики: вона охоплює формування високопрофесійних управлінських команд, розвиток компетенцій у сфері проектного та процесного менеджменту, постійне вдосконалення кваліфікації співробітників та формування корпоративної культури, орієнтованої на спільну роботу. Саме ці елементи забезпечують поступове скорочення комунікаційних бар'єрів та мінімізацію організаційних дисфункцій [2].

Отже, зниження трансакційних витрат під час інтеграції підприємств являє собою багатовимірну управлінську задачу, яку можна подолати лише за допомогою всебічного стратегічного підходу. Такий підхід передбачає модернізацію організаційних структур, впровадження цифрових технологій, посилення інституційної бази, розвиток партнерських відносин, оптимізацію логістичних процесів, активну інноваційно-інвестиційну діяльність і формування професійних управлінських кадрів. Якщо це вдасться, підприємства високотехнологічного сектору України зможуть підвищити свою конкурентоспроможність, закріпити економічну стійкість і вмотивовано інтегруватися у глобальні виробничі ланцюги, що є вирішальною умовою їхнього стійкого розвитку.

Література: 1. Вергуненко М. В. Трансакційні витрати економічної інтеграції: фактори впливу та напрями їх регулювання. Київ: КНЕУ, 2008. 2. Князь С. В., Ткачук Н. В., Гуменюк О. І. Трансакційні витрати як фактор формування ціни, собівартості продукції та забезпечення конкурентоспроможності підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. Ірпінь, 596 с. 3. Герасименко Т. В. Трансакційні витрати: сутність та динаміка в українській економіці. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2021. № 2. С. 60–67. 4. Неоінституціоналізм. Букліб. URL: <https://buklib.net/books/29178/> (дата звернення: 05.11.2025). 5. Бонарев В. В. Відображення збору й обробки інформації про трансакційні витрати в системі обліку. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1299/1253> (дата звернення: 05.11.2025). 6. Савчук Л. О. Цифрова трансформація управління підприємством: концептуальні засади та стратегічні орієнтири. *Бізнес Інформ*. 2023.

Петров Г. А.

ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ІСПАНСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: д.е.н., проф. Гончаренко В.В.

Актуальність дослідження транснаціоналізації іспанських кооперативів обумовлена необхідністю переосмислення традиційних моделей кооперативного руху в умовах глобалізації економіки та зростаючої конкуренції на міжнародних ринках.

Ступінь досліджуваності проблеми транснаціоналізації іспанських кооперативів характеризується наявністю певного корпусу наукових праць, що розглядають різні аспекти цього феномену з міждисциплінарних позицій, хоча комплексних досліджень, що систематизували б увесь спектр стратегій, механізмів та наслідків транснаціоналізації іспанських кооперативів у різних секторах економіки, досі бракує.

Метою дослідження є комплексний аналіз процесів, механізмів та особливостей транснаціоналізації іспанських кооперативів, виявлення ключових факторів їх успішної міжнародної експансії та визначення специфіки адаптації кооперативних принципів до умов глобального ринку.

Сутність дослідження. Іспанія займає особливе місце у світовому кооперативному русі, маючи одну з найрозвиненіших та найрізноманітніших кооперативних систем у Європі [8]. Особливо виділяється Баскський регіон із високою економічною ефективністю та соціальною відповідальністю кооперативного сектору [1]. Іспанські кооперативи стали піонерами виходу на міжнародні ринки, зберігаючи ключові принципи кооперативної демократії та солідарності [2].

Транснаціоналізація іспанських кооперативів розпочалася в останні десятиліття ХХ століття як відповідь на глобалізаційні виклики та потребу доступу

до нових ринків [3]. Це був не лише засіб виживання, а свідомий крок для зміцнення конкурентоспроможності на глобальному рівні [4].

Найяскравіший приклад – унікальний кооператив у формі корпорації Мондрагон, який був заснований в Країні Басків у 1956 році [4]. Сьогодні ця корпорація об'єднує понад 250 підприємств у 30 країнах, має виробничі потужності на чотирьох континентах і понад 80 тис. працівників [5], функціонує у промисловості, роздрібній торгівлі, фінансах та освіті [4]. Міжнародна експансія розпочалася у 1990-х роках із дочірніх підприємств у Латинській Америці, Азії та Східній Європі, згодом охопивши Північну Америку та інші регіони [5]. При цьому Мондрагон стикається з дилемою збереження кооперативних принципів у закордонних філіях, де працівники не є членами кооперативу [4], що залишається предметом активних дискусій та стимулює пошук нових організаційних моделей [5].

Не менш показовим є досвід іспанських аграрних кооперативів, які активно інтегруються у глобальні ланцюги постачання [2]. Кооперативи, що виробляють оливкову олію, вино, цитрусові та інші продукти, створили міцні експортні мережі, охоплюючи ринки Європи, Америки та Азії [7]. Організації Hojiblanca, Dcoop та Apescoo поєднують високу якість продукції, сучасні маркетингові стратегії та кооперативні принципи [7]. Вони інвестують у власні бренди, створюють дистрибуційні центри за кордоном, укладають стратегічні альянси та використовують цифрові технології для оптимізації логістики й комунікації [2]. Транснаціоналізація аграрних кооперативів сприяє економічному зростанню, розвитку сільських територій, створенню робочих місць та збереженню традиційних методів виробництва [7].

Фінансовий сектор представлений, зокрема, кооперативним банком Caja Laboral групи Мондрагон [6], який обслуговує кооперативи та широкий спектр клієнтів у різних країнах, демонструючи життєздатність кооперативної моделі у конкурентному банківському середовищі [6]. Кооперативні кредитні спілки Іспанії розвивають транскордонне співробітництво, створюють міжнародні мережі для обміну досвідом, технологіями та фінансовими ресурсами [7], що зміцнює

міжнародну солідарність кооперативного руху та пропонує альтернативу традиційній капіталістичній моделі фінансового посередництва [3].

Серед ключових факторів успіху транснаціоналізації виділяють: потужну інституційну підтримку держави та регіональних органів, високий рівень освіти та професійної підготовки менеджерів через спеціалізовані навчальні заклади (зокрема університет Мондрагон), культуру інновацій і готовність до експериментів, міцні горизонтальні зв'язки між кооперативами для обміну ресурсами та знаннями, а також баланс між економічною ефективністю та соціальною відповідальністю, що забезпечує довіру працівників, споживачів і громад [4,5,7,8].

Транснаціоналізація створює серйозні виклики для кооперативної ідентичності та управління. Основна проблема – ризик розмивання кооперативних цінностей під тиском глобальної конкуренції та необхідністю адаптації до різних правових, культурних і економічних контекстів [4]. При створенні філій за кордоном постає питання: чи можуть їхні працівники стати повноправними членами кооперативу, чи залишаються найманими? Другий варіант суперечить принципу демократичного контролю членів [5]. Деякі кооперативи застосовують компромісні механізми участі закордонних працівників у прибутках та управлінні без повного членства [4], інші створюють автономні кооперативи з федеративними зв'язками з материнською організацією [5].

Ще один виклик – баланс між централізацією стратегічного управління для ефективності глобальних операцій та децентралізацією для збереження автономії місцевих кооперативів [5]. Надмірна централізація призводить до бюрократизації та втрати гнучкості, надмірна децентралізація ускладнює координацію та послаблює позиції на міжнародних ринках [4,5]. Іспанські кооперативи прагнуть оптимального балансу через федеративні структури, де стратегічні рішення приймають колективно, а операційне управління делегується на місцевий рівень з урахуванням специфіки ринків і культур [7].

Досвід іспанських кооперативів важливий для інших країн, зокрема України, де кооперативний рух відроджується після радянської колективізації [8]. Вивчення

іспанських моделей організації, фінансування та міжнародної експансії може дати цінні уроки для розвитку вітчизняного сектору [8], особливо щодо поєднання економічної ефективності з соціальною місією, підготовки лідерів, розвитку горизонтальних мереж співпраці та залучення державної підтримки без втрати автономії [4,7]. Транснаціоналізація може стати перспективним напрямком для українських аграрних кооперативів, які мають значний експортний потенціал та можуть запозичити досвід у створенні міжнародних маркетингових мереж і брендів [2].

Основні висновки. Підсумовуючи, транснаціоналізація іспанських кооперативів є унікальним феноменом, що демонструє життєздатність кооперативної моделі в умовах глобалізації. Іспанські кооперативи показали, що можна успішно конкурувати на міжнародних ринках, зберігаючи фундаментальні цінності демократії, солідарності та соціальної відповідальності. Хоча транснаціоналізація створює виклики для кооперативної ідентичності, іспанський досвід свідчить, що їх можна подолати завдяки інноваційним організаційним структурам, інвестиціям у освіту та культуру, а також постійному діалогу між зацікавленими сторонами. Подальші дослідження цього феномену потрібні для оцінки довгострокових наслідків транснаціоналізації та адаптації успішних практик в інших національних контекстах.

Література: 1. Anduaga, A. *Turning the sock inside out: History of Basque Studies from a transnational perspective* // *Journal of Contemporary European Studies*. – 2022. – Vol. 30, No 2. – P. 857–873. – URL: <https://doi.org/10.1080/14782804.2022.2075664> ; 2. Bijman, J., Pyykkönen, P., Ollila, P. *Transnationalization of Agricultural Cooperatives in Europe* // *The Dovenschmidt Quarterly*. – 2014. – Vol. 57, No 4. – P. 168–178. – URL: <https://doi.org/10.5553/DQ/221199812014002004005> ; 3. Bonanno, A. *Globalization, Transnational Corporations, the State and Democracy* // *The International Journal of Sociology of Agriculture and Food*. – 2004. – Vol. 12. – P. 37–48. – URL: <https://doi.org/10.48416/ij saf.v12i.323> ; 4. Bretos, I. *Insights from the Mondragon cooperative group: The challenges of managing across borders in worker cooperatives* // *Research in International Business and Finance*. – 2018. – Vol. 45. – P. 176–188. – URL: <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2018.01.004> ; Bretos, I., Errasti, A., Marcuello, C. *Multinational expansion of worker cooperatives and their*

employment practices: Markets, institutions, and politics in Mondragon // ILR Review. – 2019. – Vol. 72, No 3. – P. 580–605. – URL: <https://doi.org/10.1177/0019793918779575> ; 6. Imaz Alias, O., Emaldi Abasolo, J. *LABORAL Kutxa: The governance of a multistakeholder credit cooperative in the Mondragon Cooperative Experience // International Centre for Co-operative Management. Working Paper and Case Study Series.* – 2023. – URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.376304861> ; 7. Meliá-Martí, E. *Cross-border cooperation: A response to the challenges of agri-food cooperatives in Spain and Portugal // Annals of Public and Cooperative Economics.* – 2023. – Vol. 94, No 4. – P. 531–552. – URL: <https://doi.org/10.1111/apce.12430> ; 8. Petrov, H. *Spanish cooperatives as a component of EU social economy // The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economics. Country Studies. Tourism.* – 2024. – No 20. – P. 22–31. – URL: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2024-20-03>.

*Секція 6. Геоекономічна стратегія України в контексті
глобальних ризиків*

УДК: 004.946:001.891

Bulhakova, O.O.

**UKRAINIAN-SWISS R&D COOPERATION ON AGRICULTURAL DRONES AS
AN ADDITIONAL ADVANTAGE OF THE FORMER'S ENTERING THE EU
MARKET¹.**

*Education and Research Institute “Karazin Institute of International Relations and Travel
Business”, V. N. Karazin Kharkiv National University*

Scientific advisor: Dovgal O. A., Doctor of Sciences (Economics), Professor

On 30 September 2025, Ursula von der Leyen emphasised the agreement to allocate €2 billion to Ukraine for the latter to use specifically for drones. This took place during the fifth EU College of Commissioners meeting dedicated to security issues, during which the President of the European Commission, performing with Mark Rutte, NATO Secretary-General, pointed out this need, in view of the continuation of Ukraine's recognition as the “first line of defence”, also noting that increasing our production capacity of this technology will allow the EU to take advantage of these benefits by strengthening its own defence industry [1]. In the context of post-war economic recovery, it should be understood that such large-scale investments and other types of support regarding combat drones and related R&D also create additional incentives for their future “civilian” use, both domestically and in the context of our country's prospective full membership in the EU. However, to achieve this, both the latter and Ukraine will have to take a considerable number of steps, primarily in the regulatory and legal field.

¹ Тези опубліковано у межах реалізації проєкту Жан Моне Центр досконалості «Східноукраїнський центр європейських досліджень» / “Eastern Ukrainian Centre of European Studies” (EAUCES) ERASMUS-JMO-2024-COE 101176972

This primarily concerns EU legislation, which still prohibits the spraying of plant protection products (hereinafter – PPPs) by aircraft, except in special cases, in accordance with Directive 2009/128/EC of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 establishing a framework for Community action to achieve the sustainable use of pesticides (hereinafter – SUD) [2]. This one remains in its original form, despite numerous attempts to amend it, starting on 29 May 2020, when the European Commission first published a combined evaluation roadmap and inception impact assessment for this initiative [3], and ending with the withdrawal of the final legislative proposal (also known as SUR) on 27 March 2024 [4] (its text, and associated and supporting documents, including annexes, published on 22 June 2022). The withdrawn SUR also sought to amend Regulation (EU) 2021/2115 of the European Parliament and of the Council of 2 December 2021 (the CAP Strategic Plans Regulation), which, accordingly, also did not happen then [5].

So, following the key provisions of SUD, any use of agricultural unmanned aerial vehicles (abbr. UAVs) for spreading PPPs by member states, not counting, as mentioned, very specific and rigorously proved exceptions, is generally forbidden, since the term “drones” is not mentioned within its content.

On the other hand, if referring to the Commission Implementing Regulation (EU) 2019/947 of 24 May 2019 on the rules and procedures for the operation of unmanned aircraft systems (abbr. UAS), we can see that the use of the latter ones for crop inspection is permitted, de facto, provided that such means are operated in accordance with Art. 4 on the “open” category of operations, in particular pt. 1 (f): “during flight, the unmanned aircraft does not carry dangerous goods and does not drop any material” [6]. Simultaneously, this circumstance further supports the SUD restrictions explained above, as it means that all potential operations involving the spraying of PPPs using drones within the EU automatically fall into the “specific” (Art. 5, etc.) or “certified” (Art. 6, pt. 1 (b)(iii), etc.) categories, though the realization of ones still requires foremost the separate derogation under SUD (Art. 9) as dominant legislative “watchdog” for this direction. Furthermore, the disproportionate bureaucratic burden, which is an inherent part of these options, makes it almost entirely unviable for standard agricultural spraying with the relevant UAVs, as its application must happen according to the natural cycles of farming, as well as force majeure circumstances

related to this sector (such as negative natural phenomena and epidemics) and not, for instance, chaotic positive decisions on authorization of such means.

In turn, Ukraine, unlike the EU, allows aerial spraying of pesticides in accordance with a number of established sanitary and environmental standards, set out, in particular, in the new Law “On State Regulation of Plant Protection” No. 8340 (adopted on 17 December 2024 with a three-year transition period from the date of its publication), which replaced DSP 382-96 “State sanitary rules for the aviation use of pesticides and agrochemicals in the national economy of Ukraine”, which were in force from 18 December 1996 to 8 April 2025 [7], having been the prevailing regulator prior to that. Implementing 18 EU legal acts on harmonizing domestic legislation with European standards, Law No. 8340 prohibits the aerial application of PPPs, except in cases of distribution “using unmanned aerial vehicles” (Art. 47, pt.1 (1)) [8], which should be interpreted as an additional sign of Ukraine's commitment to developing a national agricultural drone fleet and scaling up their use for sustainable food security after the end of the war.

This is precisely what Ukrainian manufacturers and integrators of such kind of UAVs and their components are hoping for, claiming that Ukraine remains the largest centre of such devices in Europe, although it has plateaued due to the hostilities [9]. They also expect that their companies could potentially find a ready market for their expertise and experience in case of the European Drone Strategy 2.0 by 2030 (adopted on 29 November 2022) becomes a reality since it considers UAVs as the key technological priority, that will enable achieve its main goals (pt. 19), supporting the European Green Deal, Sustainable and Smart Mobility Strategy and Digital Europe [10]:

- 1) to build the Union drone service market;
- 2) to strengthen the Union’s civil, security and defence industry capabilities and synergies.

In the Ukrainian context, this is all the more significant because the results of the successful application of agricultural drones in direct national practice as an embodiment of precision farming principles already largely proved the possibility of reducing the use and risk of chemical pesticides and the use of more hazardous pesticides by 50% by 2030, as set out in the Commission's pioneering proposals to restore damaged ecosystems and bring nature back

across Europe (adopted on 22 June 2022) [11]. At the same time, while Ukrainian stakeholders in the operation of agricultural drones are still unable to fully utilize them due to restrictions imposed by martial law [12], the most rational approach appears to be to continue investing in R&D and establishing strategic cooperation to adapt our technologies to the specific requirements of the European market.

In terms of these two aspects, Switzerland, which became the first country in the region to approve the use of UAVs for the purpose of PPPs in 2019, remains the most promising partner for our country, given its current regulatory framework, which [13, p.3419-3420]:

1) has been revised several times, taking into account the practical experience at the national level, the results of additional field trials, as well as the revision of European unmanned aviation law, including the mutual recognition of certificates with the EU [14];

2) covers (a) how UAVs to be used for plant protection treatments are approved (technical assessments), (b) how individuals or legal entities may obtain an authorization for UAV-based plant protection treatments (authorization process) and (c) how plant protection treatments should be performed (operational framework).

Apart from this, Switzerland has remained the world's most innovative economy for 15 consecutive years (2025 rating), with its companies spending a total of 34 billion euros on R&D activities in 2024, making the country the sixth-largest in such expenditures globally [15, 16].

Thus, having analysed in detail the present EU legislation on the possibilities of using drones for agricultural purposes in order to clarify the main restrictions on Ukraine's potential in this context, having provided a basic assessment of our market for these technologies during the war, and having summarised the main advantages of the Swiss model, we can draw the following conclusions:

1) regardless of the pace of further political and economic adaptations within European integration (stimulated primarily by the legislative implementation of EU law) and the timing of the end of the war, Ukraine must and is capable of continuing to use its most important “trump card” even more actively on the international stage – innovation, the most promising of which is UAVs;

2) during the establishment of R&D cooperation with Ukraine in this field, the Swiss side will act as an additional ‘guarantor’ of the quality of joint production, enhancing the prestige and attractiveness of Ukrainian innovative products for importers worldwide.

List of references: 1. European Commission. (2025, Sep. 30). Statement by President von der Leyen with NATO Secretary-General Mark Rutte. URL: <https://cutt.ly/dr73BEaq> (Last accessed: 09.10.25); 2. Directive 2009/128/EC of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 establishing a framework for Community action to achieve the sustainable use of pesticides. OJ L 309, 24.11.2009, pp. 71–86. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/128/oj/eng> (Last accessed: 09.10.25); 3. European Commission. Evaluation and impact assessment. URL: <https://cutt.ly/Zr73GskV> (Last accessed: 09.10.25); 4. Withdrawal of Commission Proposals. OJ C (C/2024/3117). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/C/2024/3117/oj> (Last accessed: 11.10.25); 5. Regulation (EU) 2021/2115 of the European Parliament and of the Council of 2 December 2021 establishing rules on support for strategic plans to be drawn up by Member States under the common agricultural policy. OJ L 435, 6.12.2021, pp. 1–186. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/2115/oj/eng> (Last accessed: 12.10.25); 6. Commission Implementing Regulation (EU) 2019/947 of 24 May 2019 on the rules and procedures for the operation of unmanned aircraft, OJ L 152, 11.6.2019, pp. 45–71. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019R0947> (Last accessed: 11.10.25); 7. State Sanitary Rules for Aviation Application of Pesticides and Agrochemicals in the National Economy of Ukraine, approved by the Order of the Ministry of Health of Ukraine of 18.12.96. No. 382. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MOZ8519> (Last accessed: 12.10.25); 8. Law of Ukraine No. 4147-IX “On State Regulation of Plant Protection Sphere”. (2024, December 17). Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4147-20#Text> (Last accessed: 20.10.25); 9. Chandrasekhar, A. (2025, Jun. 4). Ukraine’s once pioneering agriculture drone industry is hoping to return to the skies. SWI (swissinfo.ch). URL: <https://cutt.ly/qr73GL3I> (Last accessed: 21.10.25); 10. European Commission. (2022, Nov. 29). Communication from the Commission: A drone strategy 2.0 for a smart and sustainable unmanned aircraft eco-system in Europe. COM(2022) 652 final. URL: <https://cutt.ly/ir73Hb6c> (Last accessed: 25.10.25); 11. European Commission. (2022, Jun. 22). Green Deal: pioneering proposals to restore Europe's nature by 2050 and halve pesticide use by 2030. (IP/22/3746). URL: <https://cutt.ly/Er73H395> (Last accessed: 25.10.25); 12. Nemyriv City Community. (2023, Sep. 11). How to obtain permission to use agricultural drones. URL: <https://nemyriv-mrada.gov.ua/news/1694414325> (Last accessed: 26.10.25); 13. Anken, T., et al. (2025). Plant protection treatments in Switzerland using unmanned aerial vehicles: Regulatory framework and lessons learned. *Pest Management Science*, 81(7), 3419-3429. DOI: <https://doi.org/10.1002/ps.8721>; 14. Decision No 1/2022 of the Joint European Union/Switzerland Air Transport Committee [2022/2471]. OJ L 322, 16.12.2022, pp. 122–149. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2022/2471/oj/eng> (Last accessed: 28.10.25); 15. WIPO. Switzerland ranking in the

Global Innovation Index 2025. URL: <https://www.wipo.int/gii-ranking/en/switzerland> (Last accessed: 29.10.25); 16. Switzerland Global Enterprise (S-GE News). (2025, Jun. 26). Swiss firms at the forefront of research spending. URL: <https://www.s-ge.com/en/article/news/20252-innovation-swiss-firms-forefront-research-spending?ct> (Last accessed: 29.10.25).

УДК 620.92:338.242.2:339.92(477:4-67ЄС)

Музуров Д.А.

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ
ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: к. з. н., доцент Казакова Н.А.

Упродовж останнього десятиліття поняття енергетичної безпеки в Європейському Союзі зазнало суттєвих трансформацій. Якщо на початкових етапах формування спільної енергетичної політики пріоритетом виступала надійність постачання енергоносіїв, то сьогодні дедалі більшої ваги набуває стратегічна автономія, тобто здатність забезпечувати стійкість енергетичної системи в умовах глобальних ризиків [1, 2].

Енергетична криза 2022 р., спричинена різким зростанням цін на газ і розривом традиційних ланцюгів постачання, виявила вразливість європейської моделі, що тривалий час спиралася на імпорт з обмеженої кількості постачальників. Відповіддю на ці виклики стала ініціатива REPowerEU, яка поєднала цілі диверсифікації, підвищення енергоефективності та масштабного розгортання відновлюваних джерел енергії [3]. На цій основі ЄС розпочав формування нової промислової політики у сфері чистих технологій, ключовими інструментами якої є Net-Zero Industry Act (NZIA) і Critical Raw Materials Act (CRMA) [4, 5].

Net-Zero Industry Act визначає рамкові умови для розвитку стратегічних виробництв, необхідних для досягнення кліматичної нейтральності до 2050 р.

Документ передбачає, що до 2030 р. не менше 40 % технологічного обладнання, потрібного для реалізації «зеленого переходу» (вітрові турбіни, сонячні модулі, акумулятори, електролізери, теплові насоси), має вироблятися в межах ЄС [6, 7]. Закон також передбачає створення спеціальних «Net-Zero Industrial Valleys» – індустріальних кластерів, у межах яких концентруватимуться інвестиції, наукові розробки та виробничі потужності.

Паралельно Critical Raw Materials Act закладає основу для формування європейської системи забезпечення критичними матеріалами – літієм, нікелем, кобальтом, рідкісноземельними елементами тощо. Основна мета – зменшити залежність від окремих постачальників, насамперед Китаю, обмеживши частку імпорту з однієї країни до 65 % та стимулюючи власний видобуток і переробку [8]. У такий спосіб енергетична політика ЄС перетворюється на геоекономічний інструмент, який поєднує екологічні, промислові та безпекові пріоритети.

Сучасна парадигма «стратегічної автономії» виходить за межі класичного підходу до енергетичної безпеки, орієнтуючись не лише на диверсифікацію джерел, але й на контроль технологічних та сировинних ланцюгів. Це відображає глибшу трансформацію – перехід від ринку, керованого ціною енергії, до ринку, керованого інноваціями та контролем над виробничими потужностями [2].

Для України така зміна створює унікальні можливості інтеграції у спільний європейський енергетичний простір. Інтеграція України до спільного енергетичного простору ЄС поступово перетворюється на чинник стратегічної ваги — як для довготривалої стабільності національної енергосистеми, так і для зміцнення енергетичної безпеки Європи загалом. Україна має суттєвий, проте ще недостатньо використаний потенціал у розвитку відновлюваної енергетики — насамперед сонячної, вітрової та біоенергетики, — що створює передумови для формування статусу нетто-експортера «зеленої» енергії та надійного партнера ЄС у реалізації кліматичної політики [6]. Для повноцінного розкриття цього потенціалу необхідне впровадження цілісної моделі взаємодії з ЄС, яка б поєднувала внутрішні структурні реформи з розбудовою ефективних зовнішніх партнерств.

У 2023 р. частка відновлюваних джерел у структурі виробництва електроенергії (включаючи великі ГЕС) в Україні досягла 22 %, тоді як у середньому по Європі цей показник становив 42 %. Порівняння структури виробництва електроенергії в Україні та Європі демонструє наявність істотних відмінностей [5].

Подальший розвиток енергетичного сектору України має ґрунтуватися на диверсифікації джерел генерації та поступовому входженні до єдиного європейського енергетичного ринку. Такий підхід дозволить не лише досягти балансу між попитом і пропозицією в енергосистемі, а й підвищити інвестиційну привабливість галузі [7]. Водночас розвиток відновлюваної енергетики залишається обмеженим низкою системних викликів — передусім регуляторною нестабільністю, недостатньо розвиненою інфраструктурою та складністю залучення довгострокового капіталу [8]. Сукупна дія цих чинників призводить до відставання від темпів реалізації цілей ЄС у сфері декарбонізації та уповільнює динаміку енергетичного переходу в Україні.

У контексті глибоких трансформацій європейських енергоринків особливого значення набуває розробка довгострокових стратегічних документів, які забезпечать узгодженість національної енергетичної політики з пріоритетами Європейського Союзу. Йдеться не лише про технологічне оновлення генеруючих потужностей, а насамперед про формування комплексної системи інституційних, фінансових і соціальних механізмів, здатних стимулювати інновації, приваблювати інвестиції та прискорювати перехід до кліматично нейтральної економіки [8].

Такі стратегії доцільно розглядати у двох взаємопов'язаних вимірах. Перший — внутрішній, орієнтований на структурну модернізацію енергосистеми, підвищення її ефективності, гнучкості та стійкості до зовнішніх шоків. Другий — зовнішній, який передбачає посилення інтеграції України до енергетичного простору ЄС, розширення участі у спільних ринкових та інфраструктурних ініціативах, а також формування стратегічних енергетичних альянсів із державами-членами ЄС.

Саме поєднання внутрішніх реформ та зовнішнього партнерства створює фундамент для повноцінного енергетичного переходу України. У межах внутрішньої стратегії ключовим напрямом має стати розробка детальної дорожньої карти інтеграції відновлюваних джерел енергії в національну енергосистему до 2030 року, що забезпечить прогнозованість політики, підвищить довіру інвесторів і сприятиме сталому розвитку енергетичного сектору.

На початковому етапі реалізації енергетичної стратегії пріоритетом є відновлення пошкодженої інфраструктури та відновлення довіри інвесторів шляхом упровадження стабільної регуляторної політики й механізмів фінансової підтримки галузі. У середньостроковій перспективі основна увага має бути зосереджена на розширенні потужностей сонячної, вітрової та біоенергетики, формуванні регіональних енергетичних кластерів і впровадженні сучасних ринкових інструментів, які сприятимуть диверсифікації джерел генерації та збільшенню частки ВДЕ в енергобалансі країни до 25 %.

Завершальний етап передбачає широке застосування систем накопичення енергії, розвиток інтелектуальних мереж (smart grids), повноцінну інтеграцію в енергосистему ENTSO-E, розширення експорту «зеленої» електроенергії до країн ЄС та закріплення стійких інституційних механізмів управління енергетичним переходом. Таким чином, стратегія поєднує інституційні, технологічні, інфраструктурні, фінансові та соціально-екологічні інструменти, формуючи цілісну модель внутрішньої трансформації, що підвищує конкурентоспроможність енергетичного сектору та створює підґрунтя для його глибшої інтеграції до європейського енергетичного простору.

Зовнішній вимір стратегії розвитку передбачає формування стратегічного альянсу Україна–ЄС у сфері «зеленої» енергетики. Його завданнями є залучення інвестицій, сприяння трансферу інноваційних технологій, створення транскордонних кластерів і поступова гармонізація регуляторної бази України з енергетичними стандартами ЄС. Головна цінність такого партнерства полягає у синергії національних і європейських зусиль, що дозволяє прискорити інтеграцію України до спільного енергетичного ринку, підвищити її енергетичну стійкість та

забезпечити виконання кліматичних зобов'язань у межах європейського «зеленого курсу».

Отже, еволюція енергетичної політики ЄС – від забезпечення постачання до формування стратегічної автономії – зумовлює потребу переосмислення ролі України в європейській енергетичній архітектурі. Замість моделі пасивного споживача технологій Україна має перейти до ролі активного партнера, інтегрованого у спільні промислові, наукові та сировинні проекти. Це вимагатиме синхронізації національної політики з положеннями NZIA та CRMA, розвитку внутрішнього ринку чистих технологій і поступового зниження залежності від імпорту енергетичних компонентів.

У довгостроковій перспективі така інтеграція дозволить не лише посилити енергетичну безпеку держави, але й закласти основи її стратегічної автономії в межах ширшого європейського простору. Розвиток ВДЕ, критичної сировини та інноваційної промисловості стає не лише екологічним, а й геоекономічним завданням, від реалізації якого залежить місце України у майбутній архітектурі кліматично нейтральної Європи.

Література: 1. *A Changing Energy Diplomacy: The External Dimension of the REPowerEU Plan* - Istituto Affari Internazionali, <https://www.iai.it/sites/default/files/9788893682855.pdf>; 2. *EU Energy Security Strategy: The Impact Of The Russia-Ukraine War On The Energy Sector (2022-2024)* ResearchGate, https://www.researchgate.net/publication/386557974_EU_Energy_Security_Strategy_The_Impact_Of_The_Russia-Ukraine_War_On_The_Energy_Sector_2022-2024; 3. *REPowerEU Plan - European Sources Online*, <https://www.europeansources.info/record/repowereu-plan/>; 4. *REPowerEU: will EU countries really make it work?*, <https://www.bruegel.org/blog-post/repowereu-will-eu-countries-really-make-it-work>; 5. *RePowerEU Plan : Joint European action on renewable energy and energy efficiency – Policies* - IEA, <https://www.iea.org/policies/15691-repowereu-plan-joint-european-action-on-renewable-energy-and-energy-efficiency>; 6. *EU Net-Zero Industry Act | EUR-Lex - European Union*, <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-net-zero-industry-act.html>; 7. *Carbon Removal in the EU Net-Zero Industry Act*, <https://tracker.carbongap.org/policy/net-zero-industry-act/>; 8. *Critical Raw Materials Act - European Commission*, https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/raw-materials/areas-specific-interest/critical-raw-materials/critical-raw-materials-act_en.

Мельник Д.В.

**ГЕОЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА ПРІОРИТЕТИ «ЗЕЛЕНОЇ»
ТРАНСФОРМАЦІЇ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ**

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник: Ніжсейко К.А.

Відновлення України після повномасштабного вторгнення є не лише технічним завданням реконструкції, але й стратегічним гео економічним імперативом. Національний план відновлення України базується на амбітній візії: «Сильна європейська країна – магніт для іноземних інвестицій». Ця візія передбачає прискорення стійкого економічного зростання та системну модернізацію національної економіки. Ключовий принцип, що лежить в основі цього плану, — «Відбудова кращого, ніж було» (Build Back Better) [1].

Застосування принципу Build Back Better виходить далеко за рамки суто архітектурних чи екологічних гасел. У контексті євроінтеграційного поступу України, цей принцип набуває вирішального геополітичного та економічного значення. Він свідчить про незворотність обраного курсу на приєднання до Європейського Союзу, оскільки будь-яке відновлення, засноване на старих, вуглецеємних моделях, суперечило б стандартам ЄС та Європейському зеленому курсу (ЄЗК) [2, ст.18]. Зобов'язання України орієнтуватися на сталі та системні рішення, що базуються на довгостроковому баченні модернізації, стає фундаментальною передумовою для мобілізації масштабної міжнародної підтримки. Донори та міжнародні фінансові інституції (МФІ) схильні інвестувати у формування майбутнього суб'єкта ЄС, а не у реставрацію застарілої пострадянської економічної структури [3].

Сучасна гео економічна стратегія України формується під впливом безпрецедентних ризиків. До них належать як пряма фізична деструкція капіталу, так і довгострокові інституційні та демографічні виклики. найбільш критичним довгостроковим ризиком є криза людського капіталу. Внаслідок війни з лютого

2022 року за кордон виїхало щонайменше 5,1 млн осіб, що становить до 15% населення країни. Переважна більшість із них — економічно активні люди, а половина — діти та молодь. Цей відтік створює серйозну проблему для демографії та робочої сили, що має прямі наслідки для зеленої трансформації. Успішна реалізація модернізації економіки, зокрема у секторах ВДЕ та циркулярної економіки, вимагає значних інвестицій не лише у фізичний капітал, але й у висококваліфіковану, сучасну робочу силу, здатну працювати з інноваційними технологіями. Для пом'якшення цього ризику необхідні додаткові інвестиції у соціальну інфраструктуру, реформи в охороні здоров'я та освіті, а також активні імміграційні та реінтеграційні політики [4].

Ще одним значним ризиком є— інституційні бар'єри. Нестабільне економічне середовище та бюрократичні перешкоди постійно гальмують розвиток інвестиційної діяльності. Ризики ведення бізнесу значно зросли, і, хоча завершення війни є головною передумовою для повернення інвесторів та населення, створення сприятливого інвестиційного середовища вимагає негайного запровадження стратегічних і системних реформ [5].

Механізм прикордонного вуглецевого коригування (Carbon Border Adjustment Mechanism, CBAM), запроваджений Європейським Союзом, є одним із найпотужніших зовнішніх геоекономічних регуляторів, що прямо впливає на стратегію України [6]. CBAM функціонує як ключовий інструмент кліматичної політики ЄС, реалізованої в рамках Європейської зеленої угоди. Його головні цілі полягають у: 1) сприянні досягненню кліматичної нейтральності в Європі; 2) запобіганні так званому «перетіканню парникових газів» (carbon leakage), коли виробництво переноситься до країн із менш амбітними кліматичними цілями; та 3) стимулюванні країн-партнерів ЄС до зменшення викидів парникових газів і адаптації їхньої кліматичної політики до стандартів ЄС. Крім того, CBAM поєднує «зелені» амбіції з фіскальною необхідністю: за прогнозами Європейської Комісії, щорічні надходження від механізму складуть €5–14 млрд, що є додатковим доходом до бюджету ЄС [6].

Впровадження СВАМ відбувається поетапно. Перехідний режим, під час якого імпортери лише звітують про викиди, розпочався 1 жовтня 2023 року. Період часткового застосування, коли розпочнуться фактичні платежі за вуглецевий слід імпортованих товарів, стартує з 2026 року і триватиме до 2035 року. У цей період відбуватиметься поступове скорочення безкоштовних сертифікатів СВАМ, що посилить фінансове навантаження на імпортерів із країн, що не мають власних механізмів ціноутворення на вуглець. Зокрема, виробники електроенергії повинні надавати інформацію про фактичний коефіцієнт викидів, асоційованих із виробленням електроенергії, імпортеру з ЄС, якщо останній звітує про фактичні викиди [7, ст. 2].

Україна, як значний експортер до ЄС, є надзвичайно вразливою до впровадження СВАМ. Під дію механізму підпадають критично важливі для національної економіки сектори. За оцінками, товари, що регулюються СВАМ (насамперед залізо, сталь, електроенергія, алюміній та добрива), становили 14,5% українського експорту до ЄС у 2024 році. Геоекономічна стратегія відновлення повинна враховувати, що, за наявної структури виробництва та високої вуглецеємності української промисловості, потенційні кумулятивні втрати експорту протягом 2026–2030 років оцінюються у \$4,7 млрд, а втрати інвестицій за той самий період можуть досягти \$2,7 млрд. Ця загроза створює передумови для введення додаткових мит на українську продукцію, що неминуче знизить її конкурентоспроможність на ключовому європейському ринку. Вимоги СВАМ до електроенергії створюють прямий економічний стимул для розвитку відновлюваної енергетики (ВДЕ) та гідроенергетики. Лише «зелена» електроенергія, вироблена з низьким коефіцієнтом викидів, здатна забезпечити конкурентоспроможність української промисловості на ринку ЄС після 2026 року. Таким чином, енергетичний перехід, посилений вимогами СВАМ, набуває функціонального геоекономічного значення, виходячи за рамки простої екологічної політики. Українські промисловці, зокрема група «Метінвест», наголошують на необхідності відтермінування СВАМ, аби мати можливість після

війни провести екомодернізацію підприємств та відповідати екологічним вимогам ЄС щодо «зеленого» виробництва сталі [8].

На таблиці зображені потенційні річні втрати від СВAM для української економіки, млн дол. США

Показники	2026	2030
Втрати експорту	372	1754
Втрати ВВП	1431	7248
Втрати податків	266	1348
Втрати інвестицій	202	1022
Втрати заробітної плати	585	2964

Джерело: [8].

Щоб зменшити негативний вплив СВAM на економіку, Україна може скористатися статтею 30.7 Регламенту СВAM. Ця стаття дозволяє застосувати норми про форс-мажор до країн, чия економічна та промислова інфраструктура серйозно постраждала внаслідок непередбачуваних, виняткових і неспровокованих подій [8].

«Зелена» трансформація також охоплює управління природними ресурсами та відходами. Програма EU4Green Recovery East, підтримана Європейським Союзом, має на меті сприяти інтеграції України в рамках положень Глави 27 законодавства ЄС щодо довкілля та клімату (acquis ЄС) [9]. Ключові пріоритети включають розвиток циркулярної економіки, сталої публічної закупівлі, екологічних інновацій, а також управління водними ресурсами та поводження з відходами [10].

Окрім відходів, стратегічний ризик становить стан водних ресурсів. Війна завдала значної шкоди навколишньому середовищу та водним ресурсам, створюючи ризики для здоров'я громадян та довгострокові проблеми для екосистем. Хоча Україна має значні водні ресурси (у басейнах Дніпра, Дністра, Сіверського Дінця), включаючи 1103 водосховища та 7 великих каналів, вони потребують управління та відновлення відповідно до європейських стандартів. Інтеграція законодавства щодо якості води та управління водними ресурсами є

питанням не лише екологічної безпеки, але й ключовою передумовою для відновлення промислової та продовольчої стійкості [11, ст. 19].

Успішна реалізація зеленої трансформації неможлива без мобілізації значного міжнародного фінансового капіталу та створення ефективної архітектури співпраці.

Міжнародні фінансові інституції відіграють центральну роль у фінансуванні відновлення. Станом на квітень 2024 року Світовий банк мобілізував понад \$42 млрд у вигляді зобов'язань та гарантій, які спрямовуються через проєкти Банку. Ця підтримка відбувається у тісній співпраці з іншими ББР, включаючи МВФ, ЄС, ЄБРР та ЄІБ. Їхня спільна робота охоплює як сферу реформ, так і інвестиції. Критичним завданням, над яким працюють Світовий банк та інші ББР, є гармонізація систем закупівель в Україні для забезпечення прозорості та ефективності використання коштів. Ключовим елементом стратегії є стимулювання інвестицій приватного сектору та забезпечення інклюзивного та «зеленого» відновлення [12, ст. 2].

Таким чином, Українська економіка пройшла еволюцію проблем: від інституційних бар'єрів (суди, корупція, доступ до ринків) до кризових викликів воєнного часу (руйнування інфраструктури, брак попиту, відсутність фінансування та страхування). Відновлення вимагає одночасного вирішення старих і нових проблем, причому цей процес повинен бути використаний для інвестицій у стійкість.

Література: 1. План відновлення України. *Recovery.gov.ua*. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 17.10.2025); 2. Концепція адаптації природоохоронного законодавства України до екологічного надбання Європейського Союзу («THE EU ENVIRONMENTAL ACQUIS»)* : Дослідницька служба Верховної Ради України. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32271.pdf> (дата звернення: 17.10.2025); 3. Принципи зеленої післявоєнної відбудови України Екодії. *Ecoaction.org.ua*. URL: <https://ecoaction.org.ua/zelena-vidbudova-ua.html> (дата звернення: 17.10.2025); 4. Як після війни Україна має відновлювати економіку та бізнес. Велике дослідження. *deloitte.com*. 10.04.2023. URL: <https://www.deloitte.com/ua/uk/about/recognition/news/how-should-ukraine-rebuild-its->

[economy-and-business-after-the-war.html](#) (дата звернення: 17.10.2025); 5. Ащеулова Олександра Миколаївна Д. Залучення інвестицій у повоєнну відбудову України: можливості та виклики. Академічні візії. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10257554> (дата звернення: 17.10.2025); 6. Світлана Чехунова. Прикордонне вуглецеве коригування ЄС та виклики для української економіки/енергетики. Razumkov.org.ua. 07.04.2021. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/prykordonne-vugletseve-koryguvannia-yes-ta-vyklyky-dlia-ukrainskoi-ekonomiky-energetyky> (дата звернення: 17.10.2025); 7. Механізм прикордонного вуглецевого коригування (CARBON BORDER ADJUSTMENT MECHANISM (CBAM). UNDP. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-08/1%20FINAL%20Tree%20cbam_297x210mm_4%2B4_web_180822.pdf (дата звернення: 17.10.2025); 8. Галина Єрмоленко. Відтермінування CBAM дозволить після війни провести екомодернізацію підприємств – «Метінвест». Gmk.center.ua. 16.09.2025. URL: <https://gmk.center.ua/news/vidterminuvannya-cbam-dozvolit-pislya-vijni-provesti-ekomodernizaciju-pidpriemstv-metinvest/> (дата звернення: 17.10.2025); 9. Press And Information Team Of The Delegation To Ukraine. ЄС продовжує підтримувати Україну на шляху до зеленої, більш сталої та конкурентоспроможної економіки на користь громадян України. Eurora.eu. 13.03.2025. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk?s=232 (дата звернення: 17.10.2025); 10. Наталія Вінничук. Програма LIFE 2021-2027: гранти від Європейської комісії для України. U-lead.org.ua. 14.08.2024. URL: <https://u-lead.org.ua/news/525> (дата звернення: 17.10.2025); 11. Вестмінстерська фундація за демократію. Система законодавства ЄС у сфері охорони довкілля, її основні відмінності від екологічного законодавства України. URL: <https://internews.ua/storage/app/media/rang/Materials/2024/EU/EUEcology1.pdf> (дата звернення: 17.10.2025); 12. Підтримка України групою Світового банку. World bank. 10.04.2024. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/5a3d643d144993b7db49f97bf300e63c-0080012024/original/World-Bank-Group-Support-to-Ukraine-April-2024-UKR.pdf> (дата звернення: 17.10.2025).

Пазій Г.С.

**АКТУАЛЬНІСТЬ МОДЕЛІ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ ДЛЯ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ**

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: канд. економ. наук, доцент Шолом А.С.

Одним з найтяжчих наслідків війни в Україні є руйнівний вплив на економічну систему. Військові дії спричинили зниження валового внутрішнього продукту (ВВП), деструкцію інфраструктури та виробничих потужностей, значні руйнування транспортної, енергетичної та житлової сфер [1]. Тому, одним з перших завдань повоєнного часу буде відновлення промислових підприємств, агросектору, логістики [2].

Україна має значний ресурсний потенціал, але зберігання традиційного лінійного підходу в промисловості створює додаткові проблеми – неефективне використання ресурсів в умовах їх дефіциту, накопичення відходів. Лінійна економіка, яка домінувала протягом усього ХХ століття, базувалася на ідеї необмеженого доступу до природних ресурсів і можливості безперешкодного розміщення відходів у навколишньому середовищі. Проте зростання населення, індустріалізація та глобалізація призвели до поступового вичерпання ресурсів та накопиченню екологічних проблем.

З метою їх вирішення у 1960-х роках з'явилися перші ідеї, які згодом стали основою циркулярної економіки. Одним із перших мислителів, хто звернув увагу на необхідність замкнених циклів, був Кеннет Боулдінг. У праці «Економіка космічного корабля Земля» 1966 р. він наголошував, що людство живе у замкненій системі, подібній до космічного корабля, і тому має навчитися використовувати ресурси повторно. У 1970–1980-х роках термін «циркулярна економіка» почав використовуватись науковцями, а з початку ХХІ століття така модель економіки зайняла провідний напрямок досліджень у сфері сталого розвитку [3].

На сьогодні циркулярна економіка визначається як модель, що передбачає відновлення, повторне використання, переробку та мінімізацію відходів, спрямовану на збереження ресурсів і створення додаткової цінності. Її мета полягає у впровадженні циклічної логіки «створити – використати – відновити» в нову модель розвитку, яка б дозволила поєднати економічне зростання з екологічною безпекою та соціальною відповідальністю. Важливою складовою цієї моделі є створення нових бізнес-моделей, орієнтованих на довготривалу цінність продукції, розвиток відновлюваної енергетики та формування культури відповідального споживання [4].

У період 2020–2025 років актуальність циркулярної економіки значно зростає. Європейський зелений курс, ухвалений у 2019 році, визначив циркулярність як ключовий елемент переходу до кліматично нейтральної економіки до 2050 року. Країни Європейського Союзу (ЄС) активно впроваджують політики, спрямовані на зменшення відходів, розвиток вторинної переробки та стимулювання бізнесу до використання екологічних технологій [4]. Пандемія COVID-19 у 2020–2021 роках показала вразливість глобальних ланцюгів постачання та актуалізувала необхідність локальних замкнених циклів виробництва, що дозволяють зменшити залежність від імпорту та підвищити стійкість економік [5].

В світі існує кілька провідних шкіл дослідження циркулярної економіки. Європейська школа (Нідерланди, Німеччина, Велика Британія) робить акцент на політиках сталого розвитку, регуляторних механізмах та інтеграції бізнес-моделей. Китайська школа орієнтується на масштабні державні програми з переробки та повторного використання ресурсів, що є частиною національної стратегії розвитку. Північноамериканська школа зосереджується на інноваціях, «зелених» технологіях та ринкових стимулах, що дозволяють бізнесу отримувати прибуток від циркулярних рішень. Важливу роль відіграють міжнародні інституції, зокрема Ellen MacArthur Foundation, організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та програма ООН з навколишнього середовища (UNEP), які формують глобальні стандарти та методології оцінки циркулярності [4].

Попри значний прогрес і новітні дослідження, проблема циркулярної економіки залишається остаточно не вирішеною. На сьогодні відсутнє єдине визначення циркулярної економіки: одні дослідники акцентують на екологічних аспектах, інші – на економічних чи соціальних. По-друге, відсутня універсальна методика вимірювання рівня циркулярності економіки, що ускладнює порівняння між країнами. По-третє, запровадження циркулярних моделей вимагає значних інвестицій, які не завжди доступні, особливо для країн, що розвиваються. По-четверте, соціальний аспект залишається відкритим: питання зайнятості, перекваліфікації працівників та соціальної справедливості потребують додаткових досліджень [6].

Війна в Україні створила нові виклики, але водночас відкрила можливості для відбудови на принципах циркулярності, зокрема через повторне використання будівельних матеріалів, розвиток енергоефективних технологій та інтеграцію у європейський простір [6]. У контексті повномасштабної війни, руйнування виробничої, енергетичної та інфраструктури відкриває шанс «будувати назад повновому» – із застосуванням циркулярних підходів: повторне використання матеріалів, реконструкція з фокусом на ефективність ресурсів, модернізація [7]. Важливо включити циркулярні підходи в реконструкцію промисловості, житлово-комунального господарства, будівництва, енергетики, з акцентом на ресурсну та енергетичну безпеку.

Крім того, у цей період значно зросла роль цифрових технологій: великі банки даних, блокчейн та штучний інтелект почали активно застосовуватися для відстеження життєвого циклу продукції, оптимізації ресурсних потоків та створення прозорих систем управління відходами. Розвиток ІТ-сектору та цифрових технологій може сприяти створенню платформ для моніторингу ресурсів і впровадження «розумних» бізнес-моделей [2]. Циркулярна економіка може допомогти підвищити конкурентоспроможність підприємств, створити нові робочі місця, зменшити залежність від імпорту ресурсів і одночасно зменшити екологічне навантаження [8].

Практичними кроками для інтеграції України в загальноєвропейську модель циркулярної економіки можуть бути: розвиток ринків вторинних ресурсів, оптимізація матеріальних потоків, впровадження бізнес-моделей обслуговування (а не просто продажу товарів), стимулювання інновацій, побудова промислових кластерів циркулярності, використання міжнародної допомоги та інвестицій.

Таким чином, циркулярна економіка є не лише теоретичною концепцією, а й практичною стратегією, що визначає майбутнє глобального розвитку. Для України перехід до циркулярності може стати ключем до сталого відновлення, інтеграції в європейський простір та підвищення конкурентоспроможності. У найближчі роки саме циркулярна економіка може стати тим інструментом, який допоможе Україні не лише відновитися після війни, а й побудувати нову модель розвитку, орієнтовану на сталість, інновації та ефективне використання ресурсів.

Література: 1. Bida M., Ruda I. [2022] *Economic and financial consequences of war in Ukraine: analysis of development scenarios*, *Financial Internet Quarterly [formerly e-Finance]*, *Sciendo*, vol. 18[3], pages 88-101. <https://doi.org/10.2478/figf-2022-0022> 2. Чорний, Р., Венгер, В., Кушніренко, О., & Чорна, Н. [2025]. *Інноваційно-Промисловий розвиток регіонів України: перспективи та обмеження*. *Економіка України*, 68[2 [759], 3–27. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.02.003> 3. Горбаченко С. А., Клевцевич Н. А. (2023) *Можливості економічного розвитку на засадах циркулярності в умовах цифрової трансформації. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – Запоріжжя : Класич. приват. ун-т. 1 (127), 35-41. Режим доступу : http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2023/1_2023/7.pdf 4. Олійник, О. В., Легенчук, С. Ф., & Юрківська, О. Д. (2025). *Циркулярна економіка як основа сталого розвитку підприємства: обліковий аспект*. *Економіка, управління та адміністрування*, (4(110), 54–62. [https://doi.org/10.26642/ema-2024-4\(110\)-54-62](https://doi.org/10.26642/ema-2024-4(110)-54-62) 5. Eckert, E., & Kovalevska, O. (2021). *Sustainability in the European Union: Analyzing the Discourse of the European Green Deal*. *Journal of Risk and Financial Management*, 14(2), 80. <https://doi.org/10.3390/jrfm14020080> 6. Nahara, M. (2021), “Circular economy: genesis, structure, features”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 10, pp. 68–73. <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.10.68> 7. Shvedun, V., Bulba, V., Bozhko, L., Kucher, L., Kholodok, V., & Ihnatiev, O. (2023). *Circular Economy in Ukraine on the Way to European Integration: Directions for Sustainable Management during the War and Post-War Recovery*. *Journal Of Environmental Management And Tourism*, 14(1), 194 - 206. [https://doi.org/10.14505/jemt.v14.1\(65\).19](https://doi.org/10.14505/jemt.v14.1(65).19)*

8. Пожуєва Т., Щеголеватих Д. (2025) Економіка замкненого циклу: можливості для розвитку бізнесу та збереження довкілля. Економічний аналіз. 35 (1), 450-466.
<https://doi.org/10.35774/econa2025.01.450>

УДК 339.9(477:4ЄС)

Чепурний В. О.

ТЕНДЕНЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ЗБЛИЖЕННЯ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: д.е.н., проф. Матюшенко І. Ю.

Процес економічного зближення України з країнами Європейського Союзу є одним із ключових напрямів її інтеграційного розвитку у ХХІ столітті. Європейський вибір України передбачає не лише політичну асоціацію, а й поступову конвергенцію основних макроекономічних параметрів, що визначають рівень добробуту, продуктивність праці та конкурентоспроможність національної економіки.

Водночас шлях України до економічної конвергенції є складним і неоднозначним. Країна перебуває у процесі трансформації економічної системи, адаптуючи її до європейських стандартів у сфері фінансової стабільності, інвестиційної привабливості, торговельної відкритості та ефективності державного управління. На цей процес значно впливають внутрішні й зовнішні виклики. Проте навіть за таких умов Україна продовжує демонструвати прагнення до економічного зближення з ЄС, що підтверджується реформами, угодами про вільну торгівлю та поступовим узгодженням політик у сфері макроекономічного регулювання.

Конвергенція між Україною та ЄС можлива лише за умови стабільного економічного середовища, збалансованої монетарної політики та підвищення продуктивності праці у ключових секторах економіки. Аналітичні оцінки показують, що економічна структура України поступово наближається до

середньоєвропейської моделі, зростає частка експорту до ЄС, а темпи відновлення ВВП демонструють тенденцію до довгострокової конвергенції. Це створює основу для подальшого посилення інтеграційних зв'язків у післявоєнний період [1].

Динаміка річної зміни ВВП України та Європейського Союзу за 2018-2024 роки відображає суттєві відмінності у темпах економічного розвитку та вплив різних чинників на макроекономічну стабільність обох сторін (рис. 1).

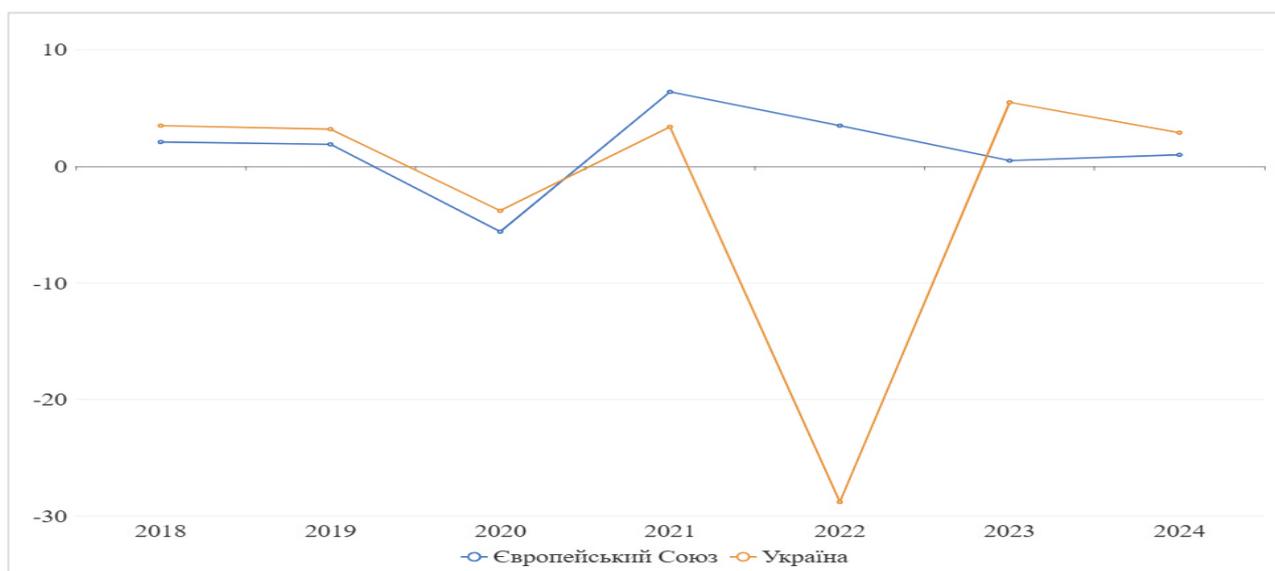

Рис. 1. Частка річного зростання та скорочення ВВП України та Європейського Союзу у 2018-2024 роках [2]

Економіка ЄС упродовж цього періоду демонструвала відносну стабільність: після скорочення ВВП у 2020 році на тлі пандемії вже у 2021 році спостерігалось швидке зростання, що свідчить про ефективність антикризової політики, розвинену структуру виробництва та високу адаптивність європейського ринку. У наступні роки Союз утримував помірні, але позитивні темпи зростання.

Натомість економічна траєкторія України мала виражену нестабільність, особливо у 2022 році, коли внаслідок повномасштабної війни ВВП скоротився майже на 30 %. Це стало наслідком втрати промислових потужностей, зниження експорту та падіння інвестиційної активності. Водночас уже у 2023-2024 роках відбулося поступове відновлення, зумовлене адаптацією бізнесу, фінансовою підтримкою партнерів і частковою стабілізацією внутрішнього ринку. Попри

глибокий шок, Україна зберігає потенціал для повернення на траєкторію економічного зближення з ЄС у середньостроковій перспективі.

Рівень інфляції є одним із ключових індикаторів макроекономічної стабільності та показником ефективності державної економічної політики. На рисунку 2 відображено динаміку інфляції України та Європейського Союзу за споживчими цінами у 2018-2024 роках.

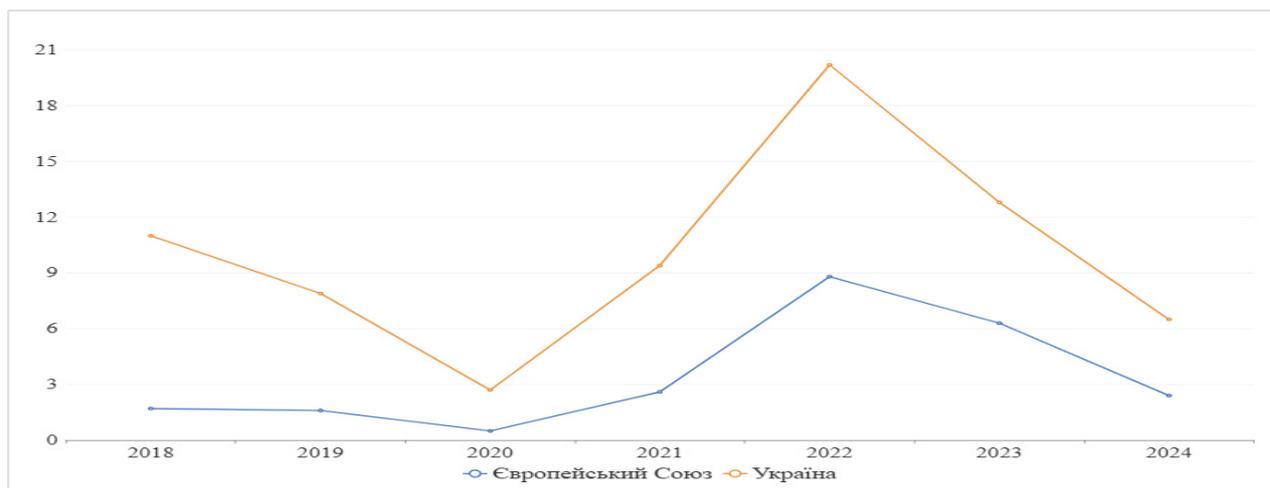

Рис. 1. Динаміка інфляції за споживчими цінами в Україні та Європейському Союзі, річний приріст [3]

Динаміка річної інфляції за споживчими цінами в Україні та Європейському Союзі у 2018-2024 роках показує істотну різницю у рівні цінової стабільності. Для ЄС характерні помірні темпи зростання цін, які переважно залишалися в межах цільових орієнтирів до енергетичної кризи 2022 року, коли інфляція тимчасово зростає. Україна ж протягом усього періоду мала значно вищі інфляційні показники, у понад 20 % у 2022 році внаслідок війни, девальвації гривні та зростання витрат виробництва. У 2023-2024 роках спостерігається помітне зниження інфляції, але її рівень залишається вищим, ніж середній показник за країнами ЄС, що свідчить про потребу у подальшому зміцненні макроекономічної стабільності та підвищенні ефективності монетарної політики.

Процес економічної конвергенції між Україною та країнами Європейського Союзу відбувається поступово, проте має значні структурні виклики. Україна залишається економікою, що розвивається, із нижчим рівнем продуктивності праці та інвестиційної активності, однак демонструє стабільні ознаки інтеграції до

європейського ринку. Зокрема, упродовж останніх років простежується зростання частки торгівлі з країнами ЄС, розширення доступу до спільних фінансових програм та зближення у сфері макроекономічного регулювання. Це свідчить, що попри вплив війни та зовнішніх шоків, Україна поступово закладає основу для довгострокового економічного наближення до європейських стандартів розвитку [4].

Попри складні зовнішні умови, зокрема воєнні дії та обмеження для бізнесу, Україна поступово зміцнює економічні зв'язки з Європейським Союзом. Зростання експорту до країн ЄС, гармонізація нормативно-правової бази та інтеграція до європейських енергетичних і фінансових ринків створюють передумови для довгострокового зближення. Позитивну роль у цьому відіграють також програми фінансової підтримки, інвестиційні угоди та розширення співпраці у сфері інновацій і цифрової економіки.

Водночас економічна конвергенція неможлива без підвищення продуктивності праці, модернізації промисловості та розвитку людського капіталу. Саме ці чинники визначатимуть здатність України скорочувати розрив у рівнях доходів і якості життя з країнами ЄС. Отже, подальший успіх процесу зближення буде залежати від ефективного поєднання внутрішніх реформ і зовнішньої інтеграційної підтримки, що у перспективі сприятиме формуванню спільного економічного простору між Україною та Європейським Союзом.

Література: 1. GMK. Center. *The EU's future is incomplete without Ukraine*. URL: <https://gmk.center/en/opinion/the-eu-s-future-is-incomplete-without-ukraine>. 2. The World Bank. *GDP growth (annual %) - Ukraine, European Union*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=UA-EU> 3. The World Bank. *Inflation, consumer prices (annual %) - Ukraine, European Union*. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?end=2024&locations=UA-EU&start=2015>. 4. Oleksandra Bulana, Mariia Holubyska. *Ukraine's Path to the EU: Reform, Resilience, and the Politics of Enlargement*. URL: <https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/796-ukraine-s-path-to-the-eu-reform-resilience-and-the-politics-of-enlargement>.

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН

Матеріали

I всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених
8 листопада 2025 року, м. Харків, Україна

Відповідальний за випуск: *Анна Зайцева, Катерина Макарчук*
Оригінал-макет: *Катерина Макарчук*

Українською та англійською мовами
Текст подається в авторській редакції

Підписано до розміщення 18.12.2025. Формат 60x84/16.
Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. 6,7. Зам. № 566/25.

Системні вимоги:
Процесор Pentium-класу; ОС Windows 7/10; AcrobatReader 10.
Об'єм даних 3,29 Мб.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
61022, Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 3367 від 13.01.2009